

Arúke

Arúkema maami-kátáámá Tíópiratinopaq agatáiyē.

¹ Tíópiratio, naayóbáqá netuq-wáyúkámá iyááté-íyááté umá ketáái aúkáapi Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-kataama agatáane. ² yemá mi-qtátááqá yúrapike aónaraa-kayukati yáama naayóbákáráq aati-aatigáráqá wakáane. yemá mi-káyúkámá Áánûqtun áaraqa wení mayai-wáyúkámá máeta yemá maami-kátáámá keqtáá timá tímikaataae. ³ anó-nako, miráitaq kegáráq kemá maami-kátáámá agamá enôpaq yuwánáae téq kétune. maami-máqté-qtátááqtábámá áaimma ítátukaune. íbêqa kemá arupú umá agatáunamanibo miráuma áqnáabaq-kanaarake iráinikaa uráiyē. ⁴ miráinaa emá ítama arutánóne min-áímmá emmá aráátíyamma minnâ áraine.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Yóáanema pááq íniqtaba Tékáráiyamma timá ámikaiye.

⁵ Érótima Yúria-marukaq kínima mái-kanaaraqa mórama monoq-náqá máqe uráimma min-nákóní áwîqa Tékáráiyae. wemá Ábááíyan-annabike monoq náqiye. ánáakoma Éronin-annabikemma min-ínikón awîqa Irítabetie. ⁶ yenákámá Áánûqtuni aúrakaqa íraqôniq urááye. yenákámá máqten-amaan-aimma waréta uyátárai-nakoni áama kéwaraayanaboana yepímmá otaa-qtátááqá íma wáqe-uraiye. ⁷ miráimanibo yenákámá mórama iyápóma íma ákáraaye. Irítabetima iyápóma íma kanaaráq marákáitata yenákámá araaqná anónuqma kamáguraaye.

⁸ Tékáráíyan-anna-wayukama mayairátáá owana Tékáráiyama Áánûqtuni aúbáq monoq-máyáímá

matáiyē. ⁹ anó-monoq-wayukati yáaimma waraíkáae téta Tékáráiyamma awaaméqá umáketa weqtábá uyátárai-nakoni aokaq-náúpqá uténa átê-kuyumma i-qtátáaqá agamá ákûq íkáae.

¹⁰ agamá ákûq-umumma í-kánáaráqá mi táoqa taíbaq Íbaru-wayukama máápaq áikuteta nunamummá kêteta máqe-uraae. ¹¹ ánibo Tékáráiyama aónaimma uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma agamá ákûq iyáárégóní ayáánurapaq itó-uma máqe-uraiye. ¹² Tékáráiyama kaqtó-naqa aónatuwena iyánáaq umárena ikatîq uráimanibo ¹³ kaqtó-nakoma Tékáráiyamma timá ámikaiye: “Tékáráiyao, emá ikatîq íuwo. Áánûqtuma ení nunamummá ítátukaiye. enánáakoma Irítabetima iyápóma inaamaímá marakániye. ánibo emá min-iyápógóní áwîqa Yóáane té yamámiyo. ¹⁴ enáyakoma íráqôniq umá wáinaa amuqá maránóne. netuqyaa-káyúkámá wemá pááq í-nayaba yimuqá maránóe. ¹⁵ uyátárai-nakoni aúrakaqa anón-awiqa wániye. ánibo wemá wááeni-nokaraq akoqnáá-nokaraq íma nániye. ánibo wemá anóani áyaqnobaqo márainanama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepímmá ógiraniye. ¹⁶ wemá taíbaq Íbaru-wayukama mamá yirummá waeráiyana yeqtí uyátárai-naqa Áánûqtunopataa yauwéqma yíwíqme íniye. ¹⁷ wemá Áánûqtuni wataágaraq mamé wéna wení akoqnáama maména Iráiyaraa umá mamé wínímma Áánûqtuni naayóbáq-ámúné-nákáá umá mániye. wemá anóboyugaraq yeqtí yíráabitigaraq yíwíqmena mórabi máá áíkuiniye. Áánûqtuni aammá íma wáráiya-kayukama yeqtí yúyánámmá mamá waeráinata yemá keqnáámmá mamá yokaa umáyíkarainana Ítuma kumíniye.”

¹⁸ Tékáráiyama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “kemá náaraq ínaraq maamin-

áímmá áraine téq itánúnô? kemá anónuqma kamágúnana ketínáakogaraq araaqná kamáguraiye.” téna Tékáráiyama tiráiyé. ¹⁹ ánibo kaqtó-nakoma yauwéqma tiráiyé: “kemá Kébariomune. Áánûqtunopaq itó-uma kémaune. maamin-íráqón-áímmá wemá timátíkáitaq emmá timámena kukáunamanibo ²⁰ketáama íma itáánaboana óyáukoma aráápaginaa aamá íma tínónaboana wéqéna aamá túnnayataakoma pááq innaraq wíniye.” téna kaqtó-nakoma tiráiyé.

²¹ aarawaamá paá Tékáráiyani awé uréta netuq-yúyánámmá ítaraae. ‘aokaq-náúpáqá nói-qtataaraq pááq uráitanawaq átáyaaqa minnóbáqá máiyó?’ téta tirááe. ²² anaaékaqa Tékáráiyama máápaq yaúbarena aarawaamá aamá íma timá yíméwaniq uráiyé. miráitana paá ayáánapo awaaméqá umá watáama timá yímikaibo óyáuqa aúyakuraiye. yemá ítaraae Tékáráiyama móra óq-yataaqa aokaq-náúpáqá aónaitana óyaukoma aúyakuraiye.

²³ anaaékaqa Tékáráiyani mayái-kánáámá ánatagítana wení naaópaqa yauwéqma kóuraiye. ²⁴ anaaékaq ánáakoma Irítabetima araaqnágoma ámûkarariq urén-aboana aúpáq máitana móra-tiyaapaq-wiyomma yáuraiye. ²⁵ Irítabeti wenáúyánápímmá maará téna tiráiyé: “uyátárai-nakoma kaayoné umátikena aarawaatí yúrakaq tigae iyábá mamá paá kéumatikaiye.” téna tiráimanibo móra-inikoma iyápóma íma kanaarác ákáin-inikomma Íbaru-wayukama wemmá timá agaerác kákaae.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Ítuma pááq íniye téna Máriaamma timá ámikaiye.

²⁶ abapaké móra-wiyokaqa Áánûqtuma kaqtó-naqa Kébariomma timákáitana móra-maruqa Kááriribaq kukáimma áwîqa Náátárêtibare. ²⁷ mórama inaarúmá

áwîqa Máriaa móra-nakoma mayániye téta ataa makáan-inikonopaq kukáiyé. minnámo aúyarakaraa-nakon áwîqa Yótêbie. min-náqá Tébitin-annabikene. ²⁸ kaqtó-naqa Áánûqtunopake Kéberiyoma min-ínkónôpaq uréna tiráiyé: “kaayoné-yátááqá etê waíno. Áánûqtuma etê máena íraqô-qtataariq kéumakaiye.” téna tiráiyé. ²⁹ Máriaama min-áímmá ítátuwaitana aúyánákómá ummaa yáguráiyé. ániibo áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítaráiyé: “maaminnáma nóin-ainabiyo?” téna tiráiyé. ³⁰ ániibo kaqtó-nakoma timá ámikaiye: “Máriaao, emá ikatîqa íuwo. Áánûqtuni áyákoma emmá íraqôniq kéumakaiye. ³¹ itaao. emá ámûkarariq uré iyápóma inaamaí marakaínónama emá áwîqa Ítue té yamámiyo. ³² wemá anó-naqa mániye. mú mikákáá anó-naqa Áánûqtuma wení ánikoe téta áwîqa yánóe. áítaubikoma Tébitiraa umá anó-kinima wemmá uyátárai-nakoma Áánûqtuma tarôq umákaniye. ³³ wemá Yáakobon-anna-wayukati anó-kinima aati-aatimá mániye. miráinana wemá yabíkái-qtataaqa íma ánataniye.” téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé.

³⁴ Máriaama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “mi-qtátááqá náaraq umáwaq pááq íniyo? kemá móra-naqa íma mataúne.” téna Máriaama tiráiyé. ³⁵ ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma yawwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá enámûraaq kumínana Áánûqtuni uyáta-maqma akoqnáá-yataakoma ekáq pááq íniye. miráinata min-áókáq-iyápómá anaaékaq emá marákénatama maará téta áwîqa yánóe ‘Áánûqtuni ánikoe.’ tínóe. ³⁶ itaao. enanógaaoma Irítabetima araaqná kamágimanibo áyáqnoabaqa iyápóma inaamaímá matokáiyé. naayóbáqá téta ‘wemá iyápóma kanaarác íakaniye.’ tiráamanibo íbêqa ámûkaraq máitana abapaké

móra-wiyomma kóiyē. ³⁷ Áánûqtuma kanaaráq máqte-qtataariq íniye.

³⁸ ániibo Máriaama tiráiyē: “kemá uyátárai-nakoni mayái-ínímúne. kanaaráq Áánûqtuma kemmá emá tén-naiq umátikaniye.” téna titana Áánûqtuni kaqtó-nakoma mikáké ayuwéna kóuraiye.

Máriaama Irítabetima ko aónaraiye.

³⁹ mi-kánaáráqá Máriaama páátákáá itó-uma Yúriabaq móra-maruqa anuáráaq-mapaq uráiyē. ⁴⁰ ániibo wemá Tékaráiyani naaúpaq uréna Irítabetimma áwátiraiye. ⁴¹ Irítabetima Máriaama áwátin-aimma ítátuwena iyápóma Irítabetini áyaqnobaq máin-iyapogoma kanageq uráiyē. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Irítabetimma ógikaitanaboana ⁴² anókaq ááyama tiráiyē: “máqte-noiniti aúkáapikemma emmá Áánûqtuma awaaméqá umákēna awíkaiya min-iyápómá marákánónama wemmá Áánûqtuma awaaméqá umákēna awíkaiye! ⁴³ kemá nôraq uráunanawaq ketí uyátárai-nakoni anóama ketôpaqa iráiyô? ⁴⁴ taákoma emá tíwátēnna kēitaitana tíyáqnobaq iyápóma mái-waigoma amuqá maréna kanageq uráiyē. ⁴⁵ uyátarai-nakoni watáama emmá timá ámikain-aimma áraimma pááq íniqtaba itáíq-itaiq ínónaboana emá amuqá kémaraane.” téna Irítabetima mirá tiráiyē.

Máriaani imá

⁴⁶ maamin-ímá Máriaama maará tiráiyē: “kemá ketirupikémhá uyátárai-nakon áwîqa múte kéyayune.

⁴⁷ Áánûqtuma wemá kemmá mamá paá kéumatikaiye. weqtábábóana tirun-iyápógómá amuqá kēmaraiye.

⁴⁸ kemá paá wení mayái ínímánibo wemá keqtábá aákaq matokáiyē.

⁴⁹ kekáqá anó-qtataaqa uyátá-maqma tarôq uráipoata
 máqte-marabi-kayukama maa-kánááraké
 yemá keqtábámá téta
 ‘Áánûqtuma awaaméqá umákена awíkaiye.’
 téta tínóe.

Áánûqtuma wenáwîkoma aokarîq kéiyе.

⁵⁰ yemá náayubi weqtábá ikatîqa móra-wayukati-
 kanaagaraq
 káqо-kayukati kanaayábágaráq
 kéо-kayukama yemmá
 wemá arummá kéumayikaiye.

⁵¹ wemá wení akoqnáá-ayaamma arúqtuwena
 waayúkama yetí yúma mamé kéuyeta
 mirá onaae teq-qtátáákáráq
 wemá mamá pípêban umátuwaniye.

⁵² kateko-yáínáí-nákáá umá
 kîni-kayukama yetí akoqnáágaráq náápaakaraq-
 yibiqtatama
 mamá paábaq yukéna
 káqomma paá-wayukama
 yemmá múte yaútaiye.

⁵³ ánibo yáayaba kéо-kayukama
 wemá mamá íráqô-qtataaqnapo.
 maqma ógikaimanibo
 taíbaq-otamma makáa-kayukama
 yetí iyáápima móra-yataaqa íma yiména
 timá yíkaraiye. ⁵⁴ ketáái títaubikokaq wemá timá
 akoqnáá umákaimma
 Áánûqtu paá matokáine.

Ítíráaeoma wení kaqtó-nakoma naayóbáqá
 áwáqnaa uréna

⁵⁵ Áabaraakaraq wenánnágáráq
 arummá umáyikena minnýaba

aati-aatimá aúyánámmá ítame utáine.”
téna Máriaama ibí tiráiyé. ⁵⁶ Máriaama Irítabetite kaumo-
wíyómmá máqena anaaékaqa wenamáápaq yauwéqma
kouúraiye.

Irítabetima Yóáanemma marákáraiye.

⁵⁷ Irítabetima iyápo marakání-kanaama yáwitana
iyápo má inaamaí marákáraiye. ⁵⁸ Irítabetin-anna-
wayukagaraq móra-marukaq-wayukagaraq uyátárai-
nakoma Irítabetimma nôrabi umákái-qtataaqtaba
ítátuweta yimuqá marákáraae.

⁵⁹ Áánûqtuni waayúkati yáaimma waréta abapaké
kaumo-kánáaráqá min-iyápógóni áuma karánéta urááe.
min-iyápógóni áwîqa aboán áwîkaq ‘Tékáráiyae’ téta
áwîqa yamámineta uráámanibo ⁶⁰ min-iyápógóni anóama
téna “ímiye.” tiráiyé. “ketáámá Yóáane téta áwîqa
yamámenunatae.” téna tiráiyé. ⁶¹ ániibo waayúkama
tirááe: “mórama maamirán-áwíqá enawaammá íma
wáiyé.” téta tirááe. ⁶² mirá-timatuweta Tekáráiyama
íma kanaaráq aamá titatabóata yemá awaaméqá iyáá-
napo umátuweta aboámmá ítama aónaraae. ‘nóin-awiraq
maamin-iyápógómmá yamáminono?’ téta tirááe. ⁶³ ániibo
Tékáráiyama aúba agayaí-yátááqá ítama maténa maará
téna agatáiyé: “min-iyápógóni áwîqa Yóáane.” titata
yemá iyánáaq urááe. ⁶⁴ ániibo é mikáq Tékáráiyama aamá
keqnáámá áaimma átama kétena Áánûqtuni áwîqa múte
yaútaiye. ⁶⁵ miráitata máqtemma wení móra-marukaq-
wayukama ikatíq urááe. ániibo mi máqte-qtataaqo pááq
i-wáigóni wataágoma Yúríabaqa anuáráaq-marupakaraq
wéyáwé uráiyé. ⁶⁶ máqte-kayukama maami-kátáámá ítáa-
kayukama íyaqnoabaqa netuq-yúyánámmá ítéta maará-
tiraee: “anaaékaqa maan-iyápógómá náaraq umáwaq

mániyo?” téta tirááe. ániibo uyátárai-nakoni akoqnáama wepí wáitataboata máqte-kayukama ítaraae.

Tékáráiyani imá

⁶⁷ min-íyápógóni aboámá Tékáráiyama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ógikaitanaboana amunémá kuténa tiráiyé:

⁶⁸ “ketáámá anómma uyátárai-naqa Íbaru-wayukati Áánûqtuma wenáwîqa múte yauyónátae.

wemá wení waayúkama yíwáqnaa kéena mamá paá kéumayikaiye.

⁶⁹ móra-nakoma akoqnáá umá ketáái kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwánéna kukáiyé.

min-náqá wemá Áánûqtuni kaqtó-naqa Tébitin-annabike náqiye. naayóbáqá

⁷⁰ Áánûqtuni aokaq-ámúné-wáyúkátí yáanapo minnýaba Áánûqtu mirá-tiraine.

⁷¹ ketáái namuro-wáyúkágáráq yaímma íyamma umátíkáa-kayukagaraq yetí akoqnáábikema keqtáámá mamá paábaq tiyuwánitae. téna timá akoqnáá uráine.

⁷² ketáái títaubikoqtaba arummá umáyikena wení anón-anon-aimma timá yarúmakaíqtabama ‘aákaq maranúne’ téna Áánûqtuma tiráine.

⁷³⁻⁷⁴ ketáái namuro-wáyúkábíkémá mamá paá umátikenataa túawaaq tuqmá mái-aimma akoqnáá umá ketáái tíbaubikomma Áabaraamma timá ámikaiye. wemá paá tiyúwáitaqtaa wení mayáímá kémayetaa ketáámá weqtábá ikatîqa íma éta

tirummá kámunanataa

⁷⁵ wemá ketáái kateko-ámmá awítikaraitaqtaa

wenáurakaqa arupú umátaa

ketáái túwarauna-kanaaraqtaama kémaunatae.

⁷⁶ ániibo emá ketí pááqyan-iyapoma eqtábámá

‘mú mikákáá anón-naqa

Áánûqtuma wení amuné-naré’ téta tínoe.

anómma uyátárai-nakoni aakaqá

emá áqnáabaq kéoe.

wení aammá mamá yokaa kéumake

⁷⁷ wení waayúkama timá yíminata

náayuwabi uyátárai-nakoma

yetí kúmiq-yataaqa mamá

paábaq kéyuwena awikátuwainayuma

yemá yetí kúmiq-yataapikemma atóbanoe.

⁷⁸ ketáái Áánûqtuma keqtáámá

arummá kéumatikenata kaayoné kéiyee.

wemá keqtáyábá atóbaigae téna miráurái-waigoma

aabaúmá utaréna

kamá tágainikaa umá

⁷⁹ ketáaráqá Áánûqtuni márûpake

ómmá kamá kétagaiye.

náayuwabi íbêqa puí-yátáákóní

amakaq máawana

Áánûqtuni márûpake ókómá

kamá kétagainata

yemá kanaarác káoneta

kaayoné-ákác kanaarác uréire ínoe.”

téna Tékaráiyama tiráiyee.

⁸⁰ anaaékaqa min-íyápógómá anómma aúkitana

wení aúgaraq arun-íyápógárác akoqnáá urááye. ániibo

Yóáanema waayúkama íma máa-kaqmaapaq máqena

abarokác Ítiráaeo-wayukati yúrakaq páaq umá iráiyee.

2

Máriaama Ítumma marákáraiye.

¹ mi-kánááráqá Títaa Ogáátatima móra ámán-aimma maréna máqte-kayukama yorau téta yíwîqa agayaíkaae tiráiyé. ² minnáma áqnáaba-kanaama yíwîqa matáámma mi-kánááráqá Kiríniatima anó-kamaani-naqa Tíriabaqa máqé-uráiyé. ³ miráitata máqtemma aarawaamá yeqtí márûpaq wéyáwé uréta yíwîqa mayánéta urááe.

⁴ Yótêbima Tébitini móra-annabike móra-naaemiye. miráitana Yótêbima Náátárêtibake Kááriri-maruqa yuwéna Yúriabaq Tébitini márûqa Béqtaremubaqa uráiyé. ⁵ ánáakoma Máriaama ámûkaraq máitata wetê kóuraaye. ⁶ yenákámá mi-márúpáq paá máayana Máriaama iyápó akání-kanaama pááq uráiyé. ⁷ ánibo purumakaakóní naúpaqa Máriaama áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marákátuwena tabarááberake múqmútuwena purumakaakóní aáwaq-ketibi ákáráiyé. minná waayúkama ópake ya wái-námmá netuq-wáyúkámá ógikuraawanaboana yenákátí waíyóya-namma íma wáqe-uráiyé.

kaqtó-wayukama tipi-típi-kawaa-wayukama timá yímikaae.

⁸ mi-náúkápáqá yaímma tipi-típi-kawaa-wayukama anó-marukoni áwábaq máeta nokáámma yeqtí tipitípiraq kawáá umátuweta máqé-uraae. ⁹ ánibo mórana uyátárai-nakoni kaqtó-naqa yeqtôpaq kúmitana uyátárai-nakoni tágama-yataakoma yekáqá tágaitata yemá ikatîq uráámanibo ¹⁰ kaqtó-nakoma timá yímikaiye: “keráwáqá ikatîqa íoro. ítáaro. kemá keráwáqtôpaq átê-wataama maméq keyunaboana wemá mamá máqte-kayukabima yimuqá marániye. ¹¹ mi-nókáámmá Tébitini márûkaqa móra-inikoma iyápóma marákáraiye. minnáma

yauwéqma keráwáqá tiwiráí-naré. wemá Káríqtoma uyátárai-nare. ¹² ánibo keráwáqá min-íyápómá aónanon-awaameqa maará íniye. minná keráwáqá aónáiyama min-íyápómá tabaráábebi múqmúyakaawana purumakaakóní aáwaq-taapepi waguréna máíye.” téna tiráíye.

¹³ kaqtó-nakoma mirá-timatuwaitata páátákáá taíbaq kaqtó-wayukama Áánûqtunopake pááq uréta wágáábaq máqeí kaqtó-nakote ku máqe-uraae. ánibo yemá Áánûqtuni áwîqa múte yauyéta ibí maará-tiraae:

¹⁴ “Áánûqtuma mú mikákáá uyáta-maqma

anó-naapaakaraq wenáwîqa anókaq múte yaúyoro. ánibo
maa-márábí-káyúkáyábá Áánûqtuma amuqá
kémaqyikaipoana kaayoné-yátááqá yeráwátê
waíno.”

téta tirááe.

kawáá-wáyúkámá Ítumma ko aónaraae.

¹⁵ yemá kaqtó-wayukama iyuwéta yauwéqma Áánûqtuni márûpaq kówata tipi-típi-kawaa-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoma timá tími-qtataaqa pááq i-qtátááqá Béqtaremubaq uréta aónanunatae.” téta tirááe. ¹⁶ mirá-timatuweta yemá páátákáá kóuraae. ánibo yemá ko aónamma Máriaayaa Yótêbima máayana iyápóma purumakaakóní aáwaq-taapepi waguré máqe-uráíye. ¹⁷ ánibo yemá min-íyápómá ko aónatuweta yemá Áánûqtuni kaqtó-nakoma min-íyápóyábá timá yímín-aimma tirááe. ¹⁸ tipi-típi-kawaa-wayukama ten-áímmá máqtemma náayuwabi ítáa-kayukama yemá minnáyaba yúyánámmá ítaraae. ¹⁹ yúyánámmá ítaraamanibo Máriaama máqtemmo ten-áímmá ítama arunóbátáá maréna netuq-áuyánámmá ítama aákaq

maréna máqe-uraiye. ²⁰ anaaékaqa tipi-típi-kawaa-wayukama yauwéqma kóureta máqtemma itéta aónaa-qtataaqtaba Áánûqtun áwîqa ibí múte yaútaae. kaqtónakoma timá yími-qtataaqa miráuma páaq uráiyé.

yemá Ítumma áwîqa yamámikaae.

²¹ anaaékaqa abapaké kaumo-kánáámá yáwitata min-iyápógóní áúma kégareta áwîqa 'Ítue' téta yamá ámikaae. Ítuma íma páaq uréna anóani áyáqnobaq máitana kaqtónakoma min-áwíqá yaráine.

Tímioniyaa Áánaama Ítumma anó-monoq-naupaq aónaraaye.

²² anóakaraq wení iyápógaraq mamá íraqôniq umá aúgen-augen í-kánáámá ánatagitata miráuma Mótetini ámáan-aikoma tiráiniq umátuweta anóayaa aboámá Yérútáárebaq min-iyápómá uyátárai-nakomma amíyéta awíqmeta urááye. ²³ uyátárai-nakoni ámáan-aipima agamatán-áikómá mirá-uraiye: “áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marakéqa minná máqtemma uyátárai-nakomma anóayaa aboámá ámetao.” téna ámáan-aikoma tiráine. ²⁴ yenákágáráqá anó-monoq-nakomma amí-yátááqá amíyéta urááyamma miráuma uyátárai-nakoni ámáan-aikoma maará-tiraine: “kaayaqá anómma máaraa-numawabi káqomma kaayaqá ápôq-numaratama mamé yíno.” téna ámáan-aiko tiráine.

²⁵ ánibo móra-naqa Yérútáárebaq máqe-uraimma áwîqa Tímionie. wemá arupú-napoana Áánûqtaba áaqa kéikatenapoana wemá Ítiráaeo-wayukama atóba iyaba awé urái-naqiye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wetê máena ²⁶ min-Áágómá wemmá timá akoqnáá umá ámikaiye: “Metáyama uyátárai-nakoma timákáanana wíniye téna timá akoqnáá uráuna-naqa ení puínóna-kanaama

íma pááq uráina wemmá aónainone.” téna tiráine.

²⁷ miráitana Áánûqtuni Aaokaq-Áágómá Tímionimma timákáitana anó-monoq-naupaq uyábékaiye. ániibo

Îtumma anóayaa aboámá awíqmeta ámáan-aikoma ti-qtátááriq íyéta óyana ²⁸ Tímionima Îtumma awíqtokena

Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyena maará-tiraiye:

²⁹ “uyátárai-nako, emá

timá akoqnáá umákaana-aimma

paá matokétaa

íbêqa kemmá ení kaqtó-naqa tiyúwénaq

kemá timuqá kémareq púyono.

³⁰ ketí túrapike atóbamatikai-yataaqa

³¹ máqte-marabi-kayukayopaq emá mamá yokaa

óna-naqa íbêqa kemá káonaune.

³² uyátárai-nako, maami atóbamatikai-naqa

emá mamá yokaa ónama

ókóráá kamá tágama Yéqtaaeo-wayukayaba

ení aammá kéyiraatena

ení-wayukama Ítiráaeo-wayukama

anón-awiqá kéyimiye.”

téna Tímioni tiráiyé.

³³ Îtumma aboáyáá anóama Tímionima tin-áíqtábá iyánáaq urááye. ³⁴ ániibo Tímionima yemmá íráqôniq

kéumayikena min-íyápógóní anóama Máriaamma maará téna timá ámikaiye: “taíbaq Ítiráaeo-wayukayaba

yíkama ánatanoqtabagaraq paá yiwiréta ínôqtabagaraq Áánûqtuma maamin-íyápómá awaaméqá umákena

awíkaiye. wemá Áánûqtuni awaaméqá mánipoata taíbaq-wayukama wemmá ayóqa ayéta ³⁵ aúpáq-yúyánámmá

abarokáq pááq íniye. ániibo mórama tokóru-yakaa-pugoma aru-qtátááqá ení amáabopi agaibániye.” téna

Tímionima Máriaamma timá ámikaiye.

³⁶ mórama Áánûqtuni amuné-ínímmá máqe-uraimma áwîqa Áánaae. wemá araaqnáe. naayóbáqá waamá maténa abapaké kaayaq-kárítímáátímá awaikóté máqe-uraiye. ³⁷ anaaékaqa awaikómá pukitana ketoqá paá máqe-uraiye. ánibo abapaké kaumogáráq kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima yáuraiye. miráitana min-arááqngómá anó-monoq-naupaqa íma awikátuwena wéwaine. wemá aáwaqa awetá-urena nunamummá kétena Áánûqtuni áwîqa wágáagaraq nokáákaraqa múte yauyéwaine. ³⁸ mi-kánáaráqá Áánaagaraq waaqókáq iréna Áánûqtukaq 'tíkáiye' tiráiyé. anaaékaq mi-káyúkámá Yérútáárebaq awé uráiyana yauwéqma yiwiráníqtaba yemmá min-íyápóyábá timá yímikaiye.

Yótébima Náátárètibaq yauwéqma uráiyé.

³⁹ yemá máqte-qtataaqa uyátárai-nakoni ámáan-aikoma tiráiniq umá ánatatuweta kanaaráq yauwéqma Kááriribaq yeqtí naaópaqa Náátárètibaq kóuraae. ⁴⁰ mikáqá min-íyápógómá anómma auréna akoqnáá ínena uráiyé. wemá itai-yátááqá wepímmá ógikaitana wemmá Áánûqtuma amuqá marákáraiye.

Îtuma yuwaaqnógoma anó-monoq-naupaq uráiyé.

⁴¹ Îtumma anóayaa aboámá aati-aati-kárítímáátíráqá Yérútáárebaq utéta aokaq-kánáámá kótámaki-kanaae te-kánáámá aónéwaoyane. ⁴² Îtuma yuwaaqnógoma wení karitimaatímá tiyááka umá kaayapóana wegáráq aokaq-kánáágóní áaimma waréta Yérútáárebaq utááe. ⁴³ anaaékaqa kótámaki-kanaama ánatagitata yauwéqma kóuraamanibo min-íyápómá Îtuma paá Yérútáárebaq máqe-uraiye. ánibo anóayaa aboámá paá Yérútáárebaq Îtuma máiqtabama íaonaraaye. ⁴⁴ anóayaa aboámá téta káqo-kayukate uréire kéiyaa téta tirááye. miráitata

anóayaa aboámá móra-wagaama uréire umá yeqti aanábóyóparabi móra-marukaq-wayukayopaqa abáá urááye. ⁴⁵ anóayaa aboámá abáá óyamanibo íaonaraaye. miráitata Yérútáarebaq yauwécma uréta Ítumma abáá urááye. ⁴⁶ yenákámá abáá kéoyana kaumo-kánáamá yáwitata anaaékaqa aónáayamma anó-monoq-naupaq yiráati-wayukati aúkáapi máqe-uráye. ániibo Ítuma aamá temmá kéitena yemmá anónnáma yauwécma yekáráq ítama aónaraiye. ⁴⁷ Ítun áama kéiteta yemá Ítuni itai-yátááqtábámá wemmá aamá ítáawana yauwécma tin-áitábágáráqá ítama iyánáaq urááe. ⁴⁸ ániibo anóayaa aboámá Ítumma aónatuweta anómma iyánáaq urááye. anóama Ítumma timá ámikaiye: “ketáaniko, emá nôraq itaawáq kekárátámá mirá kéumatikaano? enabotê kekárátámá anómma umaayágitaka kerátámá eqtábá abáámá kéuye.” téna Ítumma anóama tiráiyé. ⁴⁹ miráimanibo Ítuma yauwécma maará téna timá yímikaiye: “kenákámá nôraq itakawáq keqtábámá tibáá kéoyo? aqá kemá ketiboní naaúpaqo mánunayabama kenákámá íyaq ítaraayo?” téna Ítuma tiráiyé. ⁵⁰ áaqibo Ítuma min-áímmá tiqtábámá anóayaa aboámá áaimma íma ítama arútarayé.

⁵¹ ániibo Ítuma anóayaa aboátê kóureta Náátárêtibaq uréta aati-aatimá Ítuma anóayaa aboátí yáama wakáiyé. wenanóama aákaq íní-qtataaqa aúyánápí matokáiyé. ⁵² ániibo Ítuma anómma aúkitana wení itai-yátáákógáráq wenáúgogaraq íraqôniq urááye. Áánûqtugaraq maa-márábiké-káyúkágáráq aónaamma íraqôniq uráiyé.

3

nommá Peraí-náqá Yóóanema aamá tiráiyé.

¹ Títaama Táíbiriati tiyááka umá móra-tiyaapaq-karitimaatimo kéimma Pótíátí Pááíratima Yúríawayukati anó-kamaani-naqa máqe-uraiye. ániibo mi-kánáaráqá Érôtima anó-kinima Kááriribaq máqe-uraiye. ániibo ábâkoma Píripima Itúria-marupakaraq Térékónáftibakaraq anó-kawaama máqe-uraiye. Aráiténiamá anó-kawaa-naqa Áábiriniq-marukaq máqe-uraiye. ² mú mikákáá anó-monoq-nakaratama Áánatiyaa Kááyapatima máqe-uraaye. mi-káyúkámá kawáámá máawana áraimma mi-kánáaráqá Yóáanema Tékáráiyama áanikoma waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máitana Áánûqtuni aagómá Yóáanenopaq iráiyé. ³ miráitana Yóáanema máqtemma Yótaa-nomma wáin-aukapaq uréna aarawaamá yirummá mamá waeréta nommá peraíyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikaikae téna wataáama mó timá yímikaiye. ⁴ Áánûqtuni wataáama amuné-náqá Áítáiyama naayóbáqá agatáima maará téna wáiyé:
 “waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaqa móra-nakoma ááyama kétiye.
 ‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.
 aammá mamá arupú oro.
⁵ aammá kubáutainabi maqmá ógiraaro.
 anumá uyátaina-maruqa mamá márûte áráwáá oro.
 kaé káína-amma mamá arupú oro.
 aumáraamaq uráina-amma mamá arútáá oro.
⁶ máqte-marabi-kayukama Áánûqtuma mamá atóbamayikani-arupu-yataaqa aónanoe.’”
 téna Áítáiyama naayóbáqá agatáine.
⁷ netuqyaa-káyúkámá Yóáaneqtaba nommá pétikaikae téta yewana Yóáanema tiráiyé: “keráwáqá táí-iraakabayaakoni áráakawaqoe. náawaq titaráq

anaaékaqa áyámma í-yátááqá pááq íní-waigomma kanaaráq kótámatuweraq péqmare kónaae téraq kéoo? ⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá abarokáq waerá íno-qtataariq oro. keráwáqá keqtúyánápikémmá ‘Áabaraama ketibotááé.’ ítero. téq áaimma átáma ítero. kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma kanaaráq maamiráin-oqamma mamá Áabaraani iyápó-annama aúrakaniye. ⁹ Áánûqtuni kukómá yaagóní ánûpi yokaa umá wáíye. ítáaro. máqte-tagoma írutama arammá iyáinatama kanaaráq mi-támá ayáama irabí agatuwánóe.” téna Yóáanema timá tága-yimikaiye.

¹⁰ Yóáanema mirá-timatuwaitata yaímma-wayukama ítama aónaraae: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹¹ ánibo Yóáanema maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “móra-nakoma kaayaqá kúberai-unamma makénama kanaaráq kúberai-unamma ímo makáína-nakomma mórama amíno. ánibo móra-nakoma taabaq-aawaqo wáinanama mamá móraiq íno.” téna tiráíye. ¹² yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq nommá peráinéta iréta tirááe: “yirááti-nako, ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta Yóáanemama ítama aónaraae. ¹³ ánibo Yóáanema timá yímikaiye: “móneqa ókaraq uyátá-maqma íma máyáaro.” téna Yóáanema tiráíye. ¹⁴ miráitata yaímma áái-q-i-wayukagaraq Yóáanemama ítama aónaraae: “ketáágáráqá náaraq ónúnataabiyo?” téta tirááe. ánibo Yóáanema timá yímikaiye: “keráwáqtí náápaatabama túma íma mamé uyéraq waayúkati móneqa íma máyáaro. keráwáqá otaa-káyúkámá íma mamá yawááq-umayikeraq móneqa máyáaro. keráwáqtí meyámmá kanaaráq umá máyáaro.” téna tiráíye.

¹⁵ aarawaatí yúyánákómá itó-uma akoqnáá itata yemá iyáqnobaq maará téta yúyánámmá kóita-yaita urááe:

“Yóáanema Metáiyama yauwéqmataa tiwiráí-nárábí iyabiyo?” téta tirááe. ¹⁶ miráitana Yóáanema yauwéqma timá yímikaiye: “kemá nopí nommá péqtikanune. anaaékaqa móra-naqa yínímma wení akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátáraiye. kemá íma íráqô-naqa máunaboaq kemá kanaaráq wení aítauq-anaamma íma ayubónúne. wemá iragaráq Áánûqtuni Aokaq-Áágókaráq keráwáqá nommá pétikaniye. ¹⁷ wemá wení yáunapo wítima agáqtuwaniye. miráumatuwena wení wíti-naupaq wítima áikuinimanibo táíq ínnama warárima aati-aatimá káíq-kaiq in-írábí agatuwániye.” téna tiráíye.

¹⁸ Yóáanema yaímma káqon-aikaraq timá yúyánámmá mamá itó kéena miráí-waigoma aarawaabímmá Metáíyaqtaba átê-wataama tiráíye.

Érôtima Yóáanemma ánnáma ámikaiye.

¹⁹ miráimanibo Yóáanema Érôtimma awááguraiye. yeqtí anó-kamaani-naqanibo Érôtima Erótiatikaq otaa-qtátáaríq éna ábâkoni ánáaqa kéyabitena yaímma táí-aaimma tarôq uráíye. ²⁰ miráitana Érôtima máqten-otaa-qtataariqo kéenama ókaraq uyátá-maqma anón-otaamma kuyéna Yóáanemma ánná-naupaq ákaraiye.

Yóáanema Ítumma nommá pérakaraiye.

²¹ aarawaamá nommá kéberaawana Ítugaraq nommá pékaiye. ánibo Ítuma nommá pétuwena nunamummá kétena máitana Áánûqtuni márûpaq agaro uráíye. ²² Áánûqtuni Aokaq-Áágómá máaraa umá Ítukaq kukáíye. ánibo Áánûqtunopake móra-aikoma ááyama maará-tiraiye: “emá ketáanimone. eqtábámá kemá timuqá ôriq umá kémaraune. ketíyakoma eqtábámá kanaa kéíye.” téna aagómá Áánûqtuni márûpake ááyama tiráíye.

Ítun áítaubikoni yíwîre.

²³ Îtuma wení mayaímá áaimma átáma matáima wení karitimaatimá miráuma kaumo-tíyáákámá uráiyē. aarawaamá tēta Îtuma Yótēbimma áanikowabiyaa tēta tirááe.

²⁴ Yótēbima Érimma áanikoe.

Érima Máátáátimma áanikoe.

Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Mérekimma áanikoe.

Mérekima Yáánaimma áanikoe.

²⁵ Yáánaima Yótēbimma áanikoe.

Yótēbima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Émotimma áanikoe.

Émotima Néamumma áanikoe.

Néamuma Étarimma áanikoe.

Étarima Náágaemma áanikoe.

²⁶ Náágaema Máátimma áanikoe.

Máátima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Tímíenimma áanikoe.

Tímíenima Yótekimma áanikoe.

Yótekima Yóramma áanikoe.

²⁷ Yórama Yóáánaanimma áanikoe.

Yóáánaanima Arétamma áanikoe.

Arétama Terúbabeomma áanikoe.

Terúbabeoma Téyaatiomma áanikoe.

Téyaatioma Nérimma áanikoe.

²⁸ Nérima Mérekimma áanikoe.

Mérekima Áárimma áanikoe.

Áárima Kóutaamma áanikoe.

Kóutaama Éramaraamma áanikoe.

²⁹ Éramaraama Éramma áanikoe.

Érama Yótuamma áanikoe.

Yótuama Eriétamma áanikoe.

Eriétama Yóraamma áanikoe.

Yóraama Máátáátimma áanikoe.

³⁰ Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Tímionimma áanikoe.

Tímionima Yútaamma áanikoe.

Yútaama Yótēbimma áanikoe.

Yótêbima Yónamumma áanikoe.
 Yónamuma Irááíakimma áanikoe.
³¹ Irááíakima Mériamma áanikoe.
 Mériama Ménnamma áanikoe.
 Ménnama Mátáatamma áanikoe.
 Mátáatama Nétaanimma áanikoe.
 Nétaanima Tébitimma áanikoe.
³² Tébitima Yétimma áanikoe.
 Yétima Óbétimma áanikoe.
 Óbétima Póáatimma áanikoe.
 Póáatima Tárámonimma áanikoe.
 Tárámonima Náátonimma áanikoe.
³³ Náátonima Aammínataamma áanikoe.
 Aammínataamma Ááraminimma áanikoe.
 Ááraminima Ááranimma áanikoe.
 Ááranima Étaronimma áanikoe.
 Étaronima Pérêtimma áanikoe.
 Pérêtima Yútaamma áanikoe.
³⁴ Yútaama Yáakobomma áanikoe.
 Yáakoboma Ááítekimma áanikoe.
 Ááítekima Áabaraamma áanikoe.
 Áabaraama Téraamma áanikoe.
 Téraama Néomma áanikoe.
³⁵ Néoma Térúkimma áanikoe.
 Térúkima Aréumma áanikoe.
 Aréuma Apéregimma áanikoe.
 Apéregima Ébérimma áanikoe.
 Ébérima Tíraamma áanikoe.
³⁶ Tíraama Kénaanimma áanikoe.
 Kénaanima Áárápáqáarimma áanikoe.
 Áárápáqáarima Tênimma áanikoe.
 Tênimma Nóaamma áanikoe.
 Nóaama Aráámekimma áanikoe.
³⁷ Aráámekima Metúteramma áanikoe.
 Metúterama Ênôkimma áanikoe.
 Ênôkima Yérarimma áanikoe.
 Yérarima Maaérierimma áanikoe.
 Maaérierima Kénaanimma áanikoe.

³⁸ Kénaanima Énotimma áanikoe.
 Énotima Têtimma áanikoe.
 Têtima Áátaamma áanikoe.
 ánibo Áátaama Áánûqtumma áanikoe.

4

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

¹ Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítupimma ógikaitana Ítuma Yótaa-nopike yuwéna Aokaq-Áágómá wemmá awîqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq kóuraiye.

² mibáqá Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-kanaama máitana Tááqtaama wemmá makáqma aónaraiye. ánibo mi-kánáárqá Ítuma aáwaqa íma naráitanaboana anaaékaqa máqte-kanaama ánatagitana Ítumma áama yaráiyé.

³ ánibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaarácq maan-óqtákóqtábá tinana waéqma yammá mamá aurao.” téna Tááqtaama mirá-timatuwaitana ⁴ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá téna ‘yakómá wenamá matúq-matuq umá paá máí-auwaraimma íma amíniye.’” téna Ítuma tiráiyé.

⁵ ánibo Tááqtaama Ítumma awíqmena móra-anuma uyátárain-anuraq uténa páátákáá Ítumma máqtemma maa-márábí-márúqá aráátimatuwena ⁶ Ítumma timá ámikaiye: “máqtemma maamin-ákóqnámá anó-awikaraq emmá aménúne. máqtemma maami-qtátááqá kennáboaq ánibo mora náawanabi aménááqa kanaarácq aménúne. ⁷ ánibo emá kekácq araayutaúmmá ayé ketíwîqa múte yaúwínaqa maaminnáma máqtemma emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráimanibo ⁸ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni

watáama agamatán-áíkmá maará kétiye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá té wenáwîqa múte kéyauye ení Áánûqtuma wenamáa wení mayaímá mayaa.’” téna Îtuma tiráiyé.

⁹ mikáké Tááqtaama Îtumma awíqmena Yérútáarebaq anó-monoq-nakoni amutaq múma ákárena tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikoma máema kanaaráq emá maakáké yaúme méma marabí metaao. ¹⁰ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘Áánûqtuma tînata wení kaqtó-wayukama emmá kawáá umákanoe. ¹¹ ánibo yemá emmá yeqtí iyáápi yáqtokaiyana mórama óqtakoma aítaupimma íma atarániye.’ Áánûqtuni watáama agamatán-áípi kétiye.” téna Tááqtaama tiráiyé. ¹² Îtuma yauwéqma Tááqtaamma timámena tiráiyé: “aamá maaráuma wáiyé. ‘uyátárai-naqa ení Áánûqtumma íma makáqma aónaao.’” téna Îtuma yauwéqma tiráiyé. ¹³ ánibo Tááqtaama máqte-qtataariq umá Îtumma makáqma aónawaaena óq-taoqtaba awé uráiyé.

Îtuma Káárirí-marupaq áaimma átama mayaímá matáiyé.

¹⁴ anaaékaqa mirá-umatuwaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq Îtuma yauwéqma Káárirí-marupaq iráiyé. ánibo Îtuni watáagoma máqtemma min-áúkápáq wéyáwé uráiyé. ¹⁵ aarawaatí monoq-náúpáq kéyiraatena aamá timá yímitata máqte-kayukama wenáwîqa múte yaútaae.

Náátárêtibaq-wayukama Îtumma anaaémma umákaraae.

¹⁶ Îtuma Náátárêtibaq uráiyé. naayóbáqá Îtuma pááqyan-iyapoma máenama mi-márúkáq máqé-uraipoana anómma aúráiqaq uráiyé. ánibo Tabaatiráqá Îtuma monoq-náúpáq uyábékéna aati-aatimá mirá éwainiq uráiyé. Îtuma itó-urena Áánûqtuni watáama

yorautínéna uráiyé. ¹⁷ ánibo yemá amuné-náqá Áítáiyani agamatá-kánnáámá Îtumma mayámíkaae. wemá aúba-wannaama agátarena agamatán-áíkováá maará-tiraimma aónaraiye:

¹⁸ “uyátárai-nakoni Aokaq-Áágómá kekáq máiyé.
wemá kemmá awaaméqá umátikena áwáyoq-wayukabi
‘Metáíyaqtaba átê-wataama mó tiyo.’ tiráiyé.
ánnábi máa-kayukama yemmá watáama timá-yimeq
paábaq ayúqyikanunayaba timátíkaraiye.
yúramma karoparáina-wayuka
yúramma káonaiyata
náayubi ummaa-yátááqá kémayaayuma
mamá ayúqyikanunayaba
uyátárai-nakoma timátíkaraiye.

¹⁹ minnámo pááq íni-kanaaraq
uyátárai-nakoma wení waayúkama
yauwéqma mamá atóbamayikani-kanaayaba
abarakáq timá-yimiyo timátíkaraiye.”

téna naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Áítáiya agatáiyé.

²⁰ Îtuma aúba-wannaama aráápatuwena yawwéqma kawáá-náqá ámítuwena wemá yiráátinena maraq máqe-uraiye. ánibo máqtemma monoq-náúpáq máe-kayukama Îtumma wenamáa wemmá aayoq urááe. ²¹ ánibo Îtuma mikáq áaimma átáma aamá timá yímikaiye. maará-tiraiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá íbêqa yorautúnama abarakáq kéiyé.” téna tiráiyé.

²² mirá téna timátúwáitata yemá Îtuni áwîqa múte yauyéta Îtuma íraqôn-aimma tiqtábá yemá netuq-yúyánámmá Ítéta iyánáaq urááe. miráimanibo yemá tirááe: “nôraq kéiyó? maan-náqá Yótêbini áráaqa íyaq máraniyo?” téta tirááe. ²³ ánibo Îtuma maará téna timá yímikaiye: “árainé. keráwáqá keqtábá

maará tínoe. ‘tótaa-nako, enamáárîq téq ónaiq umá mirá uwo. emá mirán-ááímmá Kápéranabaqa tarôq ónama minnâ ketáámá ítaraunataama emá mórai q umá maakáqá ení márûkakarâq mirá-uwo.’ téq keráwáqá tînomani bo ²⁴ kemá keráwáqá áraimma kêtima-timune. waayúkama yeqtí márûkake móra amuné-nákón áama íma kéitaane. ²⁵ kemá árainuramma keráwáqá kêtima-timune. Íráiyani kanaaráqá taíbaq keqtoq-nóínímmá Ítíráaeobaq máawata mi-kánááráqá aabayámmá aúyakitana kaumo-kárítímáátígáráq móra-tiyaamma-naikama móra-wiyomma aaqá íma yuráíye. ánibo máqten-aukapaqa anómma yáayaba urááe. ²⁶ miráimanibo mórama Ítíráaeobake-kayukayopaqa Íráiyama yíwáqnaa iyábá íuraine. ímiye. Áánûqtuma Íráiyamma Térabatibaq timákáitana Tááíranapaq-marupa q móra-inimma awaikómá pukitana ketoqá máin-inikonopa q uráimiye. ²⁷ miráitana Áánûqtuni amuné-náqá Iráítaani kanaarákáráqá netuqyaammá kárú-wayukama Ítíráaeobaq máqe-uraamanibo min-áúkáápímmá íma móra-nakomma íráqôni q uráíne. ímiye. Néímenima Tíriabake-nakoma wenamáa wení karígómá atóbamakaraine.” téna Ítuma Yéqtaeoinikoqtaba tiráíye. ²⁸ máqte-kayukama monoq-náúpáq máe-kayukama min-áímmá ítáama yeqtábá titatabóata anómma íyaqtaba urááe. ²⁹ páátákáá yemá Ítumma yabitimá máápa q yukááe. yeqtí mi-márúqá móra-anuraq awíqmeta min-ánúgóní ámûrake áaimma átáma awéqtátuwaneta urááamanibo ³⁰ wení kanaamá íma pááq uráitanaboana yeqtí aúkáapike Ítuma yúqtúyuwena kóuraiye.

Ítuma móra-nakopike táí-aagomma watukáíye.

³¹ Ítuma Kápéranabaq Kááririmarupaq kukéna Tabaatiráqá aarawaamá yiráátiraiye. ³² ániibo yemá Ítun ágaama tewata tébakaq-wayukama iyánaaq urááe. minnáma Ítun ágoma akoqnáama wáitataboatae. ³³ monoq-náúpáqá móra-naqa máqe-uraimma wepímmá táí-aagoma máqe-uraiye. min-nákómá anókaq ááyama tiráíye: ³⁴ “Náátárêtibake-naqa Ítuo, emá nóinawaq mayánéq ketááyôpaqa iráánô? keqtáámá mamá táíq umátikanetaawaq iráánô? kemá eqtábámá kéítaune. emá Áánûqtuni aokaq-náqóne.” téna táí-aagoma wepí máí-nakoma tiráíye. ³⁵ miráitana Ítuma táí-aagomma awáágéna tiráíye: “emá paatí mááo. min-nákónôpakemma yuwé kóáao.” téna tiráíye. ániibo mitáí-áágómá min-náqá yaúma waayúka aúkáapi iyaabóma marabí yubámmarena min-náqá ayuwéna íma mamá táíq umákaraiye. ³⁶ minnýaba máqte-kayukama iyánaaq urááe. ániibo yeiyáá maará-tiraae: “maaminnáma nóikaan-ainabiyo? miráuma náapaakaraq akoqnáagaraq wái-nakoma táí-aagoqtaba watáama tináíkáán-áímmá kêtitata táí-aagoma waayúkama iyuwéta kégoe.” téta tirááe. ³⁷ miráitana Ítuma tarôq i-qtátááqtábámá watáagoma min-áúkápáqá máqte-marupaq wéyáwé uráíye.

Pítaamma aítáako-araaqnama Ítuma mamá íráqôniq umákaraiye.

³⁸ Ítuma mi-mónóq-námmá yuwéna itó-uma Tááímonini naaúpaq uyábékaiye. Tááímonimma aítáako-araaqnagoma kokoq yámma karímá ákaraiye. ániibo Ítuqtaba áwáqnaa íkáae téta ááyaraae. ³⁹ miráipoana Ítuma min-árááqnágóní amakaq ko itó-urena mi-kárigómá awááguraiye. ániibo mi-kókóq yákoma

ayúkaiye. miráitana min-arááqnaqómá páátákáá mikáq itó-urena yeqtí aáwaqa yokaa umáyíkaraiye.

Îtuma netuqyaa-káyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

⁴⁰ aabaú má kuperáné kéitana Tabaaqtimá ánatagitana waayúkama yeqtí aanábómá ókon-oko-karima máyáa-kayukama Îtunopataa yiwíqmeta irááe. ániibo Îtuma máqte-kayukama mórá-mora-yuma yemmá yínêkuyena keqnaámmá mamá atóbamayikaraiye. ⁴¹ táí-aagoma máqte-kayukama iyuwéta kóuraae. ániibo mi-tái-áágómá maará téta ááyama tirááe: “emá Áánûqtumma áanikomone.” téta tirááe. mirá-tiraamanibo Îtuma Metáíya máenaboana yiwáágéna íma iyúwáitata aamá tirááe.

Îtuma Yúríá-marupaq Áánûqtuni átê-wataama kétena yiráátiraiye.

⁴² aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena mi-márúqá yuwéna móra-aukapaqa waayúkama íma máa-kaqmaapaqa nunamummá tínéna kóuraiye. ániibo aarawaamá aónatuweta wenôpaq urááe. ániibo Îtuma iyuwéna kóiyabae téta yáqtotoq uráámanibo ⁴³ Îtuma timá yímikaiye: “kemá Áánûqtuma yabíkái-maruqtaba átê-wataama kétima-timeq káqo-marupakaraq mó timá-yimenaq kéune. Áánûqtuma maaminnáyaba timátíkaraiye.” téna Îtuma timá yímikaiye. ⁴⁴ ániibo Îtuma Yúríá-wayukati monoq-náúpáq wataama timá yímikaiye.

5

Îtuma titana Pítaama netuqyaa-nóyááqá yaráíye.

¹ móra-taoqa Kénétáaretiqa nokaayúkóní keqébababaqa Îtuma itó-uma máitata taíbaq-wayukama Áánûqtuni

watáama itánéta ikúma yageq-yageq urááe. ² Ítuma aónaimma kaayaqá pááqyamma únópi-káárérátá únókóni áwábaq wáitana aónaraiye. ánibo noyááqa yaí-wáyúkámá únópi-káárémá yuwéta kúqômma tete urááe. ³ Ítuma móra-unopi-kaarebi uyátárimma minnâ Tááimoni Pí-taani únópi-káaré. ánibo Ítuma Tááimoniqtaba ‘únópi-káárémá pááqyamma awétáme nékakaá mó maraao’ tiráiyé. ánibo Ítuma únópi-káárébi uyátáma máena aarawaamá watáama timá yímikaiye.

⁴ miráumatuwena Ítuma watáama timá yímituwena anaaékaqa Tááimonimma timá ámikaiye: “únópi-káárémá yabitimáe non-aúkáapi uré kúqômma yúwénana kumínaa noyááqa yaa.” téna Ítuma Tááimoniqtaba tiráiyé. ⁵ Tááimonima yauwéqma tiráiyé: “Íbêq-nokaamma ketáa máqtemma kamáa káetaa noyááqamaa únataamanibo mórama noyááqa íma yaráunataae. miráimanibo emá ténaboq kemá kúqômma yúwáánana kumíniye.” téna tiráiyé. ⁶ yemá miráumatuweta taíbaq netuqyaa-nóyááqá aúyaqma yáqtóráawana kúqômma ummaa yamá yararáné uráiyé. ⁷ miráitata yemá yaímma yeqtí aanábómá móra-unopi-kaarebi máe-kayukama tíwáqnaa ígáae téta yááyaraae. ánibo yemá iréta noyááqa mamá kaayaq-únópi-káárégómmá maqmá ógikaae. ánibo mi-kááyáq-únópi-káárégórátámá ummaa yamá únópi kumá yuberáyéta urááye. ⁸ Tááimoni Pítaama miráimma aónatuwena Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa maará-tiraiye: “uyátárai-nako, emá kemmá tiyuwé kóaa. kemá kúmiq-naqune.” téna tiráiyé. ⁹ Tááimonima aónaimma máqtemma maami-nóyááqá yáqtórátataba aónawaaena ikatîq uráiyé. ánibo yaímma-wayukama wetê máqeo-kayukagaraq ikatîq urááe. ¹⁰ kaayaqá Yéberimma áanikoratama Yêmitiyaa Yóáanema

yenákámá Tááímonimma ábárawaoboata yenákágáráqá iyánáaq urááye. ánibo Îtuma Tááímonimma maará téna timá ámikaiye: “emá ikatîq íuwo. anaaékaqa emá waayúkama yáqtorainone.” téna Îtuma tiráíye. ¹¹ mikáké yemá únópí-káárémá yabitimá áwábaq má kémareta yemá máqte-qtataaq kéyuweta Îtuni anaaé wakááe.

mórama kárú-naqa Îtuma mamá atóbamakaraiye.

¹² Îtuma móra-marukaq máitana móra-naqa máqe-uraimma kárú-karigoma áúnobaq ógikai-nare. mín-nákómá Îtumma aónatuwena óípake araayutaúmmá aténa nunamupí maará téna tiráíye: “uyátárai-nako, kanaaráq emmá akáinaama ketí karímá kanaaráq mamá atóbamatikanone.” téna kárú-nakoma tiráíye. ¹³ Îtuma ayáámma árútukena ánêkuyena tiráíye: “kemmá tíkáíye. emá atóbagaa.” téna Îtuma tiráíye. páátákáá é mikáq kárú-karigoma ánatamakaraiye. ¹⁴ ánibo Îtuma akoqnáa-aimma timá-amena tiráíye: “móra-nakomma íma timá-amiyo. ímiye. emá uré anó-monoq-nakomma enáúma mó-araate Áánûqtukaq naí-wámmá mó agamá ákûq uwo. miráuma Mótetimo tiráiniq uwo. miráinata waayúkama mikáq aónaaro ení karímá ánatagiye.” téta tínóe téna Îtuma tiráíye. ¹⁵ miráitana Îtuma máqten-awaameq-yataariq ináíkmá ókaraq wéyáwé uráíye. miráitata netuqyaa-káyúkámá Îtun áama yama kéitaawana karímá mamá atóbamayikaraiye. ¹⁶ miráimanibo anaaékaqa aati-aatimá Îtuma waayúka íma máa-kaqmaapaq uréna nunamummá mó téwae kéíye.

móra-naqa áí-ayaamma táíq i-náqá Îtuma mamá atóbamakaraiye.

¹⁷ móra-taoqa Îtuma máena aarawaamá kéyiraatitata yaímma Péрати-wayukagaraq ámáan-aimma

yirááti-wayukagaraq maraq máqe-uraae. yemá máqten-aukapaqa Kááriribakemma Yúriabakemma Yérútáárebakekaraq yama áíkutaae. ánibo uyátárai-nakoni akoqnáágoma karí-wáyúkámá mamá atóbaikaae téna Ítupi wáqe-uraiye. ¹⁸ ánibo yaímma-wayukama móra-naqa kúkutaaraq yaaguyaqméta irááe. min-nákóní ayááqtákoma aráákaguraiye. yemá min-náqá yaagumé naaúpaq utéta Ítun-amakaq maránéta urááe. ¹⁹ aarawaamá taíbaq aammá aúyakowata karí-náqá maméta Ítunopaq uínón-amma íma wáqe-uraiye. miráitata yemá naaúpaq utéta naanamubiké múkapotaraae. ánibo mi-kárí-náqá kúkutaaraq wayákareta aarawaatí aúkáapi múte yaagumá Ítuni aúbáq makááe. ²⁰ Ítuma yeqtí yirummá améta yikai-yátáaqá aónawaaena tiráíye: “ketí aanábógô, kemá ení kúmiq-yataaqa paábaq matukáune.” téna Ítuma tiráíye. ²¹ yemá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq yeiyáá netuq-áímmá téta maará-tiraae: “maamin-náqá náawawaq wemá Áánûqtumma maamin-ákáyáámmá kétimakaiyo? móra-nakoma íma umaataráipoana kanaaráq íma kúmiq-yataaqa matuwániye. wé minnâ Áánûqtu wenamá wení mayáímiye.” téta tirááe. ²² Ítuma mi-káyúkátí yúyánápímmá aónatuwenaboana wemá yawwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq tíyaqnoabaqa táí-tuyanamma móite-maite kéoo? ²³ nóin-ainaq tenúnô? ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paá umátukaune’ ténú kemá téq ‘emá itó-uma kóaa’ tenúnô? ²⁴ miráinaq keráwáqá itaígáae téq kétune. maa-márábímmá Waayúkagoni Áráaqa náápaamma matokáipoana wemá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paá íniye.” téna Ítuma wenamáárîq wetábá tiráíye. miráitana min-ayááqtámô aráákagi-nakoqtaba Ítuma

maará téna tiráiyē: “kemá emmá kétimamune. emá itó é ení kúkútaa-yagaraq mamé ení naaúpaq kóaa.” téna Ítuma tiráiyē. ²⁵ miráitana min-ayááqtámmô aráákagi-nakoma aarawaatí yúrakaq páátákáá itó-uraiyē. ánibo kúkútaa-yama waguréna máqeimma yawátámena wení naaúpaq kégoena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiyē. ²⁶ ánibo máqte-kayukama iyánáaq urááe. yemá Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyeta yeqtí iyakoma iyánáaq kéitata maará-tiraaē: “Íbêqa ketáámá óq-yataaqa kateko-yátááqá aónáunataae.” téta tirááe.

Ítuma Aríbaemma ááyaraiyē.

²⁷ anaaékaqa Ítuma kéwana aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa máyái-nakoma táákiti-moneq mayái-opitipaq máitana aónaraiyē. min-nákóní áwîqa Aríbae. ánibo Ítuma min-náqá timá ámikaiyē: “emá ketinaae ya waraao.” téna tiráiyē. ²⁸ ánibo Aríbaema máqte-qtataaqa mipí kéyuwena Ítun anaaé wakáiyē.

²⁹ Aríbaema Ítumma anón-aawaqa wení-naaupaaqa agayákáitata yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq yaímma káqo-kayukagaraq Aríbaeyaa Ítute máeta aáwaqa narááe. ³⁰ ánibo Péрати-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni iyápó-anna-wayukayaba netuq-áímmá téta maará-tiraaē: “nôraq itaráq keráwáqá táákiti-noneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraqa aáwaqa kénao?” téta yemá tirááe. ³¹ ánibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiyē: “waayúkama karímá íma matáa-kayukama tótaa-nakonopaqa íma kéoe. ímiyē. paá karí-wáyúkámá tótaa-nakonopaqa kéoe. ³² kemá arupú-wayukama yirummá waeráigáae téq íma kukáune. ímiyē. kemá kúmiq-wayukama yemá yirummá waeraigáae téq kukáune.” téna Ítuma tiráiyē.

aáwaqa aamma auni-ááímmá

³³ móra-taoqa yaímma-wayukama yemá Ítumma maará tэта timá ámikaae: “yemá Yóáaneni iyápó-annama aáwaqa awetá-ureta taíbaq-kanaama nunamummá tirááe. ániibo yemá Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa móraiқ kéoe. miráimanibo ení iyápó-annama paá nommá néta aáwaqa néta kéoe.” tэта tirááe. ³⁴ Ítuma yauwéqma tiráiyе: “mórama keráwáqtí aanábó-nákómá keráwáqtê maéna aaramá mayánéna kéinaq aáwaqa keráwáqá awetá-ino? ímiye. ³⁵ miráinata anaaékaqa min-ínímô mayané i-náqá mamá paábaq yuwáiyana ókaraqa wení aanábó-wáyúkátêma íma mániye. mi-kánáaráqá kanaaráq keráwáqá aáwaqa awetá-inoe.” téna Ítuma tiráimma waéqma itai-áípi téna wenamááríq wetábá ‘aaramá mayané iníkáá-náqúne’ téna tiráiyе.

³⁶ Ítuma mórama waéqma itai-áíkaráq maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma wení naayómmá aqtábáá-kuberaí-unamma yakákitanama aúgen-aqtorake yakáqma naayón-aqtábáá-únákáqá íma káraataiyе. ímiye. íma aokaríq kéiyе. mirá énama aúgemma kúberai-unamma mamá táíq umáginana aúgen-unakoma paá wáinana naayón-únákómá paábaq áikiniye. ³⁷ móraiқ umá móra-nakoma mémegoni naayón-áúwárátíbi íma aúgema wááénima yaqmá káitiye. naayón-áúwárátíbi áítinana aúgemma wááéni-nokoma naayón-áúwárátímá kabááqtuwena marabí atíginiye. miráinana méme áúwaratigogaraqa táíq umáginaiye. ³⁸ ímiye. íma aokaríq íniye. mémegoni aúgen-auwaratibi aúge-waaeni-nomma áítino. ³⁹ ániibo móra-nakoma naayó-kááéni-nómmá nátuwenama aúge-waaeni-noqtabama íma kákaiye. wemá maará téna kétiye. ‘naayó-kááéni-nómmá minná íraqône kétiye.’” téna

Îtuma waéqma itaí-áípi wení aúge-kataayaba tiráiyé.

6

Tabaatiráq mayáimá mayáiyáábá aammá aúkain-aimma.

¹ móra-Tabaatiraqa wíti-yokoni aúkáapi Îtuma wení iyápó-annate uréire uráiyé. ánibo wení iyápó-annama yaímma wítigoni arammá nánéta matéta wítima iyáákaq makéta kategátúbatuweta narááe. ² minnýyaba yaímma Pérati-wayukama tirááe: “Tabaatiráqá aammá áúmakaae. keráwáqá minnâ nôraq itaráq mirá kéoo?” téta tirááe. ³ Îtuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “Tébitima naayóbáqá tiráin-aimma íyaq yoráútaao? Tébitigaraq wení waayúkate yáamo yarái-kanaaraqtaba kétune. ⁴ Tébitima Áánûqtuni aokaq-náúpáq uténa Áánûqtuni aúbáq yammá waíma matáine. mi-támmá paá-wayukama naíyábáq aammá áúkaapoata anó-monoq-wayukama kanaaráq nánóe. miráimanibo Tébitima mi-támmá mamá kénena wení waayúkama yímítata naráane. keráwáqá min-áímmá íyaq yóráútaanabiyo?” téna Îtuma kétenama ókaraq ⁵timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóni uyátárai-naqiye.” téna Îtuma wenamáárîq wetábá tiráiyé.

ayáamma táíq urái-naqa Tabaatiráqá Îtuma mamá atóbaraiye.

⁶ káqo-Tabaatiraq Îtuma monoq-náúpáq uténa aarawaamá wataáama timá yímikaiye. ánibo móra-naqa máqe-uraimma ayáánurapaq-ayaakoma aayákagena táíq umáguraiye. ⁷ ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Îtumma aatómaq urááe. yemá Îtuqtaba téta “Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbaniyopoataa aónanunatae.” téta aatómaq urááe.

mirá kéeta Îtumma aabi mayakánón-aqtaba abáá urááe. ⁸ miráitana Îtuma wenamááriq mi-káyúkátí yúyánánóbáqá ítátuwenaboana téna ayáámmo aayákagi-nakoqtaba aúkáapi “yúbáq unitóaa” titana min-nákómá itó-uraiye. ⁹⁻¹⁰ ánibo Îtuma máqte-kayukati yúrapi karáqme kéyautena min-náqá timá ámikaiye: “ayáama arupú uwo.” téna tiráiyé. ánibo min-nákómá ayáámma árútuwaimma ayáákoma arupú umáguraiye. miráitana Îtuma ítama yímónaraiye: “kemá keráwáqá ítama aónanaa kéune. Tabaatiráqá ketáámá íráqôn-aainaq tarôq ónúnataabi táí-aainaq tarôq ónúnataabiyo? waayúkama yíwáqnaa onatataá paá máno-kayukama ketáá mamá táwîq umáyikanunataabiyo?” téna Îtuma tiráiyé. ¹¹ miráimanibo yemá anómma íyaqtaba urááe. mirá kéeta yeiyáá maará-tiraae: “ketáámá Îtuqtaba nôraqtaawaq umákanunataabiyo?” téta tirááe.

Îtuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkaraiye.

¹² mi-kánááráqá Îtuma nunamummá tínéna anubaq utáiyé. mi-nókáámmá Îtuma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana aaqá irákáiyé. ¹³ aabaúmmá utáitana aabáyaanapimma Îtuma wení iyápó-annama yááyaitata yewana tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkatuwena yíwîqa awaaméqá umátike tiwiráune tiráiyé. ¹⁴ móra-nakoni áwîqa Tááímoniboana Pítáae téna áwîqa yamá ámikaiye. ánibo Áánaruma Tááímonimma ábâkoe. ánibo Yêmitiyaa Yóáane. ánibo Píripiyaa Paatááromiyue. ¹⁵ ánibo Máátiyuyaa Tómmáatie. ánibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááímonin áwîqa karuwaaq-naré. ¹⁶ ánibo Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. ánibo Yúqtaatima Itikááriotima anaaékaq

Îtumma namuroíq umákáa-kayukati iyáápi kutarurîq uráine.

netuqyaa-káyákábí Îtuma mayáimá matáine.

¹⁷⁻¹⁸ mi-káyúkámá iréta wataáama kéitaawana Îtuma karímá mamá atóbamayikaraiye. aarawaabí waátáma táí-aagoma máí-kayukama Îtuma mamá íráqôniq umáyikaraiye. ániibo Îtuma yeráwáqtê kukéna wení taíbaq-iyapo-anna-wayukate móra-arubaq kunitó-uma máqe-uraae. netuqyaamá aarawaamá Yúriabakema Yérútáárebakema únón áwábaqa waaqókáq Tááyabakema Tááíranapaqa taíbaq-wayukagaraq mikáq máqe-uraae. ¹⁹ ániibo taíbaq-wayukama Îtuma iyáánaipo ánekuiyana Îtuni akoqnáágoma mi-káyúkámá mamá íráqôniq umáyikaniye.

Îtuma amuq-yatááqtábámá tiráiyé.

²⁰ Îtuma wení iyápó-annama kéyimonena tiráiyé: “keráwáqá áwáyoqa máiyayuma timuqá máráaro. keráwáqá matúq-matuq umá máí-auwaraimma keráwáqtí minnáe.

²¹ keráwáqá íbêqa táayaba kéiyayuma annaékaqa ógiranoé. keráwáqá íbêqa ibiqá kéyaraayuma keqnáámmá wíráa ínóe.

²² itáaro. Waayúkagoni Áráakoqtaba waayúkama keráwáqá íyamma umátiketa tiwétátuweta aamá timá pááqyaniq umátikanoé. yemá mirámô kéiyaqa keráwáqá timuqá maráinoé. ²³ timuqá kémarreraq iráá yamá yaúmema-meta umá timuqá máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuma wemô máipaqa maqtokáiyé. mi-káyúkámá keráwáqá mamá táíq kéumatikaamma naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma móraiq umá

Áánûqtuni wataáama yirááti-wayukama mamá táíq umáyíkaraane.

²⁴ keráwáqá náayuwabi taíbaq ótamma kémaraawanama keráwáqtí túwaraikoma

ibêqa oyaaq kéimanibo anaaékaqa anómma táí-yataakoma keráwákáq yíniye.

²⁵ keráwáqá náayuwabi tímûqa yaiyúma annaékaqa táayaba ínóe.

ibêqa náayuwabi wíráa kéiyayuma annaékaqa ibiqá yaránóe.

²⁶ máqte-kayukama keráwáqtábá íráqôn-aimma kétéyama atéráaro. naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma kaaqaari-ámúné-wáyúkámá mimórá-yátááriq umáyíkaraane.

namuro-wáyúkáyábá tirummá yímero.

²⁷ óq-aimma Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétéma-timune. móra náayubi ketáama itéqa keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímero. náayubi keráwáqá íyamma umátikaiya-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro. ²⁸ náayubi keráwáqá uwaatagáárîq umátikaneta íya-kayukama keráwáqá yemmá mamá íráqôniq umáyíkáaro. ánibo keráwáqá akáyáámmá timá tiwáágíya-kayukama nunamummá timáyíkáaro. ²⁹ móra-nakoma táápáaraqo yumá tíkaminaqa kanaarâq mórabaq-taapaama yimíyata tíkamoro. ánibo móra-nakoma keráwáqtí kúberai-unamma mamayáinaqa ókaraq keráwáqtí wáqtôma áméro. ³⁰ máqtemma nói-qtatabi ítama káonaiyaqa itáíya-qtataaqa paá yímero. ánibo móra-nakoma keráwáqtí nói-qtataarabi maiyaiyaqa kanaarâq ‘yauwécma timiyo’ téraq ítimakaaro. ³¹ keráwáqá miráiyaniq umá káqo-yuma

mirá-umayikaaro. keráwáqá íráqôniq ónáae teníq umátikaiyaqa yemá íyaniq umá íráqôniq umáyikáaro.

³² tirummá yímê-kayukama yenamáa keráwáqá yirummá timíyaqa Áánûqtuni íráqô-meyamma nóiqtabaq mayánéraq kéoo? paá kúmiq-wayukagaraq yirummá yímê-kayukama yemmá yirummá keyime. ³³ móraiq umá waayúkama keráwáqá íráqôniq umátikaiyayuma keráwáqá yenamáa íráqôniq umáyikeqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tíkái-qtataaqa nói-qtataaqtaba abáa kéoo? kúmiq-wayukagaraq mirá kéoe. ³⁴ ánibo keráwáqá móra-yataaqa waayúkaraq inaatimá matêqa anaaékaqa yauwéqma yiménúnatae téqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tikái-qtataaqa nóiqtaba abáa kéoo? kúmiq-wayukagaraq kúmiq-wayukaraq inaatimá kémayeta anaaékaqa yauwéqma mimórá-yátááqá paá keyime. ³⁵ ímiye. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímeraq mamá íráqôniq umáyikáaro. keráwáqá waayúkama móra-yataaqtaba inaatíya-qtataaqa paá yímikera anaaékaqa yauwéqma mayaiyábá íabaa oro. keráwáqá miráiyana anaaékaqa keráwáqtí anó-meyamma waínaq Áánûqtuma mú mikákáa anómma uyátárai-nakoni áanimaqa mánoe. táí-wayukagaraq Áánûqtukaq 'tíkáiye' íte-kayukagaraqa Áánûqtuma paru-yátáákáráq keyabiqyikaiye. ³⁶ miráipoana keráwáqá waayúkayabama paru-yátááqá yímero. keqtibomá Áánûqtuma waayúkama paru-yátááqá yíminiq umá móraiq umá keráwáqá yemmá keráwáqtí paru-yátááqá yímero.

waayúkama aónama yainai-nákóráa umá aónama yainai-ááímmá

³⁷ keráwáqtí yainai-yátááqnápómá káqo-kayukama íma mamá keyainaiyana Áánûqtuma keráwáqá íma

mamá yainaíno. káqó-nakoqtabama waabáqti yúrakaqa ‘wemá íma árútáyiniq kéiyé’ ítero. min-áímmá tíyamma keráwáqá wemmá mamá yawááq kéumakaae. káqó-yuma íma yawááq kéumayikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yawááq umátikaniye. keráwáqá waayúkati kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé tiwikátuwaiyanama Áánûqtuma keráwáqti kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye. ³⁸ káqo-kayukama yimíyanama paá Áánûqtuma keráwáqá timíniye. keráwáqá ógiqma-awaataq mayánoe. kópiqa unáápi aguyumá káíqtowana ógiqmena kugúbainikaa umá mórai q umá yawéqma ókaraq matéq kanaarác umá mayánoe. mimórá-áwáátác káqo-kayukama yímemma Áánûqtuma min-áwáátác keráwáqá timíniye.”

³⁹ Ítuma káqomma mórama waéqma itaí-áikaráq timá-yimena tiráiyé: “mórama aammá íma aónarai-nakoma káqomma aammá íma aónarai-naqa aammá íma kanaarác aráátiniye. mórai q umá mórama aúgaroq-nakoma káqomma aúgaroq-naqa íma kanaarác awirániye. yenákámá yúgaropoata máka-nakama áitanobaq metáyóye. ⁴⁰ ánibo mórama itaí-yátááqá máyái-nakoma wení itaí-yátááqá arááti-nakomma íma kéuyataiyé. máqtemma mayái-wáyúkámá itaí-yátááqá ítama ánatetama yeqti yiráati-wayukaraa aúránoe. ⁴¹ keráwáqá nôraq itarác keqti bâkoni pááqyamma otaa-qtátáátáqbámá aúrapi araatakaa umá túyánámmá kéitaamanibo keráwáqá anómma otaa-qtátáátáqbámá aúrapi mútûq-yaraa umá túyánámmá íma kéitao? ⁴² nôraq itarác keráwáqti tîbâkoqtabama maará kéteo. ‘ketîbâko, enaúrapike araatá-qtataaqa mamá paábaq yuwao’ kéteo keráwáqti túrapimma mútûq-yama waímma íyaq káonaao? ureqáráaq-wayukao,

áqnaabaqa keráwáqtí túrapike mûtûq-yama paábaq matuwéraq mikáké keráwáqá kanaaráq aónama arútáreq keráwáqtí tíbâkoni aúrapike araatámma kanaaráq paábaq matuwánóe.

tái-yagoma tái-aramma kéiyaiye.

⁴³ Îtuma káqomma waéqma itái-áímmá tiráiyé: “írâqô-tagoma tái-aramma íma kéiyaiye. mórai q umá tái-yagoma íráqôn-aramma íma kéiyaiye. ⁴⁴ waayúkama yaagóní aranókáá aónatuweta mikáq íráqô-tawabi tái-yawabiyo téta káonaae. ániibo píki-yagoni arammá waayúkama áwáábiq-annarakema íma arammá kégutoe. ániibo áwáábiq-annarakema wááéni-aramma íma kégutoe. ⁴⁵ miráuma íráqô-nakoma taíbaq íráqôn-aimma áyâqnobake mamá pááq kéimanibo tái-nakomma tái-aimma áyâqnobake mamá pááq kéiyé. mirán-áúyánámmá áyâqnoabaqa ógikaitana óyaupike mamá abarokáq téwae kéiyé.” téna Îtuma tiráiyé.

kayaq-áúyánákáq naammá i-ááímmá

⁴⁶ móragaraq waéqma itái-áímmá Îtuma tiráiyé: “nôraq itaráq keqtábámá ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ kéteqanibo ketáama íma kéwaraao? ⁴⁷ móra-nakoma ketôpaq yéna ketáama iténa waráina-waigomma kemá wenáaimma abarokáq tiráátenune. ⁴⁸ minnâ min-nákómá miráuma móra-nakoma naammá ínéna inikáá uráiyé. min-nákómá maiqá uqmá mémánóbáq yuwéna maranóbáq anón-oqtakoni ámûraaq umá akoqnáá umákaiye. anón-oqtakoni ámûraaq akoqnáá-namma tarôq uráiyé. anaaékaqa anómma aaqá yuréna anón-nomma aúténa min-námmá awétáraimanibo akoqnáá umákaitanaboana íma yawítiraiye. ⁴⁹ ááqibo móra-nakoma ketáama iténa íma wáráimma miraráá umá móra-nakoma paá-mararaq yón-agamoqnakaa-namma umá

ító-umakaraiye. anaaékaqa nommá auténa min-námmá páátákáá yawítítuwaitana ‘pau’ titana yubákuraiye.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyé.

7

ááiq-i-nakoni mayái-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹ Ítuma min-áímmá aarawaamá timá yímíqma ánatatuwena Kápéranabaq koyaráiyé. ² Arómani ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máqe-uraimma wemá mórama mayái-náqá ákaraiye. mi-káwáá-nákómá wení mayái-nákóqtábá ôriq umá ákáinapoana mi-máyái-nákómá anó-karima mayéna puíné uráiyé. ³ ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma Ítuqtaba máiyé-aimma ítátuwena yaímma Íbaru-wayukati anó-kayukama timáyikena Ítuma mó timá-amiyana ketí mayái-náqá ya mamá atóbáíno tiráiyé. ⁴ miráitataboata mi-káyúkámá Ítunopaq iréta anegáq-naagaq kéeta akoqnáá umá ítama aónaraae: “wemá íráqô-napoa áwáqnaa ínónama íráqômiye ⁵ wemá keqtáá Íbaru-wayukama kaayonétaa umátíkái-nare. wemá wenamáárîq monoq-námmá umátíkaraitaae.” téta tewana ⁶ Ítuma mi-káyúkátê yagaroqtamá uráiyé. naakóní waaqókáq itana ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá yaímma aanábó-wáyúkámá wataáama timá yímitata Ítunopaq uréta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá kammáa íaao. kemá umaatamá íma kanaaráq uráunaboa ketí naaúma íma yínóne. ⁷ ániibo kegáráqá túyánámmá itáunama íma íráqô-naqa máunaboaq enôpaqa íma ónúne. miráinaa emá paá aamá tinana ketí mayái-náqá keqnáámmá atóbáíno. ⁸ kegáráqá anómma náápaamma matokái-nakoni aménáápáq máunana mayaimá mayaa titaq kémayaune. ániibo kegáráqá ááiq-i-wayukama

yíkáraunata ketiménáápáq mááe. ánibo kemá móra-nakomma ‘emá kóaa’ túnanama kanaaráq kéwiye. ánibo móra-waigoqtaba téq ‘emá maabáq iyo’ túnanama kanaaráq wemá kéíye. ketí mayaí-nákóqtábá ‘emá maa-máyáímá mayaa’ túnanama kanaaráq mi-máyáímá kémayaiye.” téna titata má-tima-amikaae. ⁹ Ítuma min-áíqtábá iyánáaq umátuwena taíbaq-wayukama anaaé waqméta ye-káyúkámá waeréna maará téna timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. Ítiráaeo-wayukati aúkáapimma mórama maamirá-náqá itáíq-itaiq umá arummá tímî-naqa íma aónaraune.” téna Ítuma tiráíye. ¹⁰ ánibo ááiq-i-kawaa-nakoma timáyíkáitata ye-káyúkámá yawwéqma naaópaq uréta aónaamma mi-máyáí-náqá atóbaguraitata aónaraae.

Nénibake maabu-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹¹ pááqya-kanaama anaaékaqa Ítuma móra-marupaq uráimma mi-márúkón áwîqa Nénibare iyápó-annagaraq taíbaq-wayukagaraq Ítute urááe. ¹² mibáqá mi-márúkóní oqtaráq waaqókáq owata mórama pukái-naqa maméta irááe. mi pukái-nakoni anóama kímora-iyapoma wenamáa ákáraine. ánibo awaikógaráqá naayóbáq pukuráine. taíbaq mi-márúpáké aaramá waamá min-íníktê irááe. ¹³ uyátárai-nakoma min-ínímmá aónaimma arummá ôriq umágitana min-íníktáqábá ‘ibiqá íma yaraao’ téna Ítuma tiráíye. ¹⁴ ánibo Ítuma waaqókáq uréna pukái-nakoni kúkutaa-yataq ayáamma ánékuítata waayúkama pukái-naqa mamé ye-káyúkámá itó-uma máqe-uraae. Ítuma maará-tiraiye: “maabugô, kemá emmá kétimamune. emá itóaa.” téna titana ¹⁵ mi puki-nákómá itó-uma máena aamá áaimma átáma tiráíye. miráitana Ítuma mi-mábúmá anóamma awíqma ámikaiye. ¹⁶ miráitata máqtemma aarawaamá ikatíq éta

Áánûqtuni áwîq̄a múte yauyéta maará-tiraae: “ketáái aúkáapimma mórama Áánûqtuni anóm̄ma amuné-náq̄a pááq̄ kéíye.” téta ókaraq maará-tiraae: “Áánûqtuma wení waayúkama yíwáq̄naa ínena iráíye.” téta tirááe. ¹⁷ maamin-áíkóm̄á Îqtuq̄taba máq̄temma Yúria-aukapaq̄ uréire kéena máq̄ten-aukapaq̄ wéyáwé uráíye.

Yóáanema Îtunopaq̄ kaayaq̄-íyápó-ánnám̄a timáyikaraiye.

¹⁸ máq̄temma maami-qtátááq̄tábám̄a Yóáaneni iyápó-annama Yóáanem̄ma mó timá ámikaae. ¹⁹ ániibo Yóáanema wení kaayaq̄-íyápó-ánnám̄a yááyarena maará mó-tekao téna timáyíkáitata uyátárai-nakonopaq̄ uréta maará mó-tiraaye: “naayóbáq̄a téta móra-naqa yíniye tiráa-naraq̄ iráá káqo-nakoq̄taba awé ónúnataabiyo?” téta tirááe. ²⁰ mi-kááyáq̄-nákórátám̄a Îtunopaq̄ iréta maará-tiraaye: “Yóáanema nom̄m̄a perái-nákóm̄a kekárátám̄a enôpaq̄ timátíkáitaka yúyana maará-tiye. eq̄tabá anaaékaq̄ yíniye tiráa-naraq̄ iráá káqo-nakoq̄taba awé ónúnataabiyo?” téna tiyé téta Îtum̄ma timá ámikaaye. ²¹ mi-kánáaráq̄a taíbaq̄ ókon-okomma karím̄a matáa-kayukama Îtu mamá atóbamayikaraiye. mi-káyúkábíkém̄a netuq̄a waátáma táí-aagomma watukáíye. taíbaq̄ yúgaroq̄-wayukama mamá yúramma karáq̄ yíkaraiye. ²² Îtuma min-nákátí yáaraq̄ maará téna yauwéq̄ma tiráíye: “kenákám̄a máq̄te-qtataaqa káoneka itááya-qtataaq̄tabama Yóáanem̄ma mó-tima-amekao. yúgaroq̄-wayukama yúramma káonaawata yítauqa akúgurai-kayukama aamm̄a uréire kéoe. kárú-wayukama mamá íráq̄ðniq̄ kéowata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. pukáa-kayukama itó kéowata áwáyoq̄-wayukama Áánûqtuni átê-wataama kéitaae. ²³ itáíq̄-itaiq̄ umá yirumm̄a tímê-kayukama keq̄tábá íma ité-maq̄ne kéetaboata yimuq̄a kémaraae.

²⁴ kaayaq-nákámá Yóáanen áamo mamé yéya-nakama kóyana aarawaamá Yóáneqtabama Ítuma maará-tiraiye: “naayóbáqá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráamma keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? aqá mórana ómmá uwááma yoqmá awétátuwainaq aónaneraq uráanabiyo? ²⁵ keráwáqá nói-qtataaraq aónaneraq uráanabiyo? aqá móra-nakoma íraqôn-unakaqtowaq mamaré máitaraq ko aónaraao? yemá íraqôn-unakaqtoma umátoreta yineqá íraqô-qtataaqa mamáráa-kayukama yemá anó-kayukati naaúpaq kémae. ²⁶ miráimanibo keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? keráwáqá móra amuné-naráq aónaneraq uráanabiyo? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. Yóáanema wemá káqon-amune-wayukama yemmá uyátáraiye. ²⁷ min-náqá Yóáneqtaba Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábímá maará-tiraine: “kemá ketáama mamé kumíní-naqa timákáanana áqnáabaq keráwáqtí túbáq wíniye. Áánûqtuma agamatán-áúbábí téna wemá ení aammá awírakaniye.” téna kėtiye. ²⁸ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune: “Yóáanema máqtemma maa-márábí máa-kayukama uyátárainanibo Áánûqtu yabíkái-aukapaqa márû mikákáá kumáta-maqma máinakoma Yóáanemma uyátáraiye.” téna Ítuma tiráiyē.

²⁹ Ítuma mirá-tin-aimma máqtemma aarawaagáráq táákiti-moneqa mayái-wáyúkagáráq ítaraae. yemá Áánûqtuni áaikoma arupú uráitata yemmá Yóáne nommá péqyikaraimanibo ³⁰ Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Yóáanen ayáá pikema nommá íma pékaae. miráitana yemmá Áánûqtuma íraqôn-amma yiráátimma yinaaéma umámikaae.

³¹ ánibo Ítuma maará-tiráiyē: “maami-kánááráqá nói-kayukawaq mááe téraq awaaméqá ónúnô? yemá nóikaa-

kayukawaq mááo? máqte-qtataaqa yemá íma yimuqá kémaraae. ³² yemá miráuma iyápóma márûpi áikuteta kágo-noiyapoyaba maará-tiraae.

‘ketáámá keráwáqtábá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íma kéyaae. ketáámá ibiq-ímá kêtunataa keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.’

³³ ánibo Yóáanema nommá perai-náqá iráimma wemá aáwaqa awetá éna wááéni-nomma íma néna uráiyee. miráuraitaq keráwáqá ‘aíboq-nare’ téq tirááe. ³⁴ íbêqa Waayúkagoni Áráaqa kukéna aáwaqa néna nommá néna iqtábámá keráwáqá ‘aónaaro. maan-nákómá aáwaqa ôriq umá néna wááéni-nomma ôriq umá kénaiye. wemá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq yetí aanábóe.’ keráwáqá téq tirááe. ³⁵ miráimanibo waayúkama maará téta kéte. yemá itaí-yátáákóní áráabitiaq mááo? ímiye. itaí-yátáákóní áráabitimo máe-tama móra-nakoni áaikoma árain-aaimma wáinatama yemá ‘árain-aine’ téta itánoe.” téna Ítuma tiráiyee.

mórama kumari áráaq-inikoma Ítumma aítaukaq ákûq-matawemma pérakaraiye.

³⁶ móra Pérati-nakoma ááyama awíqmena wetê aáwaqa má-naraaye. ánibo Ítuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq uréna aáwaqa nánéna maraq máqe-uraiye. ³⁷ mórama kúmiq-inimma mi-márúkáqá máena ítáimma Ítuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq máena aáwaqa kénaiye-aimma ítaraiye. miráitana mi-kúmíq-íníkmá mórama íráqôn-oqta-motorebima átê-akuq-matawemma wáitana mamé iráiyee. ³⁸ ánibo min-íníkmá Ítuni anaaépaq aítaupi ya itó-uma máena ibiqá yakáiyee. ánibo kumari-íníkmá aqnugómá Ítuni aítaukaqtaa yaráqme kúmitana min-íníkmá wen-aqnótáurake aqnumá Ítun aítaukaqo kukáimma ayúnakatuwena wemá Ítuni aítaukoma

kámoqna ákûq-matawemma pérakaraiye. ³⁹ mi-Pérátí-nákómá wení naaúpaqa Ítumma awíqme i-nákómá mirái-qtataaqa aónatuwena maará téna aúyánámmá ítaraiye: “maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqô máenama kanaaráq maamin-íníkmá Ítumma ánekuiqtabama kéitena wenáaiqtabama itáníyô? maamin-ínímmá wé kumari-ínímíye.” téna Pératinakoma aúyánámmá ítaraiye. ⁴⁰ miráimanibo Ítuma min-nákóní aúyánámmá iténa yauwéqma maarátima-amikaiye: “Tááímonio, kemá móra-aimma yokáunaboq timá ámenaae.” titana ániibo Tááímoni tiráiyé: “yiráati-nako, enaúyánámmá tiyo.” tiráiyé. ⁴¹ “itaaq, kaayaq-nákórátámá mórama móneqa makáinakonopake inaatimá móneqa matááyamma móranakoma taíbaq-moneqa (500) máyaitana káqo-nakoma móra-tiyaapaq-yatama (50) matáiyé. ⁴² min-nákórátámá yenákátí aqtábáama yauwéqma íma kanaaráq ámewaniq óyana min-nákómá yenákátí aqtábáama paá awikamáyikena iyúkaiye. ániibo yenákábíkémá náawawaq móneqa makái-nakoqtabama wemmá uyátá-maqma akáníyô?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴³ Tááímonima yauwéqma maarátiraiye: “minnámo anón-aqtabaama mamá paá i-nákówábiyaa kétune.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “arupú umá aúyánámmá itááne.” téna Ítuma timátuwena ⁴⁴ min-íníkmápaq kéwaerena Tááímonimma timá ámikaiye: “emá maan-ínímmá káonaano? kemá ení-naaupaq yúnaa emá ketáái áaimma waré títauqa tete í-nómmá íma tímikaanamanibo maan-íníkmá aúran-anokake títauqa tete umátikarena wení aqnótáurake ayúmna kokoq umátikaraiye. ⁴⁵ emá kemá íma tímôqnama tótó umátikaraanamanibo kemá wágáabaqo ya máqe-unarake áaima átarena

maamin-ínkómá ketítaukomma tímôqnemaimma paá kéticoqnaiye. ⁴⁶ emá matawemma ketiqnópímá ketáá éwaunaiq umá íma atíma pétikaraanamanibo wemá átê-kuyumma i-mátáwékáké títaukaqa kébetikaiye. ⁴⁷ miráitaq kemá emmá kétimamune. maamin-ínkómá wení taíbaq-kumiq-yataakomma paá tiwikamákeqa káyuwaunanaboana keqtábá uyátá-maqma arummá kétimiye. ánibo Áánûqtuma móra-nakoni kúmiq-yataaqa arekáq umá matuwaínanama min-nákómá pááqyamma arummá kámiye.” téna Ítuma timátuwena ⁴⁸ min-ínkómmá timá ámikaiye: “kemá ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq kématuweq kétéwikatuwaune.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁹ waayúkama aáwaqa naí-yááréráqá Ítugaraq máqeo-kayukama yeíyáá aamá maará téta kóté-yaté urááe: “maamin-náqá náawaq máena kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuwena káwikatuwaiyo?” téta tirááe. ⁵⁰ ááqibo Ítuma min-ínkómmá timá ámikaiye: “emá itáiq-itaiq umá yáqtorana-yataakoma emmá kúmiq-yataapike yauwécma káwiraiye. kaayoné-yátáápi wao.” téna Ítuma tiráiyé.

8

yaímma-noinimma Ítuni anaaé waqméta uréire urááe.

¹ anaaékaqa Ítuma anó-marupakaraq pááqyamarupakaraq uréire kéena wataáama Áánûqtuma yabíkái-marukoni átê-wataama aarawaamá timá yímikaiye. ánibo yemá tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. ² ánibo yaímma-noinimma naayóbáqá Ítuma waátama táí-aagomma kéwaqtuwena karímá mamá paá kéumayikena urái-noinikaraq Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. móra-inimma Máriaa Máátarini naayóbáqá min-ínkópíkéma abapaké kaayaqá

waátáma táí-aagomma Ítuma matukáine. ³ Tútaama kíni Éróhini naaúpaqa kawáá-nákómá wenánáakoni áwîqa Yóánaama min-ínkókáráq Tútáánakaraq taíbaq káqo-noinikaraq Ítugaraq wení iyápó-annagaraq yeqtí ótataba áwâqnaa urááe.

móra-nakoma yópi ányumma yukáine.

⁴ mórá-mora-marupake taíbaq aarawaamá ya yorupágowata Ítunopaq irááe. ánibo Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráíye: ⁵ “móra-nakoma ányumma yópi mó-yukaiye. mó yúwáitana yaímma-anayukoma aapi kuqturáíye. ánibo min-ánáyúmmá waayúkama yítauqa yamá kéyatamowana numagómá áíqma nátukaiye. ⁶ ánibo yaímma-anayumma óqta-marabi kuqturáíye. mikáké áruma utaráimanibo óqta-maraboana maragóni anomma íma wáitana ányumma aayámmá kamáguráíye. ⁷ yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni ááipi kuqturáíye. ánibo áwáábiq-anna-karaakogaraq karúma ányumma mamá táíq umátukaiye. ⁸ tébakaq-anayumma iráqô-marabi ku karútena mórámora-waigoma taíbaq-aramma (100) itáíye.” téna Ítuma tiráíye. óq-aimma arúbama tiráíye: “keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá itáaro.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma waéqma itaí-áímmá ti-wálgóni áaimma

⁹ yemá Ítuni iyápó-annama waéqma itaí-áíkkóni áaiqtaba Ítumma ítama aónaraae. ¹⁰ ánibo Ítuma maará-tiráíye: “Áánûqtuma wenamáárîq wemá yabíkái-marukoni aúpáq-áíkkón áaimma keráwáqá tiráátiráíye. miráimanibo yaímma-wayukama waéqma itaí-áímmá itánóe. miráinata yúramma aónanomanibo mórayataaqa íma aónainoe. ánibo yemá aamá itánómanibo mi-wálgóni áaimma íma itánóe.

ánayukoni waéqma itai-áikóní áaimma

¹¹ maami waéqma itai-áikóní áaimma maará-uraiye. maamin-ánáyúmmá minnâ Áánûqtun áamiye. ¹² yaímma-anayumma aapimô kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itáamanibo anaaékaqa Tááqtaama iréna mi-káyúkátí íyáqnobake mamá paábaq kéyuwaiye. Tááqtaama téna yemá min-áímmá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma yawéqma yiwiráinabo téna Tááqtaama min-áímmá kématuwaiye. ¹³ yaímma-anayumma óqta-marabimo kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itéta yimuqá makáane. miráuraamanibo min-áikómá íma ánûqa yamá marabímá kukáiyé. yemá pááqya-kanaabi itáíq-itaiq kéowana mórama maqmqá aónai-yataakoma makáqma yimónaitatama páátákáá Áánûqtun-aagoma paábaq kégoiye. ¹⁴ mi yaímma-anayumma áwáábíq-anna-karaakoni áainobaqo kukáimma miráuma waayúkama aamá itátuweta aammá kéowana ókon-okomma ummaa-yátááqá mónerabi maa-márábímá amuqá marái-yátáákómá yúyánámmá mamá yawááq kéumatuwaiye. miráitana yeqtí arammá íma arútama kéiyaiye. ímiye. arammá paá aayámmá kégamagiye. ¹⁵ miráimanibo ánayumma íraqô-mararaqo kuqti-wáígómá miráuma waayúkama aamá itéta yáqtoqma akoqnáá urááe. miráo-kayukati íyakoma arupú éna íraqôniq umá akoqnáá uréta arammá íyáinikaa umá arammá kéiyaae.

ómmá tawegóní aménáápáq aúyoqma makááe.

¹⁶ waayúkama ómmá kúraqmareta tawegóní aménáápáqá atípáá aménáánóbákaráqá íma káuyoq-maraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma yanaa yaareráq makáawata waayúkama mi-náúpáqô kéuyetama yemá min-ómmá aónanoe. ¹⁷ máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa

waayúkama aúpáq makáíya-qtataakoma anaaékaqa abarokáq ínata waayúkama aónanoe. ¹⁸ keráwáqá atéqma arutéqa keráwáqá aamá ítama arutánóe. ánibo móra-nakoma móra-yataaqa matokáinanama Áánûqtu min-nákómá ókaraq amínímanibo káqo-nakoma móra-yataaqa íma matokáinanama kanaaráq min-nákómá téna pááqya-qtataaqa matokáúnáa tinnama minnâ Áánûqtu matuwániye.” téna ítuma waéqma itaí-áímmá tiráíye.

Îtumma anóagaraq Îtumma ábâqawaayugarare.

¹⁹ mi-kánáaráqá Îtumma anóagaraq Îtuni ábâqawaayugaraq Îtunopaq irááe. iráamanibo taíbaq-wayukama iyáá umágowata yemá Îtunopaqa kanaaráq íma úyôwaniq urááe. ²⁰ yaímma-wayukama Îtumma maará téta timá ámikaae: “enanógaraq enábâqawaayugaraq máápaq enawé kéeta emmá aónaneta kéoe.” téta tirááe. ²¹ ánibo ítuma yauwéqma maará-tiraiye: “aaramá waamá náayubi Áánûqtun áama itéta anaaé waráiyayuma minnâ yemá ketinógaraq ketíbâqawaayue.” téna ítuma tiráíye.

Îtuma anón-uwaama mamá karagébaraiye.

²² móra-taoqa ítuma wení iyápó-annate únópi-káárébi uyátarena timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meran-ábápáq wíyataao.” téna tiráíye. mirá titata yemá únópi-káárébi kóurae. ²³ únópi-káárégómá uyaaténa kégoitana ítuma aúwaguraiye. ánibo anón-uwaagoma nokaayúpímá ôriq umá kéyoraitana nokómá únópi-káárébi má kéogiraitata yemá únópi kumá yubékineta urááe. ²⁴ ánibo yemá ítumma ko awáutureta tirááe: “kawáá-nákô, kawaa-nákô, ketáá kéyubekunatae.” téta tirááe. ánibo ítuma itó-urena uwáama yóráiwaigokaraq únón-íyámá metaikaráq yiwááguraiye. ánibo anón-uwaagogaraq únón-íyágógaráq

kégaragebaitana nokómá waráa íuraiye. ²⁵ wení íyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa náakaraq wáiyó?” titata yemá ikatíq éta iyánáaq urááe. ániibo yeíyáa maará-tiraae: “maamin-náqá náawabiyo? wemá uwáágokaraq nokókáráq yi-wáágítata wenáama kéwaraaye.” téta tirááe.

albôq-nakopike Ítuma waátama táí-aagomma watukáiyee.

²⁶ anaaékaqa yemá Kerátínêti-marupaq irááe. Kááiriri-maruqa nokaayúkómmá meran-ábápáq wáítana maan-ábápáqá mi-márúqá wáqe-uraiye. ²⁷ Ítuma únópi-kááremá yuwéna mi-márúkákáq witana mórama mi-márúkáké-náqá mikákáq iráiyee. átáyaa-kanaama yáuraimma wáqtôma aneqá íma itokáiyee. min-nákómá naaoóqa íma maéwaimibo paá pukuráa-kayukati maiqnóbáqá maéwaine. ²⁸⁻²⁹ taíbaq-yupaama waátama táí-aagoma wemmá yáqtoqma akoqnáa uráiyee. aati-aatimá waayúkama kawáa umákáreta ánnánapo ayáakarara aítaukaqa ánná atáa umákewaone. miráimanibo min-nákómá ánnáma paá yaráqtúwaitana mi-tái-áágómá waqmá waayúka íma máa-kaqmaapaq ayuwéwaine. miráitana min-nákómá Ítumma aónatuwena wááqa kéyena Ítuni aítaupi waaqókákáq marabí aipaq aguréna anókaq ááyama maará-tiraiye: “Ítuo, mú mikákáa anómma uyátárain-Aanuqtuma áanikoma kemmá nôraq umátikane kéono? tíqa í-yátáaqá ítimiyo.” mi-káátágómá mirá téna inaa-inaa tiráiyee. ³⁰ ániibo Ítuma min-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “enáwîqa náawabono?” téna Ítuma titana ániibo wé tiráiyee: “ááiq i-wayukamune.” téna yawwéqma tiráiyee. netuqyaamá táí-aagoma min-nákóní arunóbáq péqma

máeta ³¹ Îtukaq inaa-inaa téta ‘abeyúmmá íma wáimaiqnoabaqa mibáqá Áánûqtuma keqtáá táí-meyamma timíniqtaaibo ítiyuwaikaae’ tirááe.

³² mi-márúkóni waaqókáqá pááqyan-anubaq netuqyaa-pó ánnámá aú má naté utááe. miráitana mi-káátámá Îtukaq inaa-inaa téta yemmá iyuwáinata pó-annabi ko peránááe tewana Îtuma iyúwáitata kóuraae. ³³ ániibo mi-tái-áágómá min-nákópikémmá ayuwéta pó-anabitaayábékaae. péqmareta áítanobaq metaráamma anónokaayupi metaréta nommá nawíketa máqtemma pukááe.

³⁴ miráitata pógoni kawáá-wáyúkámá mirái-qtataaqa aónatuweta yemá péqmareta uréta anó-maruparabi máqte-naukapaqa mó-tima-yimikaae. ³⁵ miráitata aarawaamá nôrabi o-qtátááqá ko aónaraae. ániibo mikáké Îtunopaq uréta waátáma wepí máqe-urai-nakomma ya aónaamma wáqtôma kéiyena aúyánákómá tágaitana wemá Îtuni aítaupi waaqókáq máitata aónatuweta aarawaamá ikatîq urááe. ³⁶ ániibo waayúkama mi-qtátááqô aónaa-kayukama náayuwabi aónayuma yemá min-nákómá atóbain-aimma tébakaq-wayukama timá yímikaae. ³⁷ ániibo Kerátínêti-aukapaq-wayukama Îtumma maará téta timá ámikaae: “emá keqtáá tiyuwé kóaa.” téta tirááe. yemá ôriq umá ikatîq kéetaboata mirá-tiraae. miráitana Îtuma únópí-káarébí uyákébereta wení iyápó-annagaraq yawéqma kóuraae. ³⁸ min-náqá táí-aagoma ayúwái-nakoma Îtukaq inaa-inaa téna tiráiyee: “kemá etê ónááq kéune.” téna tiráiyee. miráimanibo Îtuma yawéqma kétimakena timá ámikaiye: ³⁹ “emá ení márûpaq yawéqma uré Áánûqtuma mi-qtátááriqo umákáiqtabama watáama mó tiyo.” téna Îtuma min-náqá timá ámikaiye. miráitana min-nákómá kóurena wení

márûpaqa uréna máqte-qtataariqa Îtumo miráumakai-qtataaqtabama máqte-kayukama mó-tima-yimikaiye.

Îtuma kawáá-nákóní ayáámûkomma yauwéqma kátobamakena mórama Îtuni wáqtôraq ayáámma ánékuin-inimma mamá atóbamakaraiye.

⁴⁰ Îtuma yauwéqma naaópaq itata aarawaamá awé umá máqe-uraapoata anómma yimuqá marákáraae. ⁴¹⁻⁴² ániibo móra-naqa pááq uráimma min-nákóní áwîqa Yááíratie. wemá móra monoq-náú-káwáá-náqíye. miráitana min-nákómá Îtuni aítaupi aipaq agéna kímora-ayaamukoma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáq-kárítímáátímá uráin-inaaruma pukáitanaboana wemá Îtukaq inaatitana wení naaúpaq uráíye. ⁴³ Îtuma kó-mare kéwitata taíbaq-wayukama yageq-yageq urááe. ániibo móra-inimma mikáq máqe-uraimma min-íníkkómá inautámma ákái-tana tiyááka umá kaayaq-kárítímáátímá máqe-uraiye. miráitana móra-nakoma mi-kárímá íma kanaarác atóbamakaraiye. ⁴⁴ min-íníkkómá Îtuni anaaépake iréna amakaq Îtuni kúberai-unakoni aqtórác ayáámma ánékukaiye. miráitana páátákáá min-ínááú-kárígómá ánatamakaitana ókaraqa karímá íma ákáríye. ⁴⁵ ániibo Îtuma ítama aónaraiye: “náawaq tineqá ayáámma ánekukaiyo?” téna tiráíye. yaímma-wayukama téta ‘kemá ímiye’ kétimma ‘kemá ímiye’ kétimma urááe. ániibo Pítaama maarátiraiye: “kawáá-nákô, taíbaq-wayukama itó-uma emmá ikúyakaraae.” téna Pítaama titana ⁴⁶ Îtuma tiráíye: “móra-waigoma tineq ayáámma ánékukaiye. miráitaraq kemá túnobaq maqmá aónáúnama ketí akoqnáama yaímma tiyuwéna kóuraiye.” téna Îtuma tiráíye. ⁴⁷ min-íníkkómá mi-qtátááqá káonenama aúpác íyukaiye. miráitana wemá iyánáaq umárena Îtuni amakaq araayu-

taúmmá má atena mikáq máqte-kayukati yúrakaq Îtun-aneq ayáamma noiqtababi ánèkuin-aaimma má kétena wení karígómá páátákáá ánataguraiye.” téna tiráiyè.
⁴⁸ ániibo Îtuma maará-tima-amikaiye: “ketiyáámûko, emá arummá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma ení karímá mamá ánatamakaiye. kaayoné-yátáápí wao.” téna Îtuma tiráiyè.

⁴⁹ aamá kétena máitana mi-mónóq-náúké-káwáá-nákóní mayái-náqá Yááíratikaq iréna timá ámikaiye: “enayáámûkoma áqa pukuráiyè. minnýaba yirááti-nakomma ummaamá íamiyo.” téna min-nákómá tiráiyè.

⁵⁰ ááqibo Îtuma min-áímmá ítátuwena yauwéqma timá-amena tiráiyè: “emá ikatíq íuwo. emá paá itáíq-itaiq inanamá ení iyápóma atóbéna itó-iniyè.” téna Îtuma tiráiyè.

⁵¹ ániibo Îtuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq uyéna aarawaamá íma iyúwáitata min-náúpáqá íutaae. ímiye. Îtuma Pítaamma káwirena Yóáanemma káwirena Yêmitimma káwirena min-ínáárúgóní anóaboamma kéyiwirena umá kára umá yiwíqmena Îtuma utáiyè.

⁵² ániibo máqte-kayukama min-iyápóyábá ibiqá kéyareta máqè-uraae. miráimanibo Îtuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá ibiqá íma yáraaro. min-iyápómá íma pukáiyè. wemá paá aúwaguraiye.” téna Îtuma tiráiyè.

⁵³ ániibo mi-káyúkámá Îtumma akáyáámmá timáketa yemá ítaraae min-iyápómá pukuráitataboata wíráa urááe.

⁵⁴ miráimanibo Îtuma min-ínáárúgóní ayáakaq múte káyaqtoarena tiráiyè: “inaarúo, itóaa.” téna Îtuma tiráiyè.

⁵⁵ ániibo min-ínáárúgóní aágoma yauwéqma itana páátákáá itó-itana Îtuma yeráwáqtábá ‘aáwáqa áméro’ tiráiyè. ⁵⁶ ániibo min-ínáárúgóní anóayaa aboáma anómma iyánáaq urááyamanibo Îtuma akoqnáá-aimma timá-yimena ‘maami-qtátááqtábámá keráwáqá

móra-waigomma íma timá áméro' tiráíye.

9

tiyááka umá kaayaq-wáyúkama Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama timáyikaraiye.

¹ Ítuma tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá yááyama yorupamá yíkarena Ítuma akoqnáágarraq náápaaakaraq yímikaimma yemá waátáma mûtûq táí-aagomma waqtukéta ókon-oko-karima mamá atóbamayikareta ígáae téna yímikaiye. ² mikáké mi-káyúkámá uréta Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba mó kéteta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaigaae téna Ítuma timáyikaraiye. ³ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá máqte-qtataaqa ímáýáaro. yáumma amé uréire í-yátááqá íma mayéra kápiq-unamma íma mayéra nai-yátáákáráq mónekaraqa íma mamé uréire oro. kúberai-unamma kaayaqá íma mamé oro. ⁴ ánibo keráwáqá móra-naupaq uyábereqa paá min-náúpáq máéro. ⁵ ánibo mi-káyúkámá yeqtí-naupaq ímo tiwíqme wíyaqa keráwáqá timá tága-yimeraq tibíkáké obamá popoq umátuweraraq kóéraq yauwéqma ókaraq íma oro.” téna Ítuma tiráíye. ⁶ miráitata iyápó-annama máqte-marupaqa yemá kóureta átê-wataama Áánûqtuqtaba kétima-yimeta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraae.

Érôtima Ítuni watáama ítaraiye.

⁷ kíni Érôtima Ítuma máqte-qtataariq i-wáígóni watáama ítátuwaitana aúyánákómá mibáq kóuraiye. yaímma-wayukama téta ‘Yóóanema pukáipike itó-uraiye.’ téta tirááe. ⁸ káqo-kayukama tirááe: “Íráiyama pááq iyé tirááe.” ánibo tébakaq-wayukama tirááe: “mórana naayón-ámúné-náqá yauwéqma pukáipike

itó-uraiye.” téta tirááe. ⁹ miráitana Érôtima maará-tiraiye: “kemá Yóáaneni aqnómmá arátukaunamanibo min-náqá náawaq máitaraq kemá weqtábá mirán-áímmá kéitauno?” timátuwena mikáké Ítumma aúrapi aónane uráíye.

Ítuma taíbaq-wayukama (5,000) aáwaqa yímikaiye.

¹⁰ Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama yauwéqma iréta máqte-qtataariq on-ááímmá Ítukaq má-tima-amikaae. ániibo Ítuma yiwíkai-kayukama mibáq yiwíqmeta yenamáa móra-marupaq Beqtáirapaq urááe. ¹¹ anaaékaqa taíganímma aarawaamá aónaraa-kayukama Ítun anaaé waqméta urááe. ániibo Ítuma keyimonena amuqá maqyíkátuwena yemmá Áánûqtuma yabíkai-kayukayaba watáama timá yímikaiye. ániibo mikákémá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

¹² aabaúgómá kuperánéna kéitata kaayaq-ánná-wáyúkámá Ítunopaq iréta tirááe: “emá maa-káyúkámá timáyikénata yaímma-maruparaa meraráipaq wéyáwé umá watéta aáwaqa abáá-uma naaro. maan-áúkápáqô máunataama waayúkama íma máa-kaqmaapare.” téta tirááe. ¹³ miráimanibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá kenamáárîq maami-káyúkámá aáwaqa yímero.” téna Ítuma tiráíye. ániibo yemá tirááe: “ketáámá netuq-ááwáqá íma makáunataae. móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákárâq makáunataae. ketáámá maami-káyúkátí aáwaqa ko meyáníq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹⁴ miráuma taíbaq-wayukama (5,000) máqe-uraae. ániibo Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá timá-yimiyata yemá áíkuma móra-tiyaapaq-tiyaaka-tiyaaka umá áíkuma máéro.” téna tiráíye. ¹⁵ miráuma iyápó-annama mi-káyúkámá timá yímewata teníq umá aarawaamá áíkuma máqe-uraae.

¹⁶ miráitana Ítuma móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaqá kátútai-noyaakaraq maténa Áánûqtukaq aúramma múte káonena ‘tíkáiye’ tiráiyé. ániibo mi-nóyáákáráq yakaráq mapámma wení iyápó-annama yímitata yemá mamá aarawaamá yímikaae. ¹⁷ ániibo máqte-kayukama namá kanaaráq owata iyápó-annama aqtó-áqtó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-únámmá áíqturaae.

Pítaama abarokáq téna ‘Ítuma Metáiyae’ tiráiyé.

¹⁸ móra-taoqa Ítuma wenamá nunamummá kétena máitata wení iyápó-annama Ítute máqe-uraae. ániibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “aarawaamá keqtábá náawae kéteo?” téna tiráiyé. ¹⁹ ániibo iyápó-annama yauwéqma tirááe: “yaímma-wayukama eqtábá Yóáanema nommá perái-naré kéte. ániibo yaímma-wayukama téta Iráiyae kéte. ániibo tébakaq-wayukama téta naayóbáq móra amuné-náqá pukáimma itó-uraiye kéte.” téta tewana ²⁰ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá kenamáárîq keqtábámá náawae téraq kéteo?” téna ítáitana Pítaama yauwéqma tiráiyé: “emá Áánûqtuni Metáiyama yauwéqma tiwirái-náqóne.” téna tiráiyé.

Ítuma téna ‘pukéq yauwéqma itó-onune’ tiráiyé.

²¹ mirá-timatuwaitana Ítuma akoqnáá umá téna káqo-kayukama maamin-áímmá íma timá yíméro téna iyápó-annama aammá áunikaraiye. ²² Ítuma móragaraq timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa aíqa í-yátááqá mayáínata anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá yinaaemma umáketa ikamíyana pukéna kaumo-kánáámá ánatainana keqnáámmá itó-iniye.” téna Ítuma wenamáárîq wetábá tiráiyé.

²³ ániibo Îtuma wení iyápó-annama máqtemma maará téna timá yímikaiye: “náawabi ketinaaé waránáae ténama wemá wenamáárîq wetábá awikátuwena wení kaapaq-yámá maména aati-aatimá mamé wínnanakoma tinaaé waráino. ²⁴ náawabi wení aúwaraiqtaba aúyánámmá iténa yáqtoqma akoqnáá ínna-waigoma wení aúwaraimma aúyoranimanibo náawabi keqtábá aúwaraimma yuwénama wení matúq-matuq umá máiauwaraimma paá yáqtoraniye. ²⁵ ítáaro. móra-nakoma wetábá máqte-qtataaqa maa-márábiké kémayenamanibo matúq-matuq umá máiauwaraimma ímáyáimma wení oótakoma nôro umákaniyo? ²⁶ ániibo móra-nakoma keqtábágárâq yiráátén-aiqtabagaraq agaeyáábá énama Waayúkagoni Áráakoma wemá wetábá wení tágama-yataakaraq aboámá Áánûqtuni tágama-yataakaraq wení aokaq-káqtó-wáyúkágárâq kumínna-yupaama min-nákóqtábámá agaeyáábá umákaniye. ²⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maanámo itó-uma máa-kayukama íma pukéta Áánûqtuma yabíkái-kayukama aónainoe.” téna Îtuma tiráiyé.

Îtun áúgoma mamá aokarîq uráiyé.

²⁸ min-áímmá timátuwena anaaékaqa miráuma abapaké kaumo-kánáámá yáwitana Îtuma Pítaama káwirena Yóáanema káwirena Yêmitima káwirena umáena anubaq nunamummá tínéna yiwíqme utáiyé. ²⁹ nunamummá kétena máitana Îtun óíkoma mamá aokarîq kéitana wení wáqtôgoma wayámmá auréna miráuma ókáá kamá tágariye. ³⁰ ániibo kaayaq-nákórátá Îtute watáama tirááye. min-nákámá Mótetiyaa Iráíyae. ³¹ yenákámá tágama-yataakaraq kukéta máqte-qtataariq éna Îtuma Yérútáárebaq puíníqtaba watáama tirááe. ³² Pítaagaraq kaayaq-nákátí yúrakoma yúgáibaaq itata yú wagínéta

urááe. miráimanibo yemá waguréta máqeta anaaékaq itó-uma máeta Ítuni tágama-yataakaraq Mótetiyya Iráíyati tágama-yataaqa aónaraane. ³³ Mótetiyya Iráíyama Ítumma ayuwéta kóiyee. kéoyana Pítaama Ítumma maarátima-amikaiye: “kawáá-nákô, ketáámá maakáq máu-nataama minná íraqône. ketáámá kaumo-námmá ónú-nataae. móra-namma ení naané. móra-namma Mótetini naané. ánibo móra-namma Iráíyana naané.” téna Pítaama tiráiyee. ánibo Pítaama íma ítama arútáren-aboana min-áímmá tiráiyee. ³⁴ Pítaama min-áímmá kétena máiqtaba móra-konnakoma yawááq-umayikaitata yemá yáaqtaba urááe. ³⁵ ánibo móra-aikoma maará téna mi-kónnápiké tiráiyee: “maannáma ketáanine. kemá wemmá awaaméqá umákaraune. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna min-áíkmá tiráiyee. ³⁶ min-áíkmá mirá-timatuwaitata yemá aónamma Ítuma wenamá máqeuraiye. ánibo yemá yóyau kawaa urááe. mi-kánáaraqá mi-qtátáaqô aónaaqtabama móra-nakomma íma timá ámikaae.

móra-iyapogopimma waátáma máin-iyapoma Ítu mamá atóbamakaraiye.

³⁷ aabáyaama min-ánúmá yuwéta kúmówana taíbaq-wayukama Ítumma aapaké kun aónaraae. ³⁸ ánibo mi-káyúkábikémmá móra-nakoma anókaq wááqa yumátuwena maará-tiraiye: “yirááti-nako, kemá inaa kétune. emá ketáanikomma aónaao. kemá wemmá wenamá kímora-iyapoma ákáraune. ³⁹ ánibo mórama táí-aagoma min-iyápómá yáqtoqma akoqnáa uráitana páátákáa wááqa kéitana mamá aíbôriq kéumakaitana óyaupikema wayán-ágáregómá ôriq kéiyee. mi-tái-áágómá áú-aiqa aména íma yuwéna kégoiye. ⁴⁰ kemá ení iyápó-annayaba mi-káátágómá matuwaígáae téq inaa túnnamanibo yemá kanaaraq íma kématuwaae.”

téna Îtumma timá ámikaiye. ⁴¹ Îtuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá aarawaamá maa-kánáaráq-wáyúkámá itáíq-itaiq íkéowanaboana keráwáqtí tíyakoma táíq éna íkárutaiye. kemá náaraq umá kanaawaq keráwáqtéma máeraq keráwáqtí ummaamá mayánúnô? mirá-timatuwena min-nákómmá timá ámikaiye: “ení iyápóma awíqme maabáq iyo.” téna Îtuma tiráiyé. ⁴² min-íyápómá aapaqá kéíqtaba mi-tái-áágómá min-íyápómá mamá awéqtáma iyaabótukaiye. miráitana Îtuma waátáma aamá awáágútuwena min-íyápómá mamá atóbama aboámmá ámikaiye. ⁴³ minnáyaba máqte-kayukama Áánûqtuni anón-akoqnaama aónatuweta iyánáaq urááe.

Îtuma puíníqtaba kaumbáq tiráiyé.

ánibo mi-káyúkámá Îtuma máqteni q i-qtátááqtábá netuq-yúyánámmá kéitaawana Îtuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: ⁴⁴ “keráwáqá maan-áímmô túnnama taákau makéra ítama arútáaro. pááqya-kanaabima anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maránóe.” téna Îtuma tiráiyé. ⁴⁵ miráimanibo iyápó-annama min-áímmá íma ítaraae. min-áíkóní áaikoma yepímmá aúyokuraitataboata íma ítama arútáarae. miráitata yemá ikatîq éta Îtumma min-áíkóní áaiqtabama íma ítama aónaraae.

náawaq anómma máiyó?

⁴⁶ yemá iyápó-annama itó-uma ánateta aamá téite éta náawaq anómma uyátá-maqma máiyó tirááe. ⁴⁷ ánibo mirá-yúyánámmá iyápó-annati íyáqnobaq wáitana pááqyan-iyapoma awíqmena má-ito-umakaraiye. ⁴⁸ ánibo Îtuma maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma ketíwîkaq maa-pááqyán-íyápómá áwáqnaa énama minnâ kemmá tíwáqnaa íniye. ánibo móra-nakoma kemmá

tíwáqnaa énama minnâ kemmá timátíkáitaq yúnna-waigomma Áánûqtuma áwáqnaa kéiyé. máqtemma keráwáqtí aúkápikemma móra-nakoma miráuma pááqyan-iyaporaá umá maénama wemá uyátá-maqma anó-naqa mániye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nako keráwáqá íma namuroíq umátikai-naqa minnâ keráwáqtí aanábóé.

⁴⁹ Yóáanema yauwéqma tiráiyé: “kawáá-nákô, ketáá móra-naqa aónáúnataama enáwíkake táí-aagomma ké-matuwaiye. miráimanibo wemá ketáái tinaaémma íma kéwaraiपोता ketáá aammá áunakaraunatae.” téna Yóáane tiráiyé. ⁵⁰ miráitana Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá min-nákómmá íma aammá áunakaaro. móra-nakoma keráwáqá namuroíq íumatikenama wemá minnâ keráwáqtí aanábómíye.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma Taméria-wayukama mááqa aúyaketa Ítumma paábaq watukááé.

⁵¹ Áánûqtuma Ítumma awíqmena wenôpaq uwínî-kanaama waaqókáq uráiyé. miráitana Ítuma Yérútáárebaq ónáae téna mimórá aúyánámmá ítama yarútaiye. ⁵² ánibo Ítuma yaímma-wayukama timáyíkáitata aamá maméta áqnáabaq urááé. aamá maméta kó-kayukama Taméria-wayukati pááqya-marupaq uyábéketa Ítumma yokaa umákaneta urááé. ⁵³ miráimanibo mi-márúkáq-wáyúkámá Ítumma awíqmeta yeqtí naaúpaq uwíyábá íma yíkaraiye. yemá ítaraae. Yérútáárebaq yeqtí namuro-wáyúkámá máápaq witatabóata Ítumma íawikaae. ⁵⁴ kaayaq-íyápó-ánnámá Yêmitiyaa Yóáanema min-ááímmá yenákámá aónatuweta Ítumma maará-tima-amikaaye: “uyátárai-nako, ketáá Áánûqtnopake iramá ááyaananataa mi-káyúkámá kun

agamá kautíníyô?” téta tirááye. ⁵⁵ miráimanibo Îtuma waeréna min-nákámá min-ááíqtábá yiwááguraiye. ⁵⁶ ánibo yemá mikáké ôq-marupaq urááe.

móra-nakoma Îtun anaaé waráné i-naré.

⁵⁷ yemá aapaq maré kéowana móra-nakoma Îtumma maará-tima-amikaiye: “máqte-marupaq wíné innabáqá kegáráq anaaé waqmé ónúne.” téna tiráíye. ⁵⁸ ánibo Îtuma wemmá makáqma aónanena timá ámikaiye: “abááq-íyákómá muriánóbáq kémaitana numagómá ánáamma umárena kéwaimanibo Waayúkagoni Áráaqa waénúna-namma íma wáíye.” téna tiráíye.

⁵⁹ ánibo Îtuma káqo-nakokaraq timá ámikaiye: “emá ketinaaé waraao.” téna titana min-nákómá maará-tiraiye: “kanaaráq tiyúwénaq ketibomá ko mamá uqtamá kátuwerabiyo?” téna tiráíye. ⁶⁰ ánibo Îtuma timá ámikaiye: “ibáqyuwao. yemá keqtábá íma itéta pukáa-kayukaraa-kayukama iyúwénata pukáíya-kayukama uqtamáyíkáaro. ánibo emá uré Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba átê-wataama mó-tima-yimiyo.” téna Îtuma tiráíye.

⁶¹ ánibo keqnáámmá móra-nakoma tiráíye: “uyátáraana-nako, kemá enanaaé waránáá kéunamanibo emá kanaaráq tiyúwénaq ketí waayúkama tiyááma mó yímíqma máero timá yíkátuwero.” téna tiráíye. ⁶² ánibo Îtuma maará-tima-amikaiye: “waayúkama náayubi Áánûqtuni aakaq áaimma átáma wínéna kéimanibo aati-aatimá anaaépaq naayón-ááíqtábá waéqma káonaipoana Áánûqtuma yabíkái-kayukabimma kanaaráq íuwiniye.” téna Îtuma tiráíye.

10

Îtuma abapaké kaayaq-tiyááká-wáyúkámá timáyíkaraiye.

¹ anaaékaqa uyátárai-nakoma abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá ókaraq awaaméqá umáyikena kaayaq kaayaq umá timá yíkáitata áqnáabaq urááe. áníbo máqtemma anó-maruparabi pááqya-marupaqa Ítuma wíné i-márúpáq timáyíkáitata kówana anaaékaq Ítuma wíníqtaba uráíye. ² áníbo Ítuma mi-káyúkámá maará-tima-yimikaiye: “taíbaq aáwakoraa umá yópi ábuma karáimanibo taíbaq-mayai-wayukama íma mááe. miráínaq keráwáqá yókóní aboákáq nunamummá tíyana wemá Áánûqtuma yaímma mayai-wáyúkámá timáyikainata wení aáwakaa ko mamá áíkuyikaino. ³ keráwáqá kóoro. áníbo ítáaro. akikérá umá máa-kayukati aúkáapi kaayoné-wámma kokóri-araakaa umá timá-tikaunaq kégoe. ⁴ keráwáqá aapaqá yaímma-yataaqa títauq-anamma kápiq-unamma móneqa íma mamé oro. áníbo keráwáqá aapaqá íma aagamá waayúkate wataáama tero. ⁵ móra-naupaqa uyábereq áqnáabaqa maará-tero. ‘maan-náúpáq-wáyúkábímmá kaayoné-yátááqá waíno.’ téra tero. ⁶ áníbo móra-nakoni áyákoma kaayoné ínna-naqa min-náúpáq máinaqa minnámo kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma min-nákópi yuwáiyanaq ko waíno. ááqibo móra-nakoma ímo mirá énama kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma yauwéqma keráwátôpaq yíno. ⁷ keráwáqá mimórá-náúpáq áátuma máéro. áníbo min-náúpáq máiyata yemá aáwaqa timéta nommá timéta íyamma naaro. mayairáq-nákómá kanaarác wení meyámmá mayániye. miráínaq keráwáqá óq-naupaqa móra-mora umá íoro. ⁸ áníbo keráwáqá mera-márúkác uyáberaiyata mi-márúkác-wáyúkámá yeqti naaúpaq tiwíqme wíyaqa kanaarác uréraq yemô timíyan-aawaqa naaro. ⁹ áníbo mi-márúkác karí-wáyúkámá mamá kátobamayikeraq mirá kéeqa yemmá maará

téraq timá yíméro. ‘Áánûqtuma yabítikani-waigoma keráwáqtí waaqókáq maíye.’ timá yíméro. ¹⁰ ániibo keráwáqá móra-marukaq wíyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq íma tiwíqme wíyaqa kanaaráq keráwáqá mi-márúkóní aakaq ko itó-uma máera maará-tero. ¹¹ ‘keráwáqtí maa-márúkáké kaitôgoma ketáái tibíkáq aráápaimanibo ketáámá popoq umátuwaunanataa keráwáqtôpaq yauwéqma wiyé. atéráaro. Áánûqtuma yainai-kánaágómá keráwáqtí táí-meyakaraq waaqókáq kéíye.’ tero. ¹² kemá keráwáqá kétima-timune. mi-márúkómá keráwáqá íma tiwiráiya-marukoma Tótôma-marukoma uyátá-maqma anómma táí-aimma wánipoana aqtó-kánaáráqá Áánûqtuma Tótôma-marukomma paru umáyikena íma tiwiráiya-marukomma íma paru umáyikaniye.” téna Ítuma tiráíye.

yaímma-marupaq-wayukama yirummá íma waéráa-kayukati tiruno.

¹³ Ítuma óq-aimma tiráíye: “keráwáqá Ítiráaeo-marupaq-wayukao, ítáaro. Tiyórátini-wayukao, keráwákáq táí-yataaqa anómma pááq íniye. Beqtáira-wayukao, keráwákáq táí-yataaqa anómma pááq íniye. ániibo kemá keráwáqtí márûkaq awaaméq-yátáárîq únnaiq umá móra-nakoma Tááíranapaq Tááyabakaraq awaaméq-yátáárîq énama kanaaráq naayóbáq yemá unáá káréqomma wáqtôraa yáútúma itoréta kanabí máeta yirummá waeráune téta yiráátiraae. ¹⁴ aarawaamá mamá yainánéna ínna-kanaaraq Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yemmá anónnáma táí-meyamma Áánûqtuma yimínímanibo keráwákáq uyátá-maqma anómma anónnáma táí-meyamma timíniye. ¹⁵ ániibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá múte yaúmeq Áánûqtukaq uwínô? miráinomanibo

keráwáqá paá Tááqtaani márûpaqa iyaabótuwanoe.” téna min-áímmá Ítu tiráíye.

¹⁶ Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “móra-nakoma keráwáqti táama itaína-nakoma minnâ ketáama kéitaiye. ániibo móra-nakoma keráwáqá anaaémma umátikenama minnâ kemmá anaaémma umátikaniye. ániibo móra-nakoma anaaémma umátikenama min-nákómá kemmá timátíkáitaq yúnna-naqa Áánûqtumma anaaémma kéumakaiye.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuni abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá yauwéqma irááe.

¹⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá Ítuma timáyíkaraimma yauwéqma iréta yimuqá ôriq umá kémareta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, ketáá enáwîqa yaúnanataa táí-aagoma waayúkabike paábaq yá-uraae.” téta Ítumma timá ámikaae. ¹⁸ ániibo Ítuma timá yímikaiye: ‘kema Áánûqtuni márûpake Tááqtaama aabáyúraa yoqména páátákáá kuqtitaq aónaraune. ¹⁹ ítáaro. kema keráwáqá akoqnáama tímikaunaboaq keráwáqá kanaaráq iraaabayaakógáráq áwáábîq-uwabaaikokaraq títauqnapo yamá káraapeq Tááqtaani akoqnáama uyátánoe. ániibo móra-yataakoma kanaaráq íma mamá keráwáqá táíq umátikaniye. ²⁰ miráímanibo keráwáqá táí-aagoma keráwáqti táama ítáiqtabama timuqá íma maránómanibo Áánûqtuma máipaq keráwáqti tíwîqa kágamaraibo minnáyaba timuqá máraaro.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma amuqá maréna Áánûqtuma aboákáq ‘tikáíye’ tiráíye.

²¹ mi-kánáaráqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítun áyáqnoaq mamá amuq-yatááqá pááq itana Ítuma

maará-tiraiye: “ketiboó, ení márûpaq-wayukagaraq maa-márábí-káyúkágáráq uyátárai-nare. kemá minnáyaba ‘tíkáiye’ kétune. emá maami-qtátááqá itaí-yátááqá itéta ‘aamá ítaraunatae’ kéte-kayukabima mamá áuyoqyike aamá íma itéta paá-wayukama káyiraatene. owé. ketiboó, ení akaí-yátáákómá mirá-uraiye.

²² ketibomá máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiye. ániibo móra-nakoma kemmá áanikomma íma timónaraibo ketibomá wenamá kemmá áanikomma kétimonaiye. móraiq umá móra-nakoma ketibommá Áánûqtumma íma aónaraibo áaniko kemá kenamá káonaune. ániibo waayúkama náayuwabi áanikoma kemá yiráátenaaq únna-wayukama yegáráq ketibommá Áánûqtumma káonaae.” téna Ítuma tiráiyé.

²³ yemá iyápó-annama yenamáa Ítute máawana yeqtôpaq waeréna Ítuma maará-tiraiye: “náayuwabi keráwáqá aónaa-qtataaqtaba yemá yimuqá kémaraae. ²⁴ kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá taíbaq amuné-wáyúkáwábi taíbaq kíni-kayukama keráwáqá íbêqa aónaa-qtataaqa aónanaae temánibo yemá kanaarác íaonaraae. ániibo keráwáqá íbêqa ítáan-aimma itánáae temánibo yemá íma ítaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

Tamériabake-nakoma namuro-nákómmá arummá umákaraiye.

²⁵ mikáké mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma itó-urena Ítumma makáqma aónanena uráiyé. ániibo wé Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, kemá náaraq éraq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ámáan-aimma yirááti-nakoma tiráiyé. ²⁶ ániibo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “nóinae ténawaq Áánûq-tuni watáama agamatán-áíkkómá kėtiyo? emá náaraq umá káyorautono?” ²⁷ titana min-nákó yauwéqma

tiráiye: “mútûq arummá káme ení akoqnáágaraq arun-iyápógógáráq máqtemma aúyánákáráq ení uyátárai-nakomma Áánûqtumma weqtábá akaíno. ániibo enam-áárîq eqtábá ákáiniq umá enamakaq náawabi maína-waigoqtaba akaíno.” téna agamatán-áílómmá tiráiyé.
²⁸ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “emá áraimma arupú umá téne. emá miráuma ténaiq emá kanaaráq matúq-matúq umá mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁹ miráimanibo mi ámaán-aimmo yirááti-nakoma wenamáárîq wenáwîqa mamá íráqôniq iyábá ákáitana timá ámikaiye: “ániibo ketimakaqô mái-naqa minná náawabiyo?” téna tiráiyé. ³⁰ ániibo Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyé: “móra-nakoma Yérútáárebake yuwéna Yérikobaq kukáiyé. ániibo moyá-káyúkámá aapaq aónatuweta máqte-qtataaqa yabímayeta ikámma taítawaa umákaraae. yemá miráumatuweta kóuraae. anaaékaqa min-náqá aapi máena wemá puíné uráiyé. ³¹ ániibo mi-kánaáráqá móra monoq-káwáá-nákómá min-ámmá waqmé kukáiyé. Táméria-naqa aónawaaena yuwéna kótámaqtuwena aan áwábake kóuraiye. ³² mórai q umá móra Aríbae-annabike-nakogaraq min-ápáq íréna min-náqá ya aónatuwena kótámaqtuwena aan áwábaq maréna kóuraiye. ³³ miráimanibo Támériabake móra-naqa ikámaraa-nakoni namuro-nákómá min-ápáq maréna min-náqá máikaq iráiyé. ániibo wemmá aónaimma áyáqnoabaqa aruqtabá umákaraiye. ³⁴ ániibo amakaq uréna matawékaraq wááéni-nokaraq atíma náopi atáá-umakatuwena min-náqá mûte yaúma wení ótiraa-kakoni ámûraaq abímmá ayákaraiye. ániibo awíqmena min-náqá waabá-káyúkámá kówate-yawate o-náúpáq mó ákarena yabírákaraiye. ³⁵ ániibo min-náúpáq wamarááyakake aabáyaanapimma mi kówate-

yawate-nakoni aboámmá móneqa móra-wayukama ámiqtuwena maará-tiraiye: “emá maa-nákókák yabíqma arútárenana yaímma ení móneqa maami-nákókákô kóí-naqa kemá yauwéqma yéqa yaímma-meyamma yauwéqma aménúne.” téna tiráine. ³⁶ íbêqa emá náaraq téq aúyánámmá kéitaano? kaumo-wáyúkámá maréta yewana moyá-káyúkámá ikámaraa-nakomma náawaq amakaq máitana áwáqnaa iníkáámá uráiyó?” téna Ítuma tiráiyé. ³⁷ ánibo ámáan-aimma yirááti-nakoma maará-tiraiye: “min-nákómá arummá itana áwáqnaa i-naré.” titana Ítuma timá ámikaiye: “emá uré min-nákómá iníq uwo.” téna namuro-wáyúkáyábágaráq wemmá Ítuma timá ámikaiye.

Máátaayaa Máriaae.

³⁸ yemá maré owana Ítuma wení iyápó-annate móra-marupaq uyábékaae. móra-inikoni áwîqa Máátaae. wemá Ítumma awíqmena wení naaúpaq uráiyé. ³⁹ Máátaani áúkoma wení áwîqa Máriaae. ánibo Máriaama iréna uyátárai-naqa Ítuni aítaupi maraq ya máena Ítun áama ítaraiye. ⁴⁰ miráimanibo Máátaama uri-uri kéena aáwaqa mamá yokaa kéitana aúyánákómá wéyáwé uráiyé. miráitana Máátaama Ítunopaq uréna maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, ketúkoma kenamá tiyúwáitaq máeq aáwaqa mamá yokaa kéune. minnýabama emá íyaq aúyánámmá kéitaano? emá Máriaamma timá amínana wemá ya tíwáqnaa íno.” téna Máátaama tiráiyé. ⁴¹ miráitana uyátárai-naqa Ítuma Máátaamma maará-tima-amikaiye: “Máátaao, emá netuq-aúyánámmá kéite máqte-qtataaqtaba ummaa kéyaane. ⁴² miráimanibo móra-yataaqtaba íma wáitana abáá kéiyé. ánibo Máriaama íráqô-qtataaqa mayánéna

kéiye. Máríaanopake íráqô-qtataaqa íma paábaq matuwániye.” téna Ítuma tiráíye.

11

nunamummá tí-ááímmá

¹ Ítuma móra-aukapaq nunamummá kétena máqe-uraiye. ániibo anaaékaqa nunamummá timá ánatatuwaitana mórama wení iyápó-annabike-nakoma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, nunamummá tí-ááímmá ke-qtáá timá tiráátiyo. miráuma naayóbáqá Yóáanema wení iyápó-annama timá yiráátiraine.” téna tiráíye. ² ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye:

“keráwáqá nunamummá tínéqa maará tero.

keqtibotááo, emá yabíkáánna-marukaq máanana enáwíkoma aokaq wáíye.

emá yabíkáánna-yataaqa maabáq kumíno.

ení márûkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-márábíkáráqá enaúyánámmá waránátaae.

³ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.

⁴ ketáái otaa-qtátááqá mamá paábaq keyuwe awiká-tuwaao.

miráuma otaa-qtátáárîq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá keyuwetaa tiwikátukau-nataae.

emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamá iyo.”

téna Ítuma wení iyápó-annama nunamummá timá yiráátiraiye. ⁵ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ániibo keráwáqti aúkáapike móra-nakoma wení aanábómá máinaboana min-nákómá nokáámma uréna wení aanábógómmá maará téna mó-tima-amikaiye. ‘ketí aanábógô, kemmá aáwaqa timiyo. ⁶ ketí aanábó-nákómá ayáqtááqá-amma uréire éqéna ketôpaq yimmá aáwaqa

aménúna-yataaqa íma makáune.’ téna tiráiyē. ⁷ ánibo naaúpaqo máitana yaqtabá ko ítái-nakoma maará téna yauwécma tiráiyē. ‘kemmá ummaa-yátááqá ítīme ítīwautuwo. oqtamá aúyakuraitana ketí iyápó-annagarataa túmá waguráunataae. kemá íma ító-ureq móra-yataaqa aménúne.’ téna tiráiyē. ⁸ ánibo nôraq uráiyô? min-nákómá wení aanábóé téna íma ító-urena aáwaqa íaminiye. kemá kétima-timune. emmá agaemá íma ínaaboaá ókaraq itaa-itaá inanamá wemá ító éna máqte-qtataaqtaba ónna-yataaqa emmá amíniye. ⁹ ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tíyana Áánûqtuma móra-yataaqa keráwáqá timíno. keráwáqá móra-yataaqtaba abáá kéeqa kanaaráq aónainoe. oqtaráq pagé-page tíyanama Áánûqtuma oqtamá ítikaniye. ¹⁰ máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamummá tétama yemá mayáinoe. móra-nakoma nóiqtababi abáá énama wemá aónaniye. ánibo náawabi oqtaráq pagé-page t́inanama Áánûqtuma oqtamá íyakaniye. ¹¹ keráwáqtí aúkápikema móra-nakoni áanikoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ t́inanama aboámá kanaaráq irakabayaammá amíníyô? ¹² ánibo áanikoma aboáqtábá ‘kokóri-amuqa timiyo’ t́innayaba kanaaráq aboámá áwáábiq-wamma uwabaaimmá amíníyô? minnágaraqa ímiye. ¹³ ánibo keráwáqá táí-wayukamanobo íraqô-qtataaqa keráwáqtí iyápóma yimí-áímmá káonaae. miráinataa ketáá minnáyabataa káonaunataae. ketibotáá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakomma wekáq nunamupí itaíyanama yemmá wení Aokaq-Áámá yimíniye.” téna Ítuma tiráiyē.

yemá t́eta ‘Ítuma Piétebugaraq mayáimá kémayaiye’ tirááe.

¹⁴ móra-nakoma aamá íma téna máin-nakopike Ítuma táí-aama waqtukáiyē. ánibo mi-káátámá paábaq kóitana

óyauqo aúyaki-nakoma aamá áaimma átama tiráiyē. miráitata aarawaamá taíbaq iyánaaq urááe. ¹⁵ ááqibo yaímma-wayukama maará-tiraaē: “Piétebuma táiaagoni kawáá-nápóana Tááqtaani akoqnáárake Ítuma waátama kématuwaiye.” téta tirááe. ¹⁶ ánibo yaímma-wayukama Ítumma makáqma aónaineta Ítuqtaba mórama anón-awaameq-yataariq ínataa aónaano tirááe. ¹⁷ miráimanibo Ítuma mi-káyúkátí yúyánámmá aónatuwena maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “móra-marukaq-wayukama yaíkaa q uréta ááíqa íyana mi-márúqá íma íráqóniq umá paá wániye. móra-anna-wayukama yaíkaa q uréta wenikamé-wenikame étama min-ánná-wáyúkámá íma íráqóniq umá paá mánoe. ¹⁸ keráwáqá téq keqtábá Piétebuni akoqnáárake táiaagomma kématuwaane kétéwaq minnýaba kétune. ánibo Tááqtaani waayúkama yaíkaa q umá kaayaq-ánnáíq uréta ááíqa íyanama Tááqtaani akoqnáámá íma wániye. ¹⁹ móra-nakoma Tááqtaani akoqnáánapo táiaagomma íma kanaarq kématuwaiye. Ítiráaeo-wayukao, áraimma Piétebuma tíwáqnaa kéinaaq waátama kématuwaanama kanaarq náawaq keráwáqtí iyápóma yíwáqnaa ínatawaq yemá táiaama matuwánô? miráinata keráwáqtí iyápóma iyuwáiyata min-áímmá árainabi íabiyo téta ítama aónaaro. ²⁰ miráimanibo Áánûqtuni akoqnáárake táiaama kématuwaunaboana minnýaba Áánûqtuma yabíkai-waigoma keráwákáq áqa iráiyē.

²¹ itáaro. Tááqtaama mórama akoqnáá-nakoraa umá iyebó umátorena wení naaóq yabítuwena máinanama kanaarq wení máqte-qtataaqa paá wániye. ²² miráimanibo káqomma uyátá-maqma akoqnáá-nakoma iréna min-nákótê ááíqa umá uyátenama min-

nákóní tokóruyakaa-puma wení iyebómá máqtepaq min-nákómá aúyánámmá itáíq-itaiq i-qtátááqá maténa máqte-qtataaqa yaímma káqo-kayukama yimíniye.

²³ itáaro. móra-nakoma ketí aanábómá ímo maénama minná wemá ketí namuro-náqíye. móra-nakoma ketê íma mamá áíkuyenama wemá ketí waayúkama mamá waqmé wéyáwé kéumatuwaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

waátáma yauwéqma iráiyé.

²⁴ óqa waéqma itaí-áímmá Ítuma timá yímikaiye: “ánibo táí-aagoma móra-nakopike yuwéna paábaqo kégowenama kokoq-márábáq kóurena aagamá máni-maruqta abáá kéiyé. mi-tái-áágómá máni-maruqa ímo aónénama wé maará kétiye. ‘kemá yauwéqma maéwauna-naupaq ko mánune.’ téna kétiye.

²⁵ ánibo mirá-timatuwena yauwéqma ko aónaimma naayóbáqô maéwai-namma kuyúqtuketa yokaa umákaae.

²⁶ miráitana mi-tái-áágómá uréna káqomma abapaké kaayaqá uyátá-maqma táí-aama ko yiwíkена min-nákópí ya máqe-uraae. ánibo naayóbáqá min-nákómá táíq umá máqe-urairoana íbêqa wemá uyátá-maqma anómma táíq umáguráiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

amuqá maraí-yátááqá mayáí-ááíné.

²⁷ Ítuma min-áímmá ti-kánáaráqá taíbaq aarawaamá máqe-uraae. ánibo móra-inimma mi-káyúkátí aúkáapi máin-inikoma maará téna ááyama tiráiyé: “móra-inikoma naayóbáqá marákáraitaa wení náama naráána-inikoma ké itaúnama wemá amuqá kémaraiye.” téna min-íníkmá tiráimanibo ²⁸ Ítuma maará-tiraiye: “mirá íma téaq maará tiyo. Áánûqtun áama itéta anaaé waráiya-kayukama yemá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma-wayukama 'anómma awaaméq-yátááqá aónanaae' téta tirááe.

²⁹ taíbaq-wayukama ayú yagéguyowana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “Íbêqa maa-kánááráq-wáyúkámá táí-wayukamoe. yeráwáqá móra anómma awaaméq-yátááqá aónanaae kéte. miráimanibo kemá móra anómma awaaméq-yátááqá íma yiráátenunamanibo kímora Yónaama anómma awaaméq-yátááqá yiráátenune.

³⁰ naayóbáqá Yónaama Áánûqtuni awaaméqá máena Nínibeq-wayukabi timá tágayimikai-qtataaqa pááq uráine. móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa Áánûqtuni awaaméqá Íbêq-wayukabima pááq uráiyé. ³¹ anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá mamá keyainainana móra-inikoma kaapaq-áúkápáké (kúinima) itó-uma iréna Íbêq-anna-wayukati táí-aímma mamá pááq íniye. min-íníkomá maa-márágóní aqtóráké wemá iréna Tórómónima wení itaí-yátáákóní áaiqtaba timmá ya ítaraimanibo keráwáqá Íbêq-kanaama íkeitaae. maakáqá Tórómónimma uyátáni-naqa maa máiyé. ³² Áánûqtuma aarawaamá yainánéna ínna-kanaaraqa Nínibeq-wayukama itó éta keráwáqtí kúmiq-yataaqtabama awaaméqá ínoe. ániibo Nínibeq-wayukama Yónaama aamá timmá itéta yirummá waékáae. miráimanibo Íbêqa Yónaamma uyátáni-naqa maa máiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

áúgoni ómmá

³³ waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráiyé: “waayúkama ómmá kúraqma yaaregóní aménááparábi tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma abarokáq yaareráqá makáawata waayúkama min-náupáqô kéyetama ómmá kamá tágaimma káonaae. ³⁴ túramma keráwáqtí túgoni óné. ániibo túrakoma íráqôniq uráinanama keráwáqtí máqte-tuyanamma

táganiye. ánibo túrakoma táíq umágínanama keráwáqtí máqte-tuyanamma kumayuqá aurániye. ³⁵ miráinaq keráwáqá yabíqma arútáaro. keráwápímô tágain-okoma kumayuqá auráinabo ³⁶ keráwáqtí máqte-tuyanamma tágama wáinana móra-aukapaq-turapimma íma kumayuqá auráinanama kanaarác miráuma ókómá tirunóbáké kamá tágainikaa umá táganiye.” téna Ítuma tiráíye.

Pérati-wayukagaraq yirááti-wayukagaraq táí-aaimma tarôq urááe.

³⁷ Ítuma min-áímmá timátúwáitana móra Pérati-nakoma Ítumma ááyama awíqmena wení naaúpaqa aáwaqa nainéna uráíye. miráitana Ítuma aáwaqa naí-yáárérác ko máqç-uráíye. ³⁸ ánibo mi-Pératí-nákómá aónaimma Ítuma áqnáabaq ayáámma íma tete éna paá aáwaqa mamá kénaiqtaba aónawaaena Pérati-nakoma iyánaaq uráíye. ³⁹ miráitana uyátárai-nakoma Ítuma timá ámikáíye: “keráwáqá Pérati-wayukama keráwáqtí tirunóbáqá miráuma káápuwabi táápekoni amegaa-áúráqá tete umá íráqôniq umátúwáanikaa uráíye. ánibo keráwáqtí tirunóbáqá táí-aaikoma ógikáíye. ⁴⁰ keráwáqá aíbôq-wayukae. móra-nakoma Áánûqtuma amegaa-áúrákárác arunóbákárácá íyaq tarôq kéíyo? ⁴¹ ánibo keráwáqtí táápepi wái-qtataaqa yáayaba o-káyúkámá yimíyana mikáké máqte-qtataakoma tirunóbáqá íráqôniq umátikaniye. ⁴² keráwáqá máqtemma anónabi pááqyan-aawapikema yoráuma tiyáákabike kímora mamá Áánûqtumma kámemanibo aammá kárabaae. Áánûqtuma tirummá amí-ámmá yukááe. mi-kááyáq-yátááqá waránómma Áánûqtumma tirummá améq ámaán-aimma wáráaro. ⁴³ keráwáqá Pérati-wayukao, atéráaro. keráwáqá monoq-náúpác aarawaatí yúbác

máiyaba ôriq umá kêtikaitana waayúkama áíkuiyakaq ‘anón-nare’ téq miráo-maarao timá-tikaiyaba ôriq umá kêtikaiye. ⁴⁴ keráwáqá atéráaro. keráwáqá miráuma pukáa-kayukama uqtamáyíkáaraa-mararaama aúpáq maranóbáq wáitata waayúkama yúramma íma aónéta ámûraaq yítauqa yamáe uréire oníkáá-káyúkámá keráwáqá Pérati-wayukama mááe.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma Ítun áaraq yauwéqma téna maará-tiraiye: “yirááti-nako, emá mirá té ketáágáráq timá táwîq kéumatikaane.” téna tiráiyé. ⁴⁶ ánibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukao, atéráaro. keráwáqá ummaa-ámáán-áímmá aarawaatí yímûraaqa mûte kémaraawata yemá mûte mayánôqtabama kammáa kámagoe. miráitaq keráwáqá móra tiyáánaipo íma ánékuqma min-úmmáa-yátáaqá mûte mayánóniq éq yíwáqnaa kéoe. ⁴⁷ keráwáqá atéráaro. keráwáqá títoubikoma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamowaq keráwáqá mi-káyúkáyábá mararaakaqá íráqô-kuruma umá kéikuyikaae. ⁴⁸ keráwáqá títoubikoma naayóbáqá nôrabi uráa-qtataqtaba paá mimórá túyánámmá kéitaae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma uqtamá yíkátuweq yeqtí mararaakaq íráqô-kuruma umáyikaraae. ⁴⁹ miráitana Áánûqtuma íráqômma itaí-yátáápíké maará téna tiráine: “ketí amuné-wáyúkámá kemá awaaméqá umáyikeq timáyikanune. yaímma mamá táíq umáyiketa yaímma yíkamma puínóe. ⁵⁰⁻⁵¹ miráiyata íbêq-kanaaraq-wayukama yeqtí yítoubikoni anónnáma táí-meyamma mayánóe. áqnáabaq-kanaarake aqtó-kánáaráqá Êboyaa Tékaráiyama yíkakaane. Tékaráiyamma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkápimma ikákaane.

ketí amuné-wáyúkámá yíkakaa-kayukayaba íbêq-kanaaraq-wayukama yemá anómma táí-meyamma mayánóe. ⁵² keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukama keráwáqá atéráaro. aamá ítama arutaí-óqtáraké kíma matokáamanibo íuyaberaamma aammá aúyakaawata káqo-yuma uyáberanaae temmá keráwáqá aammá káuyaraae.” téna Ítuma tiráiyé. ⁵³ Ítuma min-námmá yuwéna máapaq kumá yaúbaitata ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Ítun-aubi maránôqtaba kammáa amáguraae. ániibo yemá máqten-aimma ítama aónaineta makáqma aónaraae. ⁵⁴ miráitata yemá Ítumma kawáá umátuweta máeta móra-aimma tínata Ítuni áubi maréta aamá ítama yainánéta urááe.

12

kaaqaari-ááíqtábámá atéqma máero.

¹ netuqyaa taíbaq-wayukama titipáá umá waayúkama ámûraaq-amuraaq éta yaímma yatámówaniq umá áíkuma máqe-uraae. ániibo mi-kánáaráqá Ítuma wení iyápó-annama áqnáabaq maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukati pááqya-qtataakoma (yíqti) anómma auráiyábá atéráaro. Pérati-wayukati kaaqaari-yááíqtábá kemá kétune. ² máqte-qtataaqa aúpáq aúyoqma wáinna-yataakoma anaaékaqa abarokáq pááq íniye. máqte-qtataaqa yawááq umá wáinna-yataaqa anaaékaqa waayúkama aónainoe. ³ miráinaq keráwáqá máqten-aimma nokáa kumayupí máeq tíyan-aimma wágáama tínoe. ániibo keráwáqá máqten-aimma yaákareq timú-timun-aimma naaúpake tíyan-aimma máapaq máeta ááyama tínoe.

waayúkagoma kímora-yataaqtaba áaqa ikatíno.

⁴ ketí aanábó-wáyúkáo, kemá Ìtuma keráwáqá maará téq kétima-timune. keráwáqtí amegaa-túmá waayúkama tíkamma kanaaráq puínôqtabama ikatíqa íoro. anaaékaqa mi-káyúkámá ókaraq móra-yataariqa kanaaráq íumatikano. ⁵ keráwáqá áaqa ikatínô-waigomma kemá tiráátenune. minnámô Áánûqtumma áaqa keráwáqá ikatéro. wemá wení náápaamma wáipoana anaaékaqa waayúkama iramá káíq-kaiq-irabi yaúma iyaabótuwaniye. owé. kemá Ìtuma keráwáqá kétima-timune. wenáaqa ikatéro.

⁶ keráwáqá káonaae. waayúkama móra-tiyaapaqnumama karogaro-mónéqá kaayakáké meyaníq kéoe. miráimanibo mórama pááqya-numagoqtabama Áánûqtuma íma awimmá kégamakaiye. ⁷ keráwáqtábá Áánûqtu máqte-qtataaqa kawáá kéenapoana keráwáqtí tiqnótáuma wemá yoráutukaiye. keráwáqá ikatíqa íoro. keráwáqá taíbaq pááqya-numagoni meyámmá uyátámakuraae.

Ìtun-awíqa yaí-ááímmá

⁸ ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma aarawaatí yúrikaq ketíwíqa yéna ‘emá kenné’ tinnawaigomma waayúkagoni Áráakoma Áánûqtuni kaqtówayukati yúrikaq wemmá mórai q umákanune. ⁹ ánibo móra-nakoma aarawaatí yúrikaq keqtábá ‘kemá íma wenámúne’ téna mi wakaráinna-nakomma waayúkagoni Áráakoma weqtábá mórai q umá Áánûqtuni kaqtówayukati yúrikaq wemmá wakarakaniye.

¹⁰ Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama Áánûqtuma mi-kúmiq-yátááqá paábaq matuwéna awikátuwanimanibo wení Aokaq-Áágóqtábá móra-nakoma timá táíq énama min-nákóni kúmiq-yataaqa Áánûqtuma íma paábaq matuwéna awikátuwaníye.

¹¹ taákaq máraaro. yemá keráwáqá ketinaae waráiyataba tiwíqmeta Íbaru-monoq-nauparabi kámááni-wayukati yúrakarabi anómma náápaakaraq matokáiya-kayukati yúrikaqo tiwíqme wíyaqa keráwáqá ikatîqa íma éraq ‘ketáámá nóine ténúnataabiyo’ téq ítero. ¹² Áánûqtuni Aokaq-Áágómá é mi-kánáábí tiráá tínna-aimma tínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

móneqa netuqyaa makái-nakoma aíbôqnaaboq urái-waigoni waéqma itái-áímmá

¹³ mi taíbaq-wayukabike móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “yirááti-nako, emá ketiwaammá timá ámínana ketiborátái oótamma ketáá tímikaimma yaíkaaq umá kemmá tímíno.” téna tiráiyé. ¹⁴ áníbo Ítuma min-nákómma maará-tima-amikaiye: “nôraq íyo? náawaq keráwáqtí táama ítama yainái-náqá kemmá awaaméqá umátíkarai keráwáqtí oótamma mamá yainái-náqá awaaméqá umátíkaraiyo?” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁵ áníbo Ítuma maará-tima-yimena tiráiyé: “keráwáqá atéráaro. atéqma keráwáqá máeraq móra-yataaqtabama íma túran-anna-aaro. keráwáqtí árain-auwaraimma maa-marábín-ótámmá nôraq umá-yataarabi makáána-waigoqtabae téna íma wáiyé. ¹⁶ áníbo Ítuma mórama waéqma itái-áímmá maará téna timá yímikaiye: “mórama móneqa taíbaq makái-nakoni yópímmá taíbaq-aawaqa áyóki uráiyé. ¹⁷ wemá aúyánánóbáqá maará-tiraiye. ‘íbêqa kemá náaraq ónúno? ketí máqten-aawaqa mamá maránúnama anón-namma íma wáiyé’ téna ¹⁸ aúyánánóbáqá timátuwena ‘kemá maará-onune’ tiráiyé. ‘kemá ketí naammá yawítima anón-namma umákeq min-náúpáqá ketí aáwaqa wítima kémareq ketí íráqô-qtataaqa min-náúpátáá mamá maránúne.’ téna aúyánánámmá ítaraiye. ¹⁹ áníbo kemá keti-makómmá

maará téq timá ámenune. ‘timakô, taíbaq ení íraqô-qtataaqa taíbaq wáena netuqyaan-áúqá yáwiye. ániibo emá íbêqa aagamá mááo. emá aáwaqa né nommá né kée amuq-yatáápí mááo.’ téna aúyánánóbáq tiráiyé.
²⁰ miráimanibo Áánûqtuma maará-tima-aminiye: ‘emá aíbôq-naqone. emá íbêqa-nokaa puínóne. ániibo máqte-qtataaqa yokaa umáraanama minnâ náawaq mayáníyô?’ téna tíniye. ²¹ miraráá umá waayúkama yeqtí máqte-qtataaqa yetábá maqamá ayúamá kéguyomanibo Áánûqtuni aúrakaqa áwáyoq-wayukama mááe.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyé.

taíbaq-auyanamma itaí-áímmá

²² Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí tú-araiqtabama netuq-túyánámmá íma itéraq ketáámá nóinawaq nánúnataabiyo? ítero. ániibo keráwáqá keráwáqtí túyabama netuq-túyánámmá itéraq ketáái túraqa nóinawaq yawáaq-onunataabiyo? ítero. ²³ túwaraimma minnâ aáwaqa íma wáiyé. ániibo keráwáqtí túma minnâ íma unáákáqtôma wáiyé. ²⁴ keráwáqá numagóqtábámá túyánámmá ítama aónaaro. yemá yómmá yoréta ánáyumma íma kéubetaboata aáwaq-naupaqa íma mamá káikuyoe. yeqtí aáwaq-namma íma waéna máqte-qtataaqa maránô-namma íma wáimanibo Áánûqtuma aáwaqa kényimiye. keráwáqá aarawaamá numagómmá umaatamá uyátáraae. ²⁵ keráwáqtí aúkáapike náawaq netuq-áúyánámmá iténama kanaarácq wení pááqya-kanaama mamá ayátáákakaa umá paá mániyo? ²⁶ netuq-túyánámmá itéq keráwáqá móra pááqya-qtataariq íma ínómanibo nôraq itaráq keráwáqá yaímma-yataaqtabama netuq-túyánámmá kéitaaó? ²⁷ keráwáqá wírááti-yataaqa yópí wái-qtataakaq

túyánámmá ítáaro. yemá mayaímá íma mayéta wáqtôma íma tarôq kéoe. miráimanibo kemá keráwáqá kétimatumune. keráwáqá kéitaae. naayóbáqá Tórómónima miráuma íráqô-qtataaqa taíbaq makáimanibo maamikiráátí-yátáákáá umá íráqô-qtataaqa íma makáine. ²⁸ wé íbêqa námá-karaa-qtataaqa yópí wáitata aabáyaama káráma irabí kágatuwaae. ánibo mirá-námá-karáá-qtátááqá minnâ Áánûqtuma yaqnammá kényabiqyikaiye. miráinaq keráwáqá mikáq aónainoe. Áánûqtuma miraráá umá keráwákáráq yabítikaniye. keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa pááqyamiye. ²⁹ miráinaq keráwáqá ‘nóin-aawaraq nánúnataabi nóinonaq nánúnataabiyo’ téqa netuq-túyánámmá íma ítáaro. ³⁰ maa-márábímmá aamá íma itái-wáyúkámá mí-máqté-qtátááqá mayáinôqtaba abáá kéoe. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma keráwáqá nóiqtataarabi mayánéq ommá wemá kéitaiye. ³¹ keráwáqtí túyánámmá Áánûqtuni aúyánákáq mórabi maréra kéitaiyana Áánûqtuma mirái-qtataaqa keráwáqá timíno.

Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

³² ketí pááqya-tipi-tipi-anna-wayukao, ikatîqa íoro. keqtibomá Áánûqtuma wé keráwáqá yabíqtikanena kéíye. ³³ keráwáqtí oótanaa máqte-qtataaqa waayúkaraq maráiyata meyaníq kéiyáq minnárake móneqa matéria áwáyoq-wayukama yíwáqnaa éra yíméro. ánibo móneq-unamma íma yararéna akoqnáá umá wái-unaqtaba abáá oro. ánibo Áánûqtunopaqa íráqô-qtataaqa íma aúyokena paá wáni-qtataaqa mamá keráwáqá áíkuyoro. ánibo Áánûqtunopaqa mórama moyá-káyúkámá waaqókáqá íma kanaaráq kéuyowana táí-wakoma íma máqte-qtataaqa namá táíqa kéumatuwaiye. ³⁴ keráwáqtí

írąqô-qtataaqo wái-marupaqa keráwáqtí tíyakogaraq
mi-márúpáq wániye.

mayai-wáyúkámá yokaa o-wáígóní wataáama

³⁵ yokaa umá máero. keráwáqtí wáqtôma awaarakáq
umá itéraq tímûrannama umá kárutera ómmá kúraqma
yokaa umá máero. ³⁶ keráwáqá miráuma yeqtí kawáá-
nákómá aaramá íyáan-omaq-aawapaq kóuraitata mayai-
wáyúkámá awé urááwana yauwéqma iníkáá oro. ánibo
mi-káwáá-nákómá oqtaráqá mamá pagé-page tínatama
páátákáá oqtamá íyakanoe. ³⁷ ánibo kawáá-nákómá wení
mayai-wáyúkámá ya yimónáinnama yúmá íwaguraiyana
yimónáinnatama mi-máyái-wáyúkámá yimuqá maránóe.
kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-kánááráqá
uyátárai-nakoma yeqtí kaqtó-nakoraa íniye. uyátárai-
nakoma wenamáárîq wení wáqtôma awaarakáríq
umá itokéna wení ámûrannama uréna wenamáárîq
timáyikainata aáwaqa naí-yááréráq maraq máiiyanama
wenamáárîq aáwaqa márú-yimíniye. ³⁸ uyátárai-nakoma
nokáan-aukaamma irena ya yimónáinnama mi-máyái-
wáyúkámá yokaa umá máqe-uretama yimuqá ôriq umá
maránóe. ³⁹ keráwáqá maa-qtátááqtábá túyánámmá
ítama arútáaro. naakóní aboámá áqnáabaqa ‘moyá-
káyúkámá yínóe’ téna kanaarác íma iyuwáinata naammá
yawítíyuweta uyáberanoe. ⁴⁰ keráwákáráqá yokaa umá
máero. keráwáqá túyánámmá itéq Waayúkagoni Áráaqa
íma kumíniye tíya-kanaabi kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

*tái-mayai-nakaraq íraqô-mayai-nakogaraq yenákátí
waéqma itai-áímmá*

⁴¹ ánibo Pítaama maará-tiraiye: “uyátárai-nako, maami
waéqma itai-áímmá kenamáa ketááwáq kétima-time
máqte-kayukayabagararabiyo?” téna Ítumma ítama
aónaraiye. ⁴² anibo uyátárai-nakoma Ítu tiráiyé: “náawaq

aamá iténa akoqnáá umá yabíkái-kawaa-naqa máiyoy? minnámo wemá wení mayairáqá kawáá umá arútáraitana wení kawáá-nákómá mayai-wáyúkáráq yabíqma máikae téna awaaméqá umákáitana wení kanaaráq aáwaqa kéyimiye. ⁴³ anaaékaqa wení uyátárai-naqa yauwéqma yéna aónáinnama naayóbáqá timá ámikainaiqa wení mayai-nákómá énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá marániye. ⁴⁴ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. wení anón-nakoma wení máqte-qtataakaqa min-nákómmá kawáá umákaniye. ⁴⁵ miráinamanibo mi-máyái-nákómá maará téna aúyánámmá áyáqnoabaqa itániye. ‘ketí uyátárai-nakoma íma páátákáá yauwéqma yíniye.’ mirá-timatuwena mikáké áaimma átarena mayai-wáyúkáwábi mayai-nóínímmá tebûqa kéyimena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naréna aíbôqnaaboo kéenama ⁴⁶ mi-káwáá-nákómá wení anón-nakoqtabama íma awé éna neginaagí ínna-kanaabi anón-nakoma yauwéqma kumíniye. wení kawáá-nákómá timá ámíniq íma itanabóana anó-nakoma wemmá yawááq umákena karatábáyáá kutukáiyé.

⁴⁷ mórama mayai-nákómá wení kawáá-nákóni áaimma aónatukenamanibo mi-máyái-nákómá máqte-qtataaqa íma yokaa éna anó-nakoni aúyánámmá íma kéwaraiipoana wení uyátárai-nakoma ôriq umá tebûqa kámena táiq umákaniye. ⁴⁸ ááqibo mi-máyái-nákómá wení anón-nakoni aúyánámmá íma iténa tinnaiq ínanama wení uyátárai-nakoma yaákarena tebûqa kámena táiq umákaniye. waayúkama taíbaq-yataaqa uyátárai-nakonopake matáiya-kayukama yemá keqnáámmá taíbaq-yataaqa yauwéqma amínoe. ániibo aarawaamá taíbaq-yataaqa uyátá-maqma anómma matétama kanaaráq uyátá-maqma anómma yauwéqma áméro.

Îtuni mayaígómá aarawaamá mamá yaíkaa q íniye.

⁴⁹ kemá maa-márábí-káyúkábíké táí-yataaqa agamá kautónaq kukáunana min-írágómá áaimma ataíkáae téq kemá kétune. ⁵⁰ kemá kímora-yataaqa keqtábá pááq ínimanibo minnýaba ketíyakoma ôriq umá ummaa kéyaiye. ⁵¹ keqtábámá maa-márábí kaayoné-yátááqá mamé kukáiyé kéteo? ímiye. kemá maa-márábí aarawaamá mamá yataénááq kukáune. ⁵² ánibo íbêkaraq anaaékakaraqa móra-tiyaapaq-wayukama móra-naupaqa máqe-ya-kayukama yaíkaa q umá ketíwîqtaba kaayaq-ánnáíq ínoe. kaumo-yúmá kaayaq-waígómmá namuroíq umáyikaiyata kaayaq-wáímá kaumo-yúmá namuroíq umáyikanoe. ⁵³ yemá yaíkaa q umágéta aboámá áanikomma namuroíq umákainana áanikoma aboámmá namuroíq umákaniye. ánibo anóama ayáámûkomma namuroíq umákainana ayáámûkoma anóamma namuroíq umákaniye. ánibo móra-nakoni anóama min-nákóní ánáakomma namuroíq umákainana min-íníkmá awaaiómmá anóamma namuroíq umákaniye.” téna Îtuma tiráiyé.

móra-yataaqa pááq íni-waigoni kanaamá

⁵⁴ Îtuma aarawaayábágáráq maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá abutá konnámmá utaitaq aónatuweq páátákáá keráwáqá maará kéte. ‘aaqá yínéna iyé’ tewanamá áraimma aaqá kéiyé. ⁵⁵ ánibo keráwáqá itáawana anómma uwáama yóráitaq keráwáqá maará kéte. ‘íbêqa aaqá kániye’ tewana áraimma mirá-teni q kéiyé. ⁵⁶ keráwáqá túyánámmá íma wáiq-kayukae. maa-márábín-áwáámékáráq aabayákáq-áwáámékáráq aónama kárutaamanibo nôraq itaráq íbêqa maa-kánááráq-áwááméqá íma aónama kárutaao?

aamá ítama yainánéna ínna-waigote aamá timá arupú okao.

⁵⁷ nôraq itaráq keráwáqá kenamáárîq túyánámmá ítama arutéq arupú-aaimma mamá kéyainao? ⁵⁸ móra-nakoma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna i-nákôtêma yagaroqtamá urékama kanaaráq kenákámá aapaq kéweka aamá timá arútáakao. móraiq umá Áánûqtuma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna kéinaama páátákáá wetêma yagaroqtamá urékama aamá timá arútáakao. wemá emmá yabitimáena aamá ítama yainái-wáyúkátí iyáápi mó-marainata aamá ítama yainái-wáyúkámá i-wáyúkátí iyáápi mamá maráiyata i-wáyúkámá mamá ánná-naupaq tikaíyábámíye. ⁵⁹ kemá keráwáqá kêtima-timune. keráwáqá kanaaráq í-uraapoq ánná-naupakemma íma páátákáámá paábaqa yáwinoe. ánná-naupaq máyana keráwáqtí kanaamá ánataniye.” téna ítuma waéqma itaí-áipí yainái-kánááyábá tiráíye.

13

móra-nakoma arummá íma waeraína-nakoma pukíniye.

¹ mi-kánááráqá yaímma-wayukama máeta ítumma timámeta yaímma Káárirî-wayukayaba Áánûqtukaq agamá amí-yátáárîq kéumakenama Pááíratima wení waayúkama yíkakaiye mirá téta tirááe. ² ániibo ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá túyánámmá ítamma maami-Káárirî-wáyúkámá káqo-Kaaririq-wayukama uyátá-maqma kúmiq-wayukaboata ummaa-yátááqá máí-waigoni áaine téraq keráwáqá kéteo? ³ áraimma kêtima-timune. ímiye. ániibo keráwáqá tirummá ímo waeréqa keráwákáráq máqtemma móraiq umá puínóe. ⁴ naayóbáqá tiyááka umá abapaké kaumo-wáyúkámá Táéróbaqa ayáqtááq-nakoma yawítímena

yíkamitata pukáama minnâ yeqtí otaa-qtátáákómá káqo-kayukama Yérútáárebaq máa-kayukati otaa-qtátááqá uyátáraiye téraq túyánámmá kéitaa? ⁵ kemá keráwáqa kétima-timune. árainma ímiye. ánibo keráwáqá tirummá ímo waeréqá keráwákáráq mórai q umá miráuma pukínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

yaagómá arammá íma íyái-waigoni waéqma itái-áímmá

⁶ Ítuma móra waéqma itái-áímmá maará téna tiráiyé: “móra-nakoma wení yópi píki-yama uqmakéna anaaékaqa arammá kutínéna iráimanibo mórama arammá íma itáitana aónaraiye. ⁷ miráitana min-nákómá maará téna mayái-nákómmá timá ámikaiye. ‘itaa. kaumo-áúqá yáwitaq maami-píki-yágóni arammá kutónáae téq yúnnamanibo arammá íma itáiyé. miráinaa emá ayáatuwaa. paáyaba maragóni anomma namá kánataiyé.’ tínana ⁸ ánibo mi-tókáq-máyái-nákómá wení anón-nakomma maará téna timá ámikaiye. ‘umaatarána-nako, íbêqa maan-áúqá yúwénana matáainaao. áaipikemma maramá agáúme kéyauteq purumaakaakóni ayámá abákama agamoqá má kumaránúne. ⁹ yanaapáq-áúqá arammá iyánimanibo arammá ímo iyáinaama ayáatuwanone.’” téna mi-máyái-nákómá tiráiyé. téna Ítuma waéqma itái-áípi tiráiyé.

Tabaatiráqá Ítuma móra-inimma mamá atóbaraiye.

¹⁰ Tabaatiráqá mórama yiráati-naupaq Ítuma aarawaamá watáama timá yímikaiye. ¹¹ ánibo móra-inimma máqe-uraimma wepímmá waátama min-ínikóni arunóbáq máena karíma ámikaimma tiyááka umá abapaké kaumo-áúqá máqe-uraiye. miráitana min-ínikóni arótááukoma yawékuraitana itó-uma arupú íowaniq uráiyé. ¹² Ítuma min-ínímmá aónatuwena ááyamae iréna maará-tima-amikaiye: “aaragô, kemá ení

karímá mamá paá umákaune.” téna tiráiyē. ¹³ ániibo min-íníkkómá Ítumma kaayaq-áyáánápó wemma ánekuitana páátákáá min-íníkkómá itó-uma arupú umáguraiye. miráitana min-íníkkómá Áánûqtun-awiqa múte yaútaiye. ¹⁴ Tabaatiráq Ítuma karí-ínímmá mamá atóbamakaiqtaba monoq-náúpáq-káwáá-nákómá Ítumma áyamma umákaraiye. miráitana kawáá-nákómá maará téna aarawaamá timá yímikaiye: “abapaké móra-kanaama mayái mayánô-kanaama wáiyē. ániibo móra-nakoqtaba karímá mamá paá íkáae téqa keráwáqá kanaaráq mayái-kánáábí yero. mi-qtátááqtábámá Tabaatiráqá íma yero.” téna tiráiyē. ¹⁵ ániibo Ítuma yauwéqma min-nákkómá maará téna timá ámikaiye: “keráwáqá túyánámmá íma wái-kayukae. Tabaatiráqá keráwáqá maará-máyáímá kémayae. keráwáqtí purumaakaakóní naaúpaq uréq purumakaanábi oótiraa-kamma nommá naígáae téq yiwíqme kéoe. ¹⁶⁻¹⁷ miráimanibo maan-ínímmá Áabaraan-annabiken-inimiye. Tááqtaama tiyááka umá abapaké kaumo-karítímáátímá ánná umákáitana máqe-uraine. miráinaq Tabaatiráqá ánnámo kúyakaraamma kemá ayúbakanune.” téna Ítuma tiráiyē. Ítuma mirá-timatuwaitata wení namuro-wáyúkámá yigaeyábá urááe. ániibo máqte-kayukama Ítuma íráqôniq i-qtátááqtábá yimuqá makááe.

pááqyan-anayukaraq (máqtaqti) anómma aurái-yátáákáráq (yíqtigaraq) yeqtí waéqma itai-áímmá

¹⁸ Ítuma ókaraq maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa nói-qtataakaanaq umá wáiyó? kemá min-náyabama nóikaraq awaaméqá umá ténúnô? ¹⁹ wemá miráuma pááqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyē. móra-nakoma min-ánáyúmmá maténa wení yópi uqmakáiyē.

ánibo anaaékaqa anómma auréna yaaráá uráitana nu-magómá amataqá máqe-uraae.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁰ ókaraq Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama kemá nói-qtataakaraq maqamá ténúnô? ²¹ wemá miráuma anómma aurái-yátááré. móra-inikoma mi anómma aurái-yátááqá (yíqtima) maténa anó-taapepi makéna yammá tarôq í-kánágaraq makéna waékáiyé. ánibo anaaékaqa mi-kánágómá máqtepaq itóqma anómma aúkáiyé.” téna Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma pááqya-kayukarake áaimma átarena anaaékaqa taíbaq-wayukama yiwirániye. Ítuma téna tiráiyé.

pááqyan-oqtama

²² Ítuma yaímma anó-maruparaa pááqya-marupaqa uréire uráiyé. wemá aarawaamá káyiraatena wataáma timá yímíqmena Yérútáárebaq wíné uráiyé. ²³ ánibo móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “umaataráána-nako, Áánûqtuma keqtáá máqtemma yauwécma íyaq tiwiráníyô?” téna tiráiyé. miráimanibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: ²⁴ “ímiye. keráwáqá tiyáátámma kuyéqa pááqyan-oqtabi ko péráaro. kemá keráwáqá kétima-timune. taíbaq-wayukama pááqyan-oqtabimma uyáberanomanibo ímiye. yemá kanaaraq íuraae.

²⁵ anaaékaqa naakóní aboámá itó éna oqtamá umá aúyatuwaniye. ánibo keráwáqá máápaq ya itó-uma máeq oqtaraq kéikameq maará téq ááyama tínoe: “umaataráána-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaa.” tíyana wemá yauwécma keráwáqá maará timá-timiniye: “keráwáqá náakakenaq irááô kemá minná íaonaraune.” téna tíniye. ²⁶ ánibo keráwáqá maará timá ámino: “ketáámá etê anón-aawaqa nétaa nommá nétaa kéunaataa emá ketáái aapi itó-uma máe

keqtáá tiráátéwaonamiye.” téq tínoe. ²⁷ miráinana naakóní aanábó-nákómá maará tíniye: “keráwáqá náakake-kayukawaq mááo minná kemá keráwáqá íma timónaraune. otaa-káyúkámá máabo nékaq máero.” téna tíniye. ²⁸ keráwáqá aónáiyata Áabaraama Ááítekima Yáakoboma máqtemma amuné-wáyúkámá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máinomanibo keráwáqá kenamáárîq máápaq mánoe. mibáq máeq anómma ibiqá yaráiyana tíwáyaakake kóqá iyániye. ²⁹ taíbaq aarawaamá aabaú utaipáké íyata aabaú kupéráipake uyéta íya-kayukagaraq téba-tebaq-aukapake íya-kayukagaraq Áánûqtuma yabíkái-marupaq umáeta aáwaqa naínoe. ³⁰ ániibo yaímma-wayukama íbêqa írêqa kéye-kayukama maa-márábí pááqyan-iwiqa wáipoata áqnáabaq wínoe. ániibo íbêqa yaímma-wayukama áqnáabaqo kéo-kayukama maa-márábí anón-iwiqa wáipoata írêqa yínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq-wayukayaba ibiqá yakáiyé.

³¹ é mi-kánáábí yaímma Pérati-wayukama iréta Ítumma maará-tima-amikaae: “emá maa-márúqá yuwé káqon-aukapaq kóaa. Érôtima emmá ikámma puínéna kéiyé.” téta tirááe. ³² ániibo Ítuma yemmá maará timá yímikaiye: “keráwáqá uréraq Érôtima min-ábááq-íyákómmá maará mó-tima-amero. ‘ítaao. íbêkaraq aabáyaagaraq kemá táí-aagomma matuwéq kemá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanune. anaaékaq kaumo-kánáárâq ketí mayaímá mamá ánatanune.’ ³³ íbêrabi aabáyaagaraq ayukágarâq Érôtini márûpakemma kemá yuwéq kónaa kéune. yemá óq-marupaqa Áánûqtuni amuné-wáyúkámá íma yíkamma puyónáae kéte. ímiye. yemá paá

Yérútáárebaq-wayukama aatuma amuné-wáyúkámá yíkamma puyónáae kéte.” téna yemma íyóqa atáiyé.

³⁴ Îtuma ókaraq timá yímikaiye: “Yérútááre-wayukaa, Yérútááre-wayukaa, keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq Áánûqtuma keráwáqtôpaq timáyíkáitata ye-káyúkátí yímûraapaq óqtatamma kéiyaabotuwaee. taíbaq-kanaama kemá keráwáqá áiqma miráuma kokóregoma áráaqa áiqma aayan aménáápáq ákáinikaa umá keráwáqá áiqma tikánáae téq kêtunamanibo minnáyabama keráwáqá íma kêtikaiye. ³⁵ miráitana Áánûqtuma keráwáqtí waaqókákémá tiyúkaiye. kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá ókaraq ítimonaiya-kanaaraqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátarai-nakoni náapaakaraq i-náqá kéiyé. Áánûqtuo, íráqôniq umákaao.’ ” tínoe téna Îtuma tiráiyé.

14

móra-naqa áiyayaamma itórái-naqa Îtuma mamá atóbaraiye.

¹ móra-Tabaatiraqa Pérati-wayukati anón-nakote Îtuma aáwaqa ko-man naráiyé. ánibo yemá Îtumma kawáá-umatuweta máqe-uraae. ² móra-naqo áiyayaamma itórái-naqa Îtun-amakaq iráiyé. ³ Îtuma min-náqá ónawaena ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq maará téna ítama aónaraiye: “ámáan-aikoma téna Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanunataabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ⁴ miráitana yemá ókaraq aamá ítiraae. miráitana Îtuma min-náqá mamá atóbamakatuwena timákáitana kóuraiye. ⁵ ánibo Îtuma yemma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqtí aúkáapike móra-nakoni iyápógowabi purumaakaakómá maiq-nópímá kuturáinanama

Tabaতিরাকো ইয়াক মুতে অতিনাকানিযো?” তেনা তিরাইয়ে. ⁶ yemá min-áikáká kanaaraq yauwéqma ítiraae.

móra-nakoma íma aúma mamé uwínoe.

⁷ Ítuma yimónaimma anón-aawakaq ye-káyúkámá kateko-ábíqtátaráq máiyaba urááe. miráitana Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá-yimena maará-tiráiye: ⁸ “móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa wina-nákómá kateko-ábíqtátaráqá íma maraqá mááo. minnámo ááyai-nakoma enáwîqa uyátá-maqma anón-awîqa wáinna-nakomma kateko-ábíqtátaráqá akáné ínayaba enókáá kateko-ábíqtátaráqá mánone. ⁹ ániibo enókáá kateko-ábíqtátaráqô márenana minnámo ááyaina-nakoma maará téná ‘emá maa-kátékó-ábíqtátámá maan-nákómmá ámínana wemá maino’ tíniye. ániibo mikáq emmá anómma agae-yátááqá pááq ínaa emá agaeyábá umátuwe áwánobaq yinaaépaq kumánone. ¹⁰ miráinana móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa kéwema áwánobaq yinaaépaq ko maraq mááo. emá miráinanama minnámo ááyaitaa yénna-nakoma aónawaaena maará téná má-tima-aminiye. ‘ketí aanábógô, emá maakáq uyátá-maqma íraqôn-abiqtataraq ummááo.’ tíniye. mirá tínaama máqte-kayukama etê máeta aáwaqa naíya-kayukati yúraaq ení anón-awîqa uwíniye. ¹¹ taákaq máráaro. móra-nakoma wení áwîqa mamé uwína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa márûte yuwániye. ániibo móra-nakoma wenáwîqa márûte yuwaína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa múte yaúma méyákáq akániye.” téná Ítuma tiráiye.

waayúkama ááyama aáwaqa amí-ááímmá

¹² ániibo min-nákómá aaramá iyaí-ómáq-ááwákáqô ááyaitana i-nákómmá Ítuma maará timá ámikaiye:

“emá móra-aawaqo mamá yokaa kéema ení aanábó-wáyúkáwábi enábâqawaanabi ení móra-annawabi ení móra-marukaq-wayukama taíbaq-moneqa makáiya-kayukama íma yááyama aáwaqa yimiyo. miráinata emmá ááyaiya yeqtí naaú winata ení aáwakaq anónnáma yauwéqma amíyábáé. ¹³ ímo miráinaama emá anón-aawaqo yokaa kéema kanaaráq áwáyoq-wayukama yúgoma táíq uráinna-wayukawabi yítauqa táíq uráiya-kayukawabi yúgaroq-wayukama yááyama aáwaqa yimiyo. ¹⁴ yemá mirá-káyúkámá ení aáwakoni anónnáma íma kanaaráq yauwéqma amínoe. anaaékaqa arupú-wayukama pukáapike itó íya-kanaaraqa Áánûqtuma ení aáwakoni anónnáma yauwéqma amíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

anón-aawakoni waéqma itai-áímmá

¹⁵ mi-káyúkátí aúkáapike móra-nakoma Ítute máena aáwaqa némái-nakoma min-áímmá ítátuwena Ítumma maará-tima-amikaiye: “yemá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máeta aáwaqa naínô-kayukama yimuqá ôriq umá kémaraae.” téna tiráiyé. ¹⁶ miráitana Ítuma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “móra-nakoma anón-aawaqa mamá yokaa ínéna uráiyé. ánibo wemá taíbaq-wayukama min-ááwákáq yígáae téna yááyaraiye. ¹⁷ aáwaqa naí-kánáámá páaq itana naayóbáqô yááyarai-kayukama wení mayai-wáyúkámá titata ko yááyaraae. min-nákómá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá yero. máqte-qtataqa yokaa umáguraiye.” téna tiráiyé. ¹⁸ miráitata máqte-kayukamo yááyai-kayukama itó-uma ánáteta móra-morama ‘ítaa ónúne’ tirááe. móra-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá móra-yomma meyánîq umátukaunaboq mi-tómmá ko aónanune. timuqá marakáunaboq ení aáwakaq

íonune.’ tiráíye. ¹⁹ áníbo káqo-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá tiyááka-purumakaamma meyanîq umákaunaboq kemá ko maqmá aónanune. kemá timuqá marakáunaboq íonune.’ tiráíye. ²⁰ áníbo káqo-nakoma maará-tiraiye. ‘kemá íbêq aaramá matáune. miráípoaq kemá kanaaráq íonune.’ tiráíye. ²¹ miráitana mikáké mi-máyái-nákómá yauwéqma uréna wení anón-nakomma máqte-qtataaqtabama mó-tima-amikaiye. áníbo naaúpaq anón-nakoma áyámma umátuwena wení mayaí-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá uré maa-márúkóní anón-aparabi páaqyan-apaqa uréire kée áwáyoq-wayukama yúma táíq uráinna-wayukama yúramma karopágurainna-wayukama yítaukarerema uráá-kayukagaraq máqtemma yiwíqme ketí naaúpaqa iyo.’ téna tiráíye. ²² anaaékaqa mi-máyái-nákóma maará-tiráíye. ‘uyátárai-nako, kemá enáama waréq máqte-kayukama yiwíqme iráunamanibo yaímma-abiqtatama paá wáíye.’ téna tiráíye. ²³ áníbo anó-nakoma wení mayaí-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá máqtemma anónapaq uré yókóní kuruwánapakaraq uré yópímá máiya-kayukama aapaqô uréire kéiya-kayukagaraq yabitimáe iyo. ketí naakómá ógiraikaae. ²⁴ kemá emmá kétima-amune. kemá máqte-kayukamo yááyarauna-wayukama ketí naaúkemma aáwaqa íma nánóe.’ téna tíniye.” téna Ítuma maami waéqma itaí-áípi tiráíye.

mórama Ítun anaaé waránáae tínna-waigoma aúyánámmá ítama arútayuwena waráino.

²⁵ taíbaq aarawaamá Ítun anaaé waqmé kéowana Ítuma ko waeréna maará-tima-yimikaiye: ²⁶ “móra-nakoma ketôpaq yínénama aboámmá anóamma ánáakomma wení aánikoma ábâkomma ámánaakomma kemmá uyátá-maqma yeráwáqtábá akáinanama wemá kanaaráq ketí

iyápó-annabi íma mániye. ²⁷ náawabi wení kaapaq-yámá maména tinaaé íwaraina-nakoma wemá ketí iyápó-annabi kanaaráq íma mániye. ²⁸ nôraq íyô? keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma mórama ayáqtááq-namma umáe yanaa uwínénama kanaaráq min-nákómá áqnáabaqa máena min-námmô íní-waigoni meyáqtabá aúyánámmá kéitaiye. wemá min-nákómá 'kanaaráq tíwáqnaa ínaq maamin-námmá umá ánatanune' téna aúyánámmá kéitaiyo? ²⁹ ániibo min-nákómá áqnáabaq aúyánámmá ímo ítama aruténama anaaékaqa paá yaímma tarôq umárena min-námmá íma páátákáá umá ánatanena iné. ániibo máqte-kayukama min-námmô káonetama akáyáámmá timákaneta oné. ³⁰ yemá maará-tinoe. 'maan-nákómá naammá ínena áaimma átámaraimanibo páátákáá í umá kánataiye.' tínóe. ³¹ ítáaro. móra-kinima káqo-kinite ááiqa mó-inenamanibo áqnáabaq-yataaqa máena aúyánámmá ítama kárutaiye. mi-kínímá wení áái-q-i-wayukama (10,000) yíkáitana ániibo káqo-kinima wení áái-q-i-wayukagaraq (20,000) yagaroqtamá yiwíqme iráiyé. miráitana áqnáabaq-yataaqa mi-kínímá aúyánámmá ítaraiye. uyátá-maqma taíbaq-aaiq-i-wayukagaraq yiwíqmena i-kínímmá ikámma watuwání iyabiyo? ³² wemá yeráwátê kanaaráq ááiqa íma owánîq urénama wení namuro-wáyúkámá nékaq máraiyaqtaba yaímma-wayukama timáyikainata uréta yááyama wataama timá móraraq maréta ááiqa mamá kaayoné ínóe. ³³ móraiq umá keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení máqte-qtataakomma anaaémma í umámenama kanaaráq wemá íma ketí iyápó-annabi mániye.

úmá íma kégaiye.

³⁴ úmá íráqô-qtataare. miráimanibo úmá ímo káinataama náaraq onanataáwáq átêma ínáyô? ³⁵ mirán-

úmá maragómmá íma íraqôniq umákanipoata yópímmá agamoq-yátáákáráq íma kémaraae. yemá paábaqtaa kéyuwaae. aamá itaí taáqa wáinaqa aamá ítáaro.” téna Ítuma tiráiyé. úgómá átê iníkáá umá keráwáqá karuwaaq umá máero.

15

tipi-típima aúyokura-waigoni waéqma itaí-aímmá

¹ táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq Ítuni amakaq iréta wataáama timmá ítaraae. ² ániibo Pérati-wayukagaraq ámaan-aimma yirááti-wayukagaraq náru-narun-aimma téta maará-tiraae: “maan-nákómá kúmiq-wayukate yagaroqtamá aanábóîq umá uréire kéena yetê aáwaqa kénaiye.” téta tiráae. ³ miráitana Ítuma maará téna waéqma itaí-aímmá timá yímikaiye: ⁴ “keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma taíbaq tipi-típima (100) ákárainabike kímora-tipi-tipima aúyokinanama kanaaráq tipi-típigomma aboámá máqtepaq iyuwáinata móra-aukapaq máeta kénaiyana minnámo kímorama aúyoki-waigoqtabama abáá íniye. ániibo min-nákómá abáá éqéna awirániye. ⁵ ániibo mi-típí-típímá awirénama kanaaráq múte áiqtaabi ákátuwena awíqme kóiniye. ⁶ naaópaq awíqme wénama wení aanábó-wáyúkámá kéyaayena wení móra-marukaq-wayukagaraq yááyainata yama áíkuinoe, ániibo wemá maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá ketê timuqá máráaro. ketí móra-tipi-tipima aúyokuraitaq abáá éqé awiráune.’ téna mirá-tiniye. ⁷ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. móraiq umá Áánûqtuni márûpaqa taíbaq arupú uráá-kayukama yirukómá íraqôniq umáguraitababoata ókaraq íma yirummá waeránômanibo kímora-nakoma

kúmiqnapoana arummá waeraínatama Áánûqtuni márûpaq weqtábá anón-amuq-yataaqa mamá pááq íniye.

móneqa aúyokurai-waigoni waéqma itaí-áímmá

⁸ móra-inikoma móneqa tiyáákama makáinabike kí-morama aúyokurainanama min-íníkmá wení naaúpaq ómmá kúraqme uténa araatámma kuyútukena aónama arútatuwena abáá éqéna mayániye. ⁹ min-íníkmá mímónéqá maménama kanaaráq wení aanábó-wáyúkágáráq wení móra-naoq-wayukagaraq yááyainata ya áíkuinoe. ániibo maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá kegáráq timuqá maráiyataao. mórama ketí móneqa aúyokuraimanibo kemá abáá éqé mayaúne.’ téna tíniye. ¹⁰ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórama kúmiq-nakoma arummá waéráitatama mórai q umá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yimuqá maránóe.” téna Ítuma waéqma itaí-áípí tiráiyé.

móra-mabugoma aboámmá ayuwéna kóurái-waigoni waéqma itaí-áímmá

¹¹ Ítuma Ítiráaeo-wayukama náru-narun-aimma tekáyúkáyábá maará-tiraiye: “móra-nakoma kaayaqá inaamaí-íyápórátá yíkaraiye. ¹² ániibo maqné-íyápógómá aboáqtábá maará-tiraiye. ‘ketiboó, emá móneqa yaíkaa q umá kekárátámá timiyo. kanaaráq kemá mayánúna-yataakomma yaímma kemmá timiyo.’ tiráiyé. ániibo aboámá wení máqte-qtataaqa yaíkaa q umá yímikaiye. ¹³ ayáqtáá kanaama íma kóuraitana maqné-íyápógómá wení máqte-qtataaqa yokaa kéípíke mórama ayáqtááq-marupa q ko máqe-uraiye. wemá mi-márúpáqá ko máena aweké-ááímmá tarôq éna wení móneqa yuqmá áyóki umátukaiye. ¹⁴ miráitana min-íyápógómá wení máqte-qtataaqa yuqmá ánatatuwaitana anaaéka q áama

yaí-yátááqá mi-márábímmá pááq uráiyē. áñibo min-
 iyápógómá móra-yataaqa íma makáiyē. ¹⁵ miráitana
 mórama maa-márábí-nákókákáq mayaimá ko matáiyē.
 áñibo min-nákómá min-iyápómá timákáitana wení
 pó-kawaa umátuwe máqe-uraiyē. ¹⁶ aáwaraa máqte-
 qtataaqa íma ámikaiyē. máqtemma pó-annama aáwakoni
 átima kénaawana min-iyápógómá min-ááwákóní átima
 nánáae téna aúyánámmá ítaraiyē. ¹⁷ miráitana mikáq
 mi-mábúgóní aúyánákómá tágaitana maará-tiraiyē.
 ‘ketiboní máqtemma mayai-wáyúkámá taíbaq-aawaqa
 áyóki uráitata kénaae. miráitaq kemá maakáqá máeq
 táayabama kéune. ¹⁸ íbáqyuwaa. kemá ketibonôpaq
 kónune. áñibo kemá uréq ketibommá maará téq mó-
 tima-amēnune. ketiboó, kemá Áánûqtun aúrakaraqa
 enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. ¹⁹ íbêqa
 kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá keqtábá ketí
 iyápóe íma tínóne. emá kemmá miráuma móra-mayai-
 nakaa umátikaa.’ ténúne téna mi-mábúgómá tiráiyē.
²⁰ áñibo wemá itó-uma aboánôpaq uráiyē. miráitana
 mi-mábúgómá nékaq kéwiqtaba aboámá aónaraiyē.
 áñibo aboání áyakoma arummá ôriq umáitana aboámá
 uyaaté uréna áanikomma ko áyábaa uréna ámóqnaraiyē.
²¹ áñibo áanikoma maará téna aboámmá timá ámikaiyē.
 ‘ketiboó, kemá Áánûqtuni aúrakakaraq enaúrakakaraqa
 kúmiq-yataariq uráune. kemá íma íráqô-naqa máunaboa
 emá kanaarác ketí iyápóe ítinone.’ tiráiyē. ²² aboámá
 wení mayai-wáyúkámá maará timá yímikaiyē. ‘keráwáqá
 uréraq ketí kateko-áyáqtááq-wáqtómá páátákáá mamé
 má kéiyakeraq ayáápikaraqa waatammá umákáaro. áñibo
 aítauq-anaakaraq mamé má-umakaaro. ²³ keráwáqá
 naatéq-púrúmákáámmá ikáme íyataa aáwaaqá agamá
 kénetaa timuqá marakánúnatae. ²⁴ ketáanimma
 pukuráimanibo íbêqa keqnáámmá aúwaraiyē. wemá

aúyokuraimanibo ketáámá yauwéqma awiráunatae.’
tiráiyé. áníbo mikáké áaimma átáma yimuqá makááe.

²⁵ ááqibo áqnáaen-iyapogoma yópáq máqe-
uraiye. anaaékaqa yauwéqma naaópaq min-áqnááén-
íyápógómá naamátûpaq kéyena ítáimma kaapaúmma
kéteta imá yarááe. ²⁶ áníbo wemá móra-mayai-
naqa ááyarena naaúpaqa nôraq kéó?’ téna ítama
aónaraiye. ²⁷ mayái-nákómá maará téna timá ámikaiye.
‘enábâkoma yauwéqma iráitana enabomá móra naatéq-
púrúmákáámmá ikákaiye. wemá wení áanikomma
yauwéqma awíkaimma paá íraqôniq umá máitana
awíkaiye.’ téna timá ámikaiye. ²⁸ miráimanibo áqnáaen-
iyapogoma áyamma umágitana naaúpaqa íutaibo
máápaq máqe-uraiye. aboámá máápaq kumá yaúbarena
íraqôn-aimma timá ámikaiye. ²⁹ miráitana aboámmá
maará téna timá ámikaiye. ‘taíbaq-karitimaatima ení
mayaímá miráuma mayái-nákóráá umá paá-mayaima
kémayaune. móra-kanaabima ení ámáan-aimma
íma káratune. miráita emá paá pááqyan-omaqa íma
timénaq ketí aanábó-wáyúkâte timuráamuq íkémaraune.
ímiye. ³⁰ miráimanibo enáanikoma ení máqte-qtataaqa
kumari-nóinítí yúraq yuqmá ánataraiye. áníbo wemá
miráumatuwena yauwéqma itaa weqtábá aúyánámmá
ité naatéq-púrúmákáámmá ikamóne.” téna tiráiyé.
³¹ aboámá maará téna yauwéqma timá ámikaiye.
‘ketáaniko, aati-aatimá etê kerátámá móraraq kémauye.
áníbo ketí máqte-qtataaqa minnâ ennámiye. ³² íbêqa
kerátámá tíyakoma íraqôni kéinaka timuqá maráyáae.
enábâkoma pukuráimanibo yauwéqma paá máiyé.
aúyokuraimanibo íbêqa ketáámá wemmá aónaraunatae.’
téna aboáma tiráiyé.” téna waéqma itaí-áipí ítuma
tiráiyé.

16

*mayái-káwáá-nákómá táí-mayaima máyái-waigoni
waéqma itái-áímmá*

¹Îtuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “mórama mónéqa ôriq umá makái-nakoma wení kawáá-náqá ákaraiye. ániibo yaímma-wayukama mónéqa ôriq umá makái-nakokaq iréta kawáá-nákóqtábá kaaqaari-áúbí maréta maará téta makákáae. ‘ení mayáiráq-káwáá-nákómá máqte-qtataaqa mamá móramara umátúwáiyé.’ tirááe. ² ániibo min-nákómá mayáiráq-káwáá-náqá ááyaitana mikáq itana maará-tima-amikaiye. ‘enáama itaúnama náaraq uráánô? emá ketí máqte-qtataaqa enayáápimo wái-qtataaqtabama wannaabí agamé má-timiyo. emá ókaraq íma kawáá-náqá mánone.’ tiráiyé. ³ mi-káwáá-nákómá áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítama tiráiyé. ‘kemá náaraq ónúnô? ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá íbêqa watuwánéna iyé. ketí akoqnáama íma wáipoaq kanaaráq yómmá íma yoránúne. káqo-kayukayaba aáwaqa tíméro téq inaa tennamá tigae íniye. ⁴ miráimanibo kemá móra-yataaqtaba túyánámmá itaúnaboqaq mi-qtátááríqo onatamá ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá waqtuwáinatama waayúkama mamá aanábóíq onatamá yemá tiwíqmeta yeqtí naaúpaq wínóe.’ tiráiyé. ⁵ mi-káwáá-nákómá móra-mora-mayai-wayukama anón-nakoma anónnáma yímíkai-kayukama yááyaitata irááe. móra-nakoma áqnáabaq itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘epímmá ketí anón-nakoni anónnáma náaraq umáq wáiyó?’ téna ítama aónaraiye. ⁶ ániibo min-nákómá tiráiyé. ‘tiyááka-tiyaakae (100).’ tiráiyé. ániibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá maa-kánnáámá maté ení atábááyabama páátákáá maraq máe paá móra-tiyaapaq-tiyaakama (50) agayaaó.’

tiráiye. ⁷ anaaékaqa móra-naqa itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘ení atábáama náaraq umáwabiyo?’ téna ítama aónaraiye. ániibo min-nákómá téna miráuma tiyááka-tiyaakama (100) matáune.’ tiráiye. ániibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá ení anónnáma maa-kánnáamá maté abapaké kaumo-tíyáákámá (80) agayaa.’ tiráiye. ⁸ mi-tái-kawáá-nákómá wenamáárîq wenáúgoma áwáqnaa uréna wení anón-nakoma áwîqa múte yaútaiye. miráuma aamá ítarai-nakoraama uréna wení anón-naqa makákáiyé. maa-marábí-káyúkámá yeiyáá maamirá-káyúkátê mayaímá kémayeta mirán-ááímmá komarumá éta Áánûqtuni waayúkama ópí uréire o-káyúkámá kéuyataae.

⁹ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá maa-marábí-mónéqnapó áwáyoq-wayukama yiméraq mamá aanábôîq oro. ániibo anaaékaqa moneqa mayái-kánáámá ánatainanama keráwáqá Áánûqtuma tiwíqmena aati-aatimá matúq-matuq í-márúkákq mú-tikaniye. ¹⁰ ániibo móra-nakoma pááqya-qtataaqa kawáá umá arútái-nakoma kanaaráq anó-qtataakaraq yabíqma kárutaiye. ¹¹ maa-marábí-mónéqá íma yabíqma arutáiyana náawaq kanaaráq umá Áánûqtuni óq-yataaqa kawáá ínô? ¹² ániibo emá káqowani minnáma íma yabíqma arútenanama náawaq emmá ennámá amíníyô? ¹³ móra-mayai-nakoma kaayaq-káwáánákákq mayaímá íma kanaaráq mayániye. ániibo móra-nakomma ítama táíq kéumakena káqomma ítama íraqôniq umákaniye. kaayaq-káwáánákákq itáíq-itaiq umá íma kanaaráq mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

ámáan-aikaraq Áánûqtuma yabíkái-marukarare.

¹⁴ Pérati-wayukama moneqtabama ôriq umá keyikaitataboata Ítumma aábê-aimma timá ákaraae.

¹⁵ ániibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá waabá-káyúkátí yúraqaqa kateko-ááímmá tarôq kéiyata yemá keráwáqtí tíwîqa mamé uíkáae kétémanibo Áánûtuma keráwáqtí tíyaqnoqa káonaiye. mi-qtátááqá waayúkati yúraq anó-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúraqaqa paátataakaa kéiyé.

¹⁶ Áánûqtuma naayóbáqá Áabaraamma timá ámikaiye. wení aráábitima netuqyaamá abarokáq umá mánoe. titata minnýaba aati-aatimá yeráwáqá naí-wámmá Áánûqtukaq ámikaataba Mótetigaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq agatáae. Áánûqtuma wení aúyánápímmá minná Yóáaneni kanááyábá wáqe-uraiye. ániibo Yóáaneni kanaaráké yéqéna íbêqa átê-wataagoma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba máqte-marabaqa wéyáwé uráitata máqte-kayukama kéyikaitataboata mayánéta inaamu kéguyoe. ¹⁷ ítáaro. aabayákáráq maa-márágáráq ánatani-waigoma ummaamá kéyaimanibo mórama ámáan-aikoni pááqyan-aqtoma ánatani-waigoma ummaa uyátá-maqma kéyaiye.

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Îtuma tiráiyé.

¹⁸ máqte-kayukama yínáaqa kéyuweta káqon-inimmo kémayaamma yemá aaraukáqá mamá kéyataae. móranakoma naayóbáqá awaikómá ayúkain-inimma máyáinakoma aaraukáq-ámáámmá mamá kéyawaaqiye.

móneqa ôriq umá makái-nakaraq Aráátaratie.

¹⁹ naayóbáqá mórama móneqa ôriq umá makáinaqa máena aati-aatimá kateko-únákáqtómá kúbekena anó-moneq-awíqa yaan-únákáqtô áátuma umátokaiye. ániibo aati-aatimá kateko-ááwáq áátuma mamé mánaraiye. ²⁰ ániibo min-nákóní oqtaráqá naakóní waaqókáq mórama áwáyoq-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa

Aráátaratie. min-nákóní áúraqa náomma kerémmá karái-nare. ²¹ min-áwáyóq-nákómá oqtaráqá máqe-uraimma moneqa ôriq umá makái-nakoni yaaregóní aménáápáq aqtó-ááwáqá kuqtínama áiqma namá tímûtanaae téna éwaine. ániibo iyákómá iréna min-nákóní aneke náomma umánaraae. ²² anaaékaqa min-áwáyóq-náqá púitata Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaaguméta mó ákááwana Áabaraate yagaroqtamá máqe-uraiye. ániibo mi moneqa ôriq umá makái-nakogaraq púitata maméta mó uqtamákaraae. ²³ ániibo moneqa makái-nakoma áitanobaq máena aíg-irayaba ôriq uráiyee. ániibo min-nákómá múte aónaimma Áabaraama nékaq máitana Aráátaratima amakaq máqe-uraiye. ²⁴ moneqa makái-nakoma maará téna ááyama tiráiyee. ‘ketibomá Áabaraao! emá keqtábá arummá umátike Aráátaratimma timákénana ayáánaubíqa nopí márú yamátuwena timáábíraq maráinana yatí umátikaino. timáábíraq iramá kégaitana ôriq uma tíqa kéiyee.’ tiráiyee. ²⁵ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. ‘ketáaniko,’ aákaq maraao. naayóbáqá emá paámó máema íráqô-qtataaqa matáánamanibo Aráátaratima ananna-yátááqá mayéwaine. íbèqa maa-márúkáqá Aráátaratimma áyákoma íráqôniq kéitana amuq-yatáápi máitaa emá aígá í-yátáápi máane. ²⁶ óq-yataare. ketáágáráq keráwákáráqti aúkápimma Áánûqtuma móra non-ómá áitaba uqmá kubáumakaiye. miráipoata maabáqó máa-kayukama maami non-ómá aqtátuweta keráwáqtôpaq ónáae temánibo yemá kanaaráq íuraae. ániibo yaímma-wayukama min-ábápáqá máa-kayukama non-ómá íma kanaaráq aqtátuweta ketáa máunabaqa yínoe.’ téna Áabaraama tiráiyee. ²⁷ ániibo moneqa makái-nakoma maará-tiraiye. ‘miráinaa ketiboó,

kemá emmá ítama káonaune. emá Aráátaratimma timákénana ketiboní naaúpaq wíno. ²⁸ mibáq kemá móra-tiyaapaq ketíbâtiwaayuma yíkaraune. ániibo Aráátaratima akoqnáa-aimma yepímmá móma tíno. yegáráq maa áwáábiq-marupaq iréta yíqa í-yátááqá mayaiyábáé.' tiráiyé. ²⁹ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. yemá Mótetini watáagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ítaraamiye. iyúwénata yemá min-áímmá waqmá ítáaro.' téna Áabaraama tiráiyé. ³⁰ ániibo mónéqa makái-nakoma maará-tiraiye. 'ímiye. ketibomá Áabaraao, wé minnâ kanaaráq íniye. miráimanibo mórama pukáinabike itó-uma yetôpaqo wínatama yemá kanaaráq yirummá waeránóe.' tiráimanibo ³¹ Áabaraama maará téna timá ámikaiye. 'yemá Mótetin-aagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ímo ítaretama kanaaráq móra-nakoma pukáinabike yauwéqma itó ínatama minnágaraq yirummá íma waeréta íma ítánoe.' téna Áabaraama tiráiyé." téna Ítuma maamin-áímmá waéqma itaí-áipí tiráiyé.

17

tái-aaikoma waayúkagoni aúyánámmá ítama arummá amí-yátááqá mamá táiq kéumatuwaiye.

¹ Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye: "yaímma-yataakoma páaq énama aarawaamá mamá kúmiq-yataapi yuwánimanibo náawabi yemmá mamá kúmiq-yataapi iyuwaína-waigomma weqtábá táimeyamma anaaékaqa wániye. ² keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma káqo-nakomma mamá kúmiq-yataapi ayuwáné kéinaqa kanaaráq áqnáabaq min-nákómmá anón-oqtamma matéraq ánûwarapi ánná kútuweraq nopí

yuwaiyana íma táí-aaimma mamá pááq íniye. ³ keráwáqá atéqma arútáaro.

enábâkoma kúmiq-yataariqo kéinaama emá wemmá aá awáágúo. ániibo wemá arummá waeraínaama emá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikamákaao. ⁴ wemá emmá mimórá táoqa abapaké kaayapáq otaa-qtátááriq umákena abapaké kaayapáq enôpaqa yéna wemá maará téna ‘kemá tirummá waeráune’ tínaama kanaaráq wení kúmiq-yataaqa aati-aatimá mamá paábaq yuwé awikátuwaao.” téna Ítuma tiráiyé.

arummá amé itáíq-itaiq umá yabi-í-ááímmá

⁵ awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama uyátárai-naqa Ítumma maará téta timá ámikaae: “emá ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá uyátá-maqma anókariq umátikaao.” téta tirááe. ⁶ ániibo uyátárainakoma yauwéqma maará-tiraiye: “keráwáqti itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá paá pááqyan-anayukaa umá wáinaqa kanaaráq keráwáqá mi-tágómmá maará-tima-aminoe. ‘emá áaipike enamáárîq agíqme únópi koma karuyuwo.’ tíyanama paá keráwáqti táama warániye.

mayai-nákóni áaimma

⁷ itáaro. keráwáqti aúkáapike móra-nakoma móra mayai-náqá meyámmá íma aména paá-mayai-naqa ákaraitana yómmá kéyorenawabi tipi-típi kawaa umátuwe máqena anaaékaqa naaúpaq yauwéqma ínana wení kawáá-nákómá téna ‘emá páátákáá maraq yamáe aáwaqa naao.’ téna tíníyô? ⁸ ímiye. wé maará-tima-aminiye. ‘emá ketí aáwaqa yokaa umátikare emá ámûranna umá arútare ketí aáwaqa ikámme má-timiyo. kenókáá aáwaraa nommá nátúwáanaa emá anaaékaq aáwaraa nommá nánóne.’ téna tíniye. ⁹ ániibo meyámá íma mayéna kaayóq-nákóqtábá wení kawáá-nákómá

aamá wáráiqtaba ‘tíkáiye’ tíníyô? ímiye. ¹⁰ miráinaq keráwákáráqá ‘Áánûqtuma máqte-mayaiyaba ti-qtátááqá mamá ánatatuweqa kanaaráq keráwáqá maará tero. ‘ketáámá paá-mayai-wayukamunataae. ketáá paá ketáái mayáimá mamá ánatarauatae’ tero.” téna Ítuma tiráiyé.

tiyááka-karu-wayukama Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

¹¹ Ítuma Yérútáarebaq urái-nakomma waqména kéwena Káárirí-aukaapikaraq Táméria-aukaapikaraq uráiyé. ¹² móra-marukaq witata tiyááka-karu-wayukama aapaq Ítumma ya aónaraae. ánibo yemá nékaq ya itó-ureta ¹³ anókaq ááyama tirááe: “Ítuma kawáá-nákô, emá keqtáá arummá umátikaa.” téta tirááe. ¹⁴ Ítuma yemmá yimónawaaena maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá uréraq anó-monoq-wayukaraq keráwáqtí túma mó-yiraatero.” téna Ítuma timá yímikaiye. ánibo mi-kárú-wáyúkámá aapaq kéowana yeqtí yúgoma íraqôniq umáguraiye. ¹⁵ tiyááka-karu-wayukati aúkápíke mórama Táméria-nakoma aónaimma wení aúgoma íraqôniq umágitana yauwéqma Ítunopaq uréna anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ¹⁶ mi-kárú-nákómá Ítuni aúbáq óípake marabí aténa ‘tíkáiye’ téna tiráiyé. Támériabake Yéqtaeao-nare. ¹⁷ Ítuma minnáma aónatuwena maará-tiraiye: “tiyááka-karu-wayukama atóbamayikaraunamanibo abapaké kaayaqté-kaayaqte Ítiráaeo-wayukama náakaraq mááo? ¹⁸ káqo-kayukama iréta Áánûqtun-awíqa íyaq múte yauyô? maamin-náqá wenamá káqo-mapake-nakoma wenamáawaq Áánûqtuni áwîqa múte yauwíyô?” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁹ ánibo Ítuma min-náqá maará-tima-amikaiye: “emá itó-uma kóaa. keqnáámmá ení itáíq-itaiq umá yáqtoranna-

yataakoma emmá mamá atóbamakaraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumíniye.

²⁰ Pérati-wayukama Ítumma maará téta ítama aónaraae: “Áánûqtuma yabíkái-maruqa nói-kanaararaq kumíníyô?” téta tewana Ítuma yauwéqma maará-timayimikaiye: “Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumínatama aarawaamá yúrapikema íma aónainoe. ²¹ aónaaro. Áánûqtuma yabíkái-naqa maa máiyé aqá mera máiyé.’ téta máqtemma ítinoe. ímiye. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa keráwáqti aúkáapi wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

²² ánibo wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “anaaeékaqa móra-kanaama pááq ínaqa keráwáqá ibiqá yaréq maará-tinoe. ‘móra-kanaama Waayúkagoni Áráakoni-kanaama ókaraq páátákáá pááq ínaq aónanae tínômanibo íma aónainoe.’ ²³ yaímma-wayukama maará téta keráwáqá timá-timinoe. ‘merapaq aónaaro. maabáq aónaaro.’ tínômanibo keráwáqá íma min-áímmá wáráaro. ²⁴ aabáyúma yoqmá ikáqmena aabayákáqá maan-áúkápáké móra-aukapaq wéyáwé iníkáá umá Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa móraiq umá miráitata máqtemma aónanoe. ²⁵ miráimanibo áqnáabaq-yataaqa Waayúkagoni Áráakoma aíqa í-yátááqá taíbaq mamayaínata íbêq-kanaaraq-wayukama awéqtáma yuwánoe. ²⁶ naayóbáqá Nóaani kanaaráqá uráinikaa umá Waayúkagoni Áráaqa wení kanaaráqá móraiq íniye. ²⁷ Nóaani kanaaráqá yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta kéowana Nóaama únópi-káárenóbáq uyábékuraiye. ánibo mikáqá anón-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye. ²⁸ keqnáámmá Arótini

kanaarákáráqá móraiq urááne. yemá yokaa íeta anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta máqte-qtataaqa meyanîq éta máqte-qtataaqa káqo-kayukama káyimeta meyámmá mayéta yómmá yoréta yemá naammá éta urááe. ²⁹ ániibo Arótima Tótômabaq yuwéna ópaq kóitana é mi táoq iragógáráq abááq-írágómá aabayápáké aaqá yumáena kúmínikaa umáe kukéna aarawaamá máqtepaq kamá kaútukaiye. ³⁰ móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa abarokáq kumíní-kanaaraqa miráiniye.

³¹ mi-kánáaráqá móra-nakoma márûpaq yaúbama máinana wení ótamma naaúpaq wáinnama kanaarác naaúpaq uyábékéna wení ótamma ímayaino. móraiq umá móra-nakoma yópáqô máqe-inna-nakoma yawéqma naaópaqa íwíno. ³² keráwáqá Arótimma ánáákoqtabama túyánámmá ítáaro. (naayóbáqá Áánûqtuma Tótômabaq Komóraabakaraq yawítima iramá agatuwáné kéena Arótiqtaba téna ‘ení aara-iyápómá yiwíqme péqmare paábaq kóaao. ániibo yuwé inna-márúpáqá ókaraq waéqma íaonao.’ titata kégopike Arótimma ánáakoma anaaépaq waéqma aónénaboana mikáq óqtamma aúkéna pukáine.) ³³ náawabi wení paá mái-auwaraiqtaba akáinna-nakoma wení aúwaraimma aúyokiniye. ániibo náawabi wení aúwaraimma yuwénama kanaarác wení aúwaraimma mayániye. ³⁴ kemá Îtuma keráwáqá kétimatumune. mi-nókáámmá kaayaq-nákórátá yagaroqtamá waguráiyapike Áánûqtuma móra-naqa awíqmayena káqo-naqa mikáq ayuwániye. ³⁵ ániibo kaayaq-íníkorátá aawaqa kágayaiyapikemma Áánûqtuma móra-inimma káwirena káqon-inimma ayuwániye. ³⁶ ániibo kaayaq-nákórátá yópi máraiypikemma móra-naqa Áánûqtuma káwirena káqo-naqa mikáq ayuwániye.” téna Îtuma tiráiyé. ³⁷ miráitata yemá Îtuni iyápó-annama min-

áímmá itáa eta maará-tiraae: “uyátárai-nako, mi-qtátááqá náakaraq pááq ínáyô?” téta tewana Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyē: “pukáa-kayukati arááq-yuma wáin-aukapaqa akikígómá yagáikuyoe.” téna atékéraq min-áwááméqtábá aónama arútáaro. Ítuma tiráiyē.

18

aaragómá aamá ítama yainai-nákóqtábá tíwáqnaa íkáae téna ááyarai-waigoni waéqma itái-áímmá

¹ Ítuma wení iyápó-annama móra waéqma itái-áímmá timá yíménata aati-aatimá íma yiwikéta nunamummá tíq-tiq kéyana Áánûqtuma yemmá yauwéqma timá-yiminiye. ² Ítuma maará-tiraiye: “móra-marukaqa aamá ítama yainai-náqá máqe-uraiye. ániibo min-nákómá Áánûqtun áaqa íma ikaténa waayúkayabagaraqa íma ikatîq uráiyē. ³ ániibo móra keqtoq-ínímmá mimórá-márúkáká máqe-uraiye. aati-aatimá min-íníkkómá aamá ítama yainai-nákókák iréna maará má-tiraiye. ‘ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaae. emá kemmá tíwáqnaa umá aamá ítama yainaa.’ téna tiráiyē. ⁴ áqnáabaqa aamá ítama yainai-nákómá min-ínímmá íma áwáqnaa uráimanibo anaaékaqa maará téna aúyánánóbáqá tiráiyē. ‘kemá Áánûqtuni áaqa íma ikatîq waayúkati yáakaraq íma kéikatunamanibo ⁵ maami keqtoq-íníkkómá kemmá ummaa-yátááqá kétimipoaq áwáqnaa umá aamá ítama yainánúne. aati-aatimá yúwáanana yóyo kéinana tîbô ka-íyábábóaq áwáqnaa ónúne.’ téna aúyánánóbáqá tiráiyē. ⁶ ániibo uyátárai-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “keráwáqá maami ítama yainai-tái-nákóní áama ítáaro. ⁷ min-áímmá waayúkaraq íma yabíqma arútái-kawaa-nakoni watáae. miráimanibo

aarawaamá Áánûqtuma wetábá awaaméqá umáyíkái-kayukama aati-aati-nókáánábi aati-aati-wágáámá Áánûqtuqtaba ibiqá yaráyanama wemá áráwáábakena yíwáqnaa íní íyabiyo? ⁸ owé. keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yeráwáqá páátákáá yíwáqnaa íniye. ááqibo anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa maa-márábí-káyúkámá yirummá améta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq máíyanawaq yimónaniyo?” téna keráwáqtí tirummá mamá akoqnáá iyábá Ítuma tiráíye.

Pérati-nakaraq táákiti-moneqa mayái-nákóní waéqma itái-áímmá

⁹ yaímma-wayukama téta ‘ketáámá arupú-wayukama máunataamibo káqo-kayukama paá-wayukama mááe’ téta yúyánámmá kéitaae. máqtemma mi-káyúkátí waéqma itái-áímmá Ítuma tiráíye: ¹⁰ “kaayaq-nákórátámá nunamummá táyéta anó-monoq-naupaq utááye. móra-naqa Pératibake-nare. káqo-naqa táákiti-moneqa máyái-nare. ¹¹ ánibo Pérati-nakoma itó-urena aúyánánóbáqá maará téna nunamummá tiráíye. ‘Áánûqtuo, kemá káqo-kayukaraa umá íma máepoaq kemá ekáq ‘tíkáiye’ kétune. yemá moyámmá kémayeta táí-aímma tarôq kéeta aaraukáqá mamá káyataae. miráimanibo kemá yemó oníqa íkéune. ánibo kemá maan-náqá táákiti-moneqa máyái-nakaa umá íma máeq ekáq ‘tíkáiye’ kétune. ¹² máqte-totaaraqa kaayaq táoqa aáwaqa awetá kéeq máqte-qtataaqa mayáunnama yoraúma tiyáákabike akáma emmá mórama kámune.’ téna tiráíye. ¹³ miráimanibo táákiti-moneqa mayái-nákómá nékaq ya itó-urena Áánûqtunopaq íma múte aónaraiye. wemá paá awaútena maará-tiraiye. ‘Áánûqtuo, kemá kúmiq-naqune. emá arummá

umátikaao.’ téna tiráiyé. ¹⁴ kemá keráwáqá kétima-timune. táákíti-moneqo mayái-nákómmá wení naaópaq yauwéqmena wimmá Áánûqtun-aurakaqa arupú-naqa máqç-uraimanibo Pérati-nakoma Áánûqtun-aurakaq íma arupú umá máqç-uraiye. ítáaro. náawabi wetábá wení áwîqa múte yauwínna-nakomma Áánûqtuma mamá márûte yuwániye. náawabi wetábá wení áwîqa márûte yuwaína-nakoni áwîqa Áánûqtuma múte yauwíniye.” téna Îtuma tiráiyé.

pááqya-noiyapoma Îtuma íráqôniq umáyíkaraiye.

¹⁵ yaímma-wayukama yemá pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Îtunopaq irááe. yemá téta Îtuqtaba min-nóiyápórâq ayáánaipo yínêkuikaae tirááe. miráimanibo Îtuni iyápó-annama minná aónawaaeta mi-káyúkámá aamá yiwááguraae. ¹⁶ ánibo Îtuma iyápórawaqa yááyama amakaq iréna maará-tiraiye: “keráwáqá iyuwáiyata iyápóma ketôpaq íyaraq íma yaqtóráaro. Áánûqtuma yabíkái-marupaqa miráuma iyápóraa-kayukati minnáe. ¹⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. iyápógomma aboámá aati-aatimá áwáqnaa kéipoana miráráá umá móra-nakoma pááqyan-iyaporaá íma aurénama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberaniye. áraimma ímiye.” téna Îtuma tiráiyé.

anó-nakoma máqte-qtataaqa makáine.

¹⁸ móra anó-nakoma Îtumma maará téna ítama aónaraiye: “íráqô-yiraati-nako, kemá náaraq umáwaq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye. ¹⁹ ánibo Îtuma maará téna tiráiyé: “nôraq itaawáq keqtábámá íráqô-nako kéteno? Áánûqtu wenamáa íráqôniq kéiyé. ²⁰ emá amáan-aimma ítaraane. aaraukáqá íma yataiyó.

waayúkama íma ikámma puyuwu. moyámmá íma mayaa. káqon-nakomma kaaqaarimá ítimakaa. emá enanó-enaboni aménáápáq mááo.” téna Ítuma titana ²¹ anón-nakoma maará-tiraiye: “naayóbáqá kemá iyápóma máqe-uraunarake áaimma átáma min-ámáán-áímmá máqtemma anaaé wakáunamiye.” téna tiráiyé. ²² Ítuma min-áímmá itáá ena maará-tima-amikaiye: “emá móra-yataaqtaba aqtórárîq urááne. ení máqte-qtataaqa waayúkama yímínata meyaníq kéiyaa mímónéqá mamá *wáyoq-wayukama yaímma yimiyo. emá miráumatuwena Áánûqtuni-marupaq kateko-yátááqá maránóne. ánibo emá miráumatuwe ketinaae waraa.” téna Ítuma timá ámikaiye. ²³ miráitana min-ánó-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa yáguraiye. wemá moneqa ôriq umá makáinapoana wení moneqtaba ítama ummaa yaráiyé.

²⁴ min-náqá aónawaaena Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama taíbaq-yataaqo makáa-kayukama Áánûqtu yabíkái-marupaq uwínóqtabama kammáa kámagoe. ²⁵ káámoma oótiraakakoma waigóní aapi peránénama kammáa ainíkáa umá miráuma moneqa taíbaq makáinakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uíníqtaba kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁶ waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “miráinanama kanaarâq náawawaq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayáníyô?” téta tiráae. ²⁷ ánibo Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama móra-yataariqa kanaarâq íma ínômanibo Áánûqtu kanaarâq miráininiye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁸ Pítaama maará-tiraiye: “itaa. ketáámá ketáái márûkaraq ketáái ótakaraqa yuwétaa enanaae kéwaraunataae.” téna titana ²⁹ Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune.

máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba naammá yuwéta aaramá ábâqawaamma aboámmá anóamma iyápóma yuwaiyanama ³⁰kanaaráq Áánûqtuma íbêqa maa-kánáaraqá uyátá-maqma taíbaq yauwéqma yimíniye. ánibo anaaéka-kanaama páaq ínatama yemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma ókaraq wemá puyéna yauwéqma itó-iniqtaba kétiye.

³¹ Ítuma wení tiyááka uréna títaupake kaayaq-nóiyápómá yiwíqma yíkarena maará-tima-yimikaiye: “ítáaro. íbêqa ketáámá Yérútáárebaq uyónúnatae. ánibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Waayúkagoni Áraakoqtaba agatáan-aikoma áraimma páaq éna arammá iyániye. ³² yemá wemmá mamá Yéqtaaeo-wayukati iyáápi maránoe. ánibo yemá wemmá aábê-aimma timáketa áyoqa ayéta wirááti wirakánoe. ³³ ánibo yemá tebûqa améta ikámma utánómanibo kaumo-kánáaraqá itó-iniye.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁴ miráimanibo wení iyápó-annama Ítuma min-áímmô timmá íma ítama arútaraae. Ítiráaeo-wayukati kínimma aónaigae téna timánibo min-áikóní áaimma aúyokuraitataboata íma ítama tágaraae.

móra aúgaroq-naqa Ítuma mamá atóbamakaiye.

³⁵ Ítuma Yérikobaq waaqókák úítana mórana aúgaroq-nakoma aakóní áwábaq máena móneqtaba aarawaamá yááyama ita-ita uráiyé. ³⁶ min-áúgáróq-nákómá ítáimma taíbaq-wayukama kéyewana ítátuwena maará téna yaímma-wayukaraq ítama aónaraiye: “yemá nôraq kéoo?” téna tiráiyé. ³⁷ ánibo yemá maará-tima-amikaae: “Ítuma Náátárêtibake-naqa kéiyé.” téta tirááe. ³⁸ ánibo min-áúgáróq-nákómá maará téna ááyama tiráiyé: “Ítuo, emá Tébitimma áanikomopo emá kemmá arummá

umátikaa.” téna tiráiyé. ³⁹ áqnáabaq ye-káyúkámá maará téta aamá awááguraa: “emá paátí mááo.” téta tirááe. miráimanibo min-aúgáróq-nákómá ókaraq ááyama maará-tiraiye: “emá Tébitimma áanikomopo kemmá arummá umátikaa.” téna tiráiyé. ⁴⁰ ániibo Ítuma waaqókák ya itó-urena mará-tima-yimikaiye: “keráwáqá min-náqá ketôpaq awíqme yero.” téna tiráiyé. min-aúgáróq-náqá waaqókák itana Ítuma maará téna ítama aónaraiye: ⁴¹ “kemá emmá nôraq umákanuno?” téna tiráiyé. ániibo min-aúgáróq-nákómá maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, kemá keqnáámmá túramma aónanaae téq kétune.” téna titana ⁴² Ítuma maará téna timá ámikaiye: “karáqma aónaao. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá mamá atóbamakaiye.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴³ miráitana páátákáá min-nákóní aúrakoma íráqôniq umágitana aúramma aónarena Ítun anaaé kéwarena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ániibo aarawaamá minnáraq aónawaaeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

19

Takíatini watáama

¹ Ítuma Yérikobaq uyábékaimma ² mikák móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Takíatie. wemá táákiti-moneqa mayái-wáyúkátí kawáá-nápóana mónéqa taíbaq makáiyé. ³ ániibo Takíatima Ítumma aónainena uráimanibo wemá awaaraq-nápóana taíbaq-wayukabikema kanaaraq Ítumma íma aónaraiye. ⁴ ániibo Takíatima taíbaq-wayukati yúbáq uyaaté uréna móra-yaraq uyátarena Ítumma aónainena uráiyé. ániibo wemá ‘Ítuma maan-ákák íniye’ téna aúyánámmá ítaraiye. ⁵ Ítuma min-áúkápák iréna múte

aónatuwena maará-tiraiye: “Takíatio, emá páátákáá marabí kumuwo. íbêqa kemá ení naaúpaq mánune.” téna Ítuma tiráiyē. ⁶ miráitana Takíatima páátákáá kukéna amuqá kémaraipike Ítumma awíqmena wení naaúpaqa kóuraiye. ⁷ ániibo máqte-kayukama minnáma aónatuweta aamá awáágéta maará-tiraaē: “Ítuma móra kúmiq-nakoni naaúpaqa ko kéwaiye.” téta tiráamanibo ⁸ Takíatima itó-urena uyátárai-nakomma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, emá itaaō. íbêqa máqte-qtataaqa yaíkaa q uréq áwáyoq-wayukama yiménúne. ániibo kemá móra-nakomma kaaqaarigóníq umákéq wení máqte-qtataaqa moyámmō matáana-yataaqa kanaaráq yauwéqma kaayaqté-kaayaqte-kanaaráq aménúne.” téna tiráiyē. ⁹ miráitana Ítuma maará-tima-amikaiye: “íbêqa maan-náúpáké-káyúkámá Áánúqtu yauwéqma kéyiwiraiye. maan-nákógáráqá Áabaraan-annabikemanibo íbêqa arummá waeráiyē. ¹⁰ minná Waayúkagoni Áráaqa iréna aúyokuraa-kayukama yibáá umá yauwéqma yiwiránáae téna uráiyē.” téna Ítuma tiráiyē.

tiyáaka-wayukama meyámmá matáa-waigoni waéqma itai-áiné.

¹¹ yemá min-áímmá ítátuwaawana Ítuma móra waéqma itai-áímmá timá yímikaiye. Yérútáárebaq waaqókáq yitatabóata Áánúqtuma yabíkáin-aimma íbêqa abarokáq ínítana kétiye téta yúyánámmá ítaraae. ¹² ániibo Ítuma maará-tiraiye: “mórama anó-nakoma móra ayáqtáaq-mapaq kínimma tarôq umákane owana kóuraiye. anaaékaqa min-nákómá yauwéqma yíniye. ¹³ íurena min-ánó-nákómá wení tiyáaka-mayai-wayukama yiwíkēna mónēqa tiyáaka-wayukama yímika-yimika uráiyē. maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá maami-mónéqnápó

mayaímá mamá amuq-yáúmá kémayaiyaq yauwéqma yeno.’ téna tiráiyé. ¹⁴ miráitata wení márûkaq-wayukama yaímma íyamma umákaraae. miráitana wemá kóitata yaímma-wayukama timáyíkáawata anaaé waqmé urááé. ánibo yemá maará mó-tiraaé. ‘maamin-nákómá ketáái kínimma máiyaba íkétikaitaaé.’ téta tirááé.

¹⁵ min-nákómmá kínimma tarôq umákáawana máqena anaaékaqa yauwéqma iráiyé. ánibo wé maará-tiraiyé. ‘naayóbáqá móneqa yímikaunna-wayukama yááyaiyata yero. móra-mora-yuma náaraq umáq amuq-yáúmá matááwáa aónanaae.’ téna tiráiyé. ¹⁶ áqnáabaq-nakoma iréna maará-tiraiyé. ‘uyátáraana-nako, ema tiyááka-wayukama tímikaanna-monekake matéq mayaímá kémaye q amuq-yáúmá (200) matáune.’ téna tiráiyé. ¹⁷ ánibo kínima maará-tiraiyé. ‘emá íráqô-mayainapoa emá kateko-máyáímá matááne. emá pááqya-qtataakaraqa kawáá umá kárutaanaboaq íbêqa kemá emmá náápaamma kámunaboaa tiyááka-ano-marukaqa yabi ínóne.’ téna tiráiyé. ¹⁸ anaaékaq móra-nakoma iréna maará-tiraiyé. ‘uyátáraana-nako, kemá ení tiyááka-wayukarake mayaímá matéq amuq-yáúmá (100) matáune.’ téna tiráiyé. ¹⁹ ánibo kínima maará-tiraiyé. ‘móra-tiyaapaq anó-marukaq-kawaama yabi iyo.’ téna tiráiyé. ²⁰ káqo-mayai-nakoma iréna maará-tiraiyé. ‘uyátáraana-nako, ení móneqa tiyááka-wayukama maa wáiyé. kemá móra-wannaabi atáá-umatuweq ákaraune. ²¹ kemá emmá aónáunama emá iragayá-náqá máane. móra-nakoma márái-qtataaqa emá paá kémaye. káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaane. miráitaq kemá enáaqa kéikatune.’ téna tiráiyé. ²² ánibo kínima mi-máyái-nákómmá maará-tima-amikaiyé. ‘emá táí-mayai-naqone. enáarake kemá emmá aabi mayakánúne. áraimma kétimonaane. kemá

iragayá-náqá máepoqa káqo-nakoma márái-qtataaqa kémaye q káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaune. miráwáq kéuno? ²³ ánibo nôraq itaawáq ketí móneqa móneq-naupaqa íma tíkáraanaq yauwéqma yéqa amuq-yáúgáráqá íma mayáúnô? téná tiráíye. ²⁴ mi-kínímá waaqókáq itó-uma máe-kayukama maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá min-nákóni ayáápike tiyááka-wayukama yabíma taíbaq matokái-nakomma áméro.’ téná tiráíye. ²⁵ ánibo yemá maará-tima-amikaae. ‘uyátáraana-nako, wemá áqa taíbaq (200) matokáíye.’ téta tewana ²⁶ mi-kínímá maará-tiraiye. ‘kemá keráwáqá kétima-timune. máqte-kayukama taíbaq matokáiyayuma yemmá ókaraq yiménúne. miráimanibo móra-nakoma pááqyamma matokáinna-nakomma wení pááqya-qtataaqa ayáápike yabítuwanune. ²⁷ ánibo ketí anmuro-wáyúkámá keqtábá téta ketáái kínimma máiyaba ‘íkétikaitaae’ tiráá-kayukama yiwíqme maakáq iréra ketúrakaq yíkamma púyoro.’ téná kínima tiráíye.” téná Îtuma waéqma itaí-áímmá tiráíye.

Îtuma Yérútáárebaq anó-kiniraa umá uráíye.

²⁸ Îtuma min-áímmá timá ánatatuwena áqnaabaq kéwena Yérútáárebaq uráin-amma arááyamaena uráíye. ²⁹ ánibo Îtuma Béqtápégibaqa waaqókákáráq Béqtanibaqa waaqókákáráq iráimma min-ánúmá áwíqqa Óribêti-anuraq iréna wení iyápó-annabike kaayaqá timáyíkáitata áqnaabaq uráíye. ³⁰ Îtuma maará téná min-nákámá timá yimikaiye: “kenákámá mera-márúpáq uréka mórana naatéqá oótiraa-kamma ánnára qúyakaraabo aónaakao. naayóbáqá min-ótíráá-kákóni ámûraaqa íma ayááqmeta uréire uráámibo ánná ayútuweka awíqme yekao. ³¹ ánibo móra-nakoma kenákámá ítama aónéna ‘nôraq itakawáq min-ótíráá-kámmá ánná káyuboyo?’ tínakama kanaaráq

kenakámá yauwéqma maará tekao. ‘uyátárai-nakoma maaminnáyaba itakaé tekao.’ téna Ítuma timá yímikaiye. ³²Ítuma kaayaq-nákámá timá yíkáitata yenákámá kóureta timá yíminiq umá mi-qtátááqá wáitata aónaraaye. ³³yenákámá uréta naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyata min-ótiráá-kákóní aanábó-nákómá iréna maará-tima-yimikaiye. ‘nôraq itakawáq naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyo?’ téna titata ³⁴yenákámá maará-tiraaye. ‘uyátárai-nakoma maaminnáyaba itakaé.’ téta timátuweta ³⁵naatéqá oótiraa-kamma awíqmeta Ítunopaq iréta min-ótiráá-kákóní ámûraaq wáqtôma abákáreta Ítumma min-ámúrááq ákáawana máqe-uraiye. ³⁶ámûraaq máena kéwitata aarawaamá yeqtí unáákáqtôma maméta aapitáá wíqmakaae. ³⁷Ítuma Yérútáárebaq waaqókáq Órîbêti-anubake kukáin-apataaq iréta máqtemma wení iyápó-annama anómma yimuqá makááe. Ítuma máqten-awaameq-yataariq itata káoneta minnáyaba anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae. ³⁸yemá maará téta ááyama tirááe: “anó-kinima uyátárai-nakoni áwîkaq kéitana Áánûqtuma íráqônîq kéumakaiye. kaayoné-yátááqá Áánûqtuni márûpaq wáinaq Áánûqtukaq anómma tágama-yataaqa wáiyee.” téta tirááe.

³⁹ánibo yaímma Pérati-wayukama mi-táíbaq-wáyúkánóbáq máqeokake Ítumma maará téta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá ení iyápó-annama ‘paátí máero’ timá yimiyo.” téta tirááe. ⁴⁰ánibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. paátí máiyana kanaaraq óqtakoma aamá ááyama tínoe.” téna Ítuma tiráiyee.

Ítuma Yérútáárebaq máa-kayukayaba ibiqá yakáiyee.

⁴¹ Îtuma Yérútáárebaq waaqókákáq iréna márûqa káonena ibiqá yakáiyé. ⁴² Îtuma maará-tiraiye: “ketáama kaayoné-yátááqtábá keráwáqá itaígáae téq túnnamanibo keráwáqá íma ítaraane. keráwáqtí taákoma kanaarác íkéitaiye. ⁴³ keráwáqá ítáaro. anaaékaqa móra-kanaama páaq ínátama keráwáqtí namuro-wáyúkámá iréta tíqa umá ikútiketa máqten-aukapaqa ikúma aúyátikanoe. ⁴⁴ keráwákárác keráwáqtí waayúkagaraq máqtepaq tíkamma ánatatuwanoe. yemá mórama keráwáqá íma tiyuwaíyaq paámá mánóe. íbêqa Áánûqtuma keráwáqá mamá atóbamatikani-kanaayabama túyánámmá íma itaapoata namuro-wáyúkámá keráwáqá máqtepaq tíkameqe yuwánóe.” téna Îtuma tiráiyé.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa makéta meyámmá máyáa-kayukama Îtuma yíkamma wakáiyé.

⁴⁵ Îtuma anó-monoq-naupaq uténa Áánûqtukaq amí-wámmá maméta meyánîq o-káyúkámá áaimma átáma yíkamma paábataa waqtukáiyé. ⁴⁶ Îtuma maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘ketí naakómá paá nunamummá tí-námmá waíno.’ tiráine. mirá-tiraimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí-aúpáq-nákáá kéumatuwaae.” téna tiráiyé.

⁴⁷ aati-aatimá Îtuma anó-monoq-naupaq káyiraatena timá yímikaiye. ánibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yiráati-wayukagaraq aarawaatí anó-kayukagaraq Îtumma ikámma puínón-aqtaba abáá-uraae. ⁴⁸ miráimanibo máqte-kayukama Îtun áama itáiyábá ôriq umá yíkáitataboata anó-kayukama ikamínón-amma íma abáá-uraae.

20

yemá Ítuqtaba ‘náawaq náapaamma ámikaiyo’ téta ítama aónaraae.

¹ móra-taoqa Ítuma anó-monoq-naupaq wataáama aarawaamá kétima-yimena átê-wataagaraq Áánûq-tutabagaraq timá yímikaiye. ániibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraqa Ítunopaq irááe. ² yemá maará téta Ítumma timá ámikkae: “emá keqtáa timá-timiyo. emá nôi-naapaanaq matokéyaq maami-máyáimá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta ítama aónaraae. ³ ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kegáráqá keráwákáq móra-aiqtaba ítama aónanaaq kéune. keráwáqá kemmá timá tíméro. minná ⁴ Yóáanema nommá péqyikai-qtataaqa minná Áánûqtunawabi waayúkagonawabiyo?” téna tiráíye. ⁵ ániibo yeiyáa aamá kóté-yáté kéeta maará-tiraae: “ketáa maará téqtaa minnáma ‘Áánûqtunae.’ tenanataámá Ítuma maará-tiniye. keráwáqá nõraq itaráq itáíq-itaiq umá tirummá íma kámeo tíniye. ⁶ ániibo ketáa téqtaa minnáma paá ‘waayúkati minnáe.’ tenatataámá máqte-kayukama keqtáa óqtatanapotaa tíkaminotaae. ániibo yemá Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-naré téta kéitaapoata óqtatanapo tíkaminotaae.” téta tirááe. ⁷ miráitata yemá maará téta Ítun-araaq yauwéqma tirááe: “Yóáanema nommá péráí-qtataaqa náakakenaq iráiyô minná ketáa íaonaraunataae.” téta tirááe. ⁸ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “mórai q umá kegáráqá keráwáqá íma timá-timenune kemá nôi-naapaanaq matokérabi mi-máyáimá kémayaune.” téna Ítuma tiráíye.

tái-wayukama wááeni ara-tókáq yabíye-waigoni waéqma itai-áiné.

⁹ Ítuma mirá-timatuwena aarawaamá móra waéqma itai-áímmá timá yímikaimma maará-tiraiye: “móra-nakoma wááéni ara-tómmá yoqmakáiyé. áñibo min-nákómá wááéni-aramma uqmá yaímma-wayukati iyáápi mi-tómmá maréna min-nákómá káqo-marabaq ko máqe-uraiye. ¹⁰ anaaékaqa wááéni-aramma ábuma-kaitana arammá kutí-kánáaráqá móra-naqa timákáitana wááéni ara-tókáqô yabíkáa-kayukayopaq uráiyé. anón-nakoma téna min-nákómmá yaímma mi-tópíkén-ááwáqá amígáae téna timákáitana uráiyé. áñibo wááéni ara-tókáq yabíkáa-kayukama mi timákáitana i-náqá ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá kóuraiye. ¹¹ keqnáámmá anón-nakoma káqo-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata wekáráq ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá yauwéqme kóuraiye. ¹² áñibo keqnáámmá mikáq móra-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata keqnáámmá ikámma yaúma paábaq iyaabótukaae. ¹³ miráitana wááéni ara-tókóní aboámá maará-tiraiye. ‘kemá náaraq ónúnô? ketáanikoqtaba ôriq umá tikáin-iyapoma minná timákáanana wíniye. áñibo yemá min-iyápógón áma itánóe.’ tiráiyé. ¹⁴ miráitata wááéni ara-tókáqô mayái máyaa-kayukama aónaamma anón-nakoni áanikoma kéiqtaba yeíyáa maará-tiraae. ‘maan-nákómá anaaékaqa aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayáiyataao. maamin-náqá ikámma puyónatae. miráinataa maamitómmá ketáa mayánúntae.’ tiráae. ¹⁵ áñibo mikáyúkámá anón-nakoni áanikomma wááéni ara-tókóní áwábaq márúte yukéta ikámówana pukáiyé. ítáaro.

wááéni ara-tókóní aboámá mi-káyúkámá náaraq umáyikaniyo? ¹⁶ yókóní aboámá iréna wááéni ara-tókáqô mayái máyaa-kayukama yíkamma puyéna wááéni ara-tómmá mamá káqo-kayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé. áñibo waayúkama min-áímmá itáa eta maará-

tiraae: “wemá miráinabo árainma ímiraino.” téta tirááe.
¹⁷ miráitana Ítuma mi-káyúkámá yimónawaaena maará-
 tiraiye: “Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáábímmá
 wáin-aikoma nóin-aainaq wáiyó?

‘maamin-óqtámmá mayái-wáyúkámá
 paábaq matúwáan-oqtakoma íbêqa
 naakóni akoqnáá-abokaa kéiyé.’

¹⁸ maqte-kayukama maamin-óqtákóni ámûraaqo
 kuqtétama yemá ikámma púbuyaginoe. ánibo maamin-
 óqtákómá móra-nakoni ámûraaqo kuqténama min-
 nákómmá ikámma púbuyama obamá aúqtuwaniye.”
 téna Ítuma tiráiyé. ¹⁹ ánibo ámáan-aimma yirááti-
 wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraqa yemá ítáamma
 Ítuma yeqtí yúbi maréna waéqma itaí-áímmá tiráiyé.
 miráitata é mi táoq Ítumma yáqtoraneta urááe. miráitata
 aarawatí yáaqa ikatéta Ítumma íma yáqtokaae.

*Ítuqtaba táákiti-moneqa Títaamma amikáae téta ítama
 aónaraae.*

²⁰ ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-
 monoq-wayukagaraq Ítumma aatómáq urááe. kuqtarurîq
 o-káyúkámá arupú-wayukaraa umá kaaqaari-áímmá
 timátuweta Ítumma wenáarake yáqtoqma anó-kamaani-
 wayukati iyáápi maréta aamá ítama yainánéta urááe.

²¹ ánibo yemá maará téta ítama aónaraae. ‘yirááti-
 nako, ketáá kéitaunataae. enáagoma arupú kéitaaboa
 aarawaamá arupú-aimma kétima-yimene. anó-kayukati
 anón-iwiqtabama íma ikatîq kéemanibo aarawaamá
 Áánûqtuni áaimma káyiraate árain-aimma kétima-
 yimene. ²² emá nóine téq aúyánámmá kéitaano?
 Títaamma” Arómani anó-kawaa-naqa táákiti-moneqa
 aménúnataabi íyabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

²³ miráimanibo Ítuma mi-kaaqaari-áímmô temmá

ítaraiye. miráitana maará-tima-yimikaiye: ²⁴ móra-moneqa tiráátero. maannáma amakarácq áwíkaraq waímma náawabiyo?" téna tiráiyé. ániibo yemá maará-tima-amikaae: "Títaani amané." téta tirááe. ²⁵ ánniibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: "móra-yataaqa Títaannamo wárainaaqa kanaarácq Títaamma áméro. ániibo Áánûqtuni móra-yataaqa wáinaqa kanaarácq Áánûqtumma áméro." téna Ítuma tiráiyé. ²⁶ miráitata Ítun áarakemma aarawatí yúbáqá Ítumma íma yáqtóráawaniq urááe. Ítuma min-áímmá yauwéqma timá yímiqtaba yemá taíbaq-yuyanamma itáá eta aamá íma téta paatí máqe-uraae.

waayúkama pukéna itóiyaba Ítumma ítama aónaraae.

²⁷ yaímma Táátûti-annabike-kayukama Ítunopaq irááe. yemá Táátûti-wayukama téta pukáa-kayukama íma itó-inoe. téwaone. ²⁸ ániibo yemá maará téta Ítumma ítama aónaraae: "yirááti-nako, Mótetima naayóbáqá maamin-ámáán-áímmá agatáine. 'móra-nakoma aaramá makáinna-naqa iyápóma íakena pukínanama kanaarácq ábâkoma min-ínímmá maténa awaaóní anónnáma móra-iyapoma marakániye.' tiráine. ²⁹ itaao. mórama ye wátánónáámá miráuma abapaké kaayaqá máqe-uraae. áqnáekoma móra aaramá maténa iyápóma íma marakéna pukuráiyé. ³⁰ anaaékaq ábâkoma min-ínímmá matáiyé. ³¹ anaaékaqa mamá mikácq-ábákómá keqnáán-ínímmá maténa mórai q umá pukuráiyé. ániibo keqnáámmá mórai q umá abapaké móra-watanonaama mimórá-ínímmá matéta iyápóma íma marakéta máqtemma pukurááe. ³² miráitana min-íníkkógarácq pukuráiyé. ³³ ániibo pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa min-íníkkóma náawani ánáaraq mániyo? abapaké kaayaq-wátánónáámá min-ínímmá matááne."

téta Îtumma ítama aónaraae. ³⁴ minnýyaba Îtuma maará-tima-yimikaiye: “aaragáráq waagaráq íbêqa maa-kánááráqá mamá aaraukáqá káuraae. ³⁵ anaaékaqa aarawaamá pukáiyapike Áánûqtuma itó-oro tínata itó étama yemá ókaraq aaraukáqá íma auránoe. ³⁶ ókaraq íma puínoe. yemá miráuma kaqtó-wáyúkáráá umá maéta íma kanaaráq puínoe. Áánûqtuma pukáiyapike mamá itó-umayikanipoata yemá Áánûqtuni áráabitie. ³⁷ ánibo Mótetigaraqa keqtáá tirááténataa pukáa-kayukama pukáiyapike itó-inoe téna tiráátiraitae. pááqya-tabikemma iramô karái-waigoni wataágoma maará-tiraiye. ‘uyátárai-naqa minnâ Áabaraani Áánûqtugaraq Ááítekini Áánûqtugaraq Yáakoboni Áánûqtue.’ ³⁸ Mótetima wení anáábútáama pukowana maamin-áímmá ítaraine. miráitana Áánûqtuma íma pukáa-kayukati Áánûqtuma máiyee. ímiyee. wemá minnâ paá yú aréta máa-kayukati Áánûqtue. wení aúrakaqa máqte-kayukama paá yú aréta mááe.” téna Îtuma tiráiyee. ³⁹ Îtuma mirá-timatuwaitata yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukama maará téta yauwéqma tirááe: “yirááti-nako, emá íráqôn-aimma téne.” téta tirááe. ⁴⁰ ánibo yemá ikatîq éta ókaraq Îtumma íma ítama aónaraae.

yauwéqma yiwirai-náqá Metáiyama náawabiyo téna Îtuma Pérati-wayukaraq ítama káonaiye.

⁴¹ Îtuma Pérati-wayukama makáqma aónéna maará-tima-yimikaiye: “nôraq itatawáq yemá Metáiyama Tébitimma ánikoe kéteo? ⁴² naayóbáqá agamatán-áúbábí Tébitima maará-tiraine.

‘uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakomma maará téna timá ámikaine.

emá ketiyáán-urapaq márenaraq

⁴³ anaaékaqa kemá

ení namuro-wáyúkámá mamá
 ení aítauq aménáápq yíkánata wínoe.
 téna Tébitima agamatá-kánnáábí mirá-tiraine.
⁴⁴ Tébitima wenamáárîq wemá ketí uyátárai-nare
 tiráimanibo náaraq umá Metáiyama Tébitini áanikoma
 máiyó?” téna Îtuma tiráiyé.

ámáan-aimma yirááti-wayukati yáaimma

⁴⁵ máqtemma aarawaamá máeta Îtun áama ítaraae.
 ánibo Îtuma maará téna wení iyápó-annama timá
 yímikaiye: ⁴⁶ “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-
 wayukayabama atéráaro. yemá ayáqtááq-unakaqtoma
 umáreta uréire iyábá ôriq umá káyikaiye. yemá téta
 waayúka áikuiyakaqa uyátárai-nare téta aarawaamá
 miráó-maarao timá-tikaigaae téta kéte. ánibo yemá
 monoq-náúpáqá aarawaatí yúbáq aokaq-ábíqtátámá
 yokaa umáyikaiyata anón-aawaqo naí-kánáaráqá kateko-
 ábíqtátáráq maétaa aáwaqa nánátaae kéte. ⁴⁷ ketoq-
 nóínímmá yetí naammá íma meyaníq ínôwataboata
 máqtepaq kémayeta yemá kaaqaari téta ayáqtááq-
 nunamumma kéte. aamá ítama yaináí-kánáaráqá yemá
 anómma táí-meyamma mayánoe.” téna Îtuma tiráiyé.

21

*keqtoq-íníková Áánûqtukaq amuqá marakéna mónéqa
 ámikaiye.*

¹ Îtuma aónama kéyautena aónaimma mónéqa ôriq
 umá makáa-kayukama Áánûqtukaq yimuqá marakéta
 mónéqa maraí-yáwáápi mónéqa má-makaae. ² ánibo
 Îtuma aónaimma mórama keqtoq-ínímmá awaikómá
 pukuráin-inikoma kaayaqá pááqya-monekarata mónéq-
 yawaapi mó-makaiye. ³ Îtuma maará-tiraiye: “kemá
 keráwáqá áraimma kétima-timune. maa-kéqtóq-íníková

awaikómá pukuráin-inipoana wemá anó-moneqa yuwéna yaímma-wayukama uyátáiyé. ⁴ máqtemma maa-káyúkámmá yemá taíbaq-moneqa makétaboata yaímma Áánûqtukaq yimuqá marakéta káme. miráimanibo maan-ínikómá íma taíbaq-moneqa makénaboana wemá máqtemma máyuwena aáwaqa meyanîq umá nání-moneqa íma matokáiyé.” téna Îtuma tiráiyé.

“anó-monoq-namma táiq umáginiye.” téna Îtuma tiráiyé.

⁵ yaímma-wayukama anó-monoq-naqtaba íráqôn-oqtakake min-námmá umáreta máqte-qtataaqa Áánûqtukaq yimuqá marakéta ámêqtaba tewana Îtuma maará-tiraiye: ⁶ “máqtemma maami-qtátááqá íbêqo aónamma móra-kanaama pááq ínataa keráwáqtí namuro-wáyúkámá íma móra-oqtamma yuwáiyana káqon-oqtakoni ámûraaqa wániye. máqtepaq yawítítuwaiyana marabí kumíniye.” téna Îtuma tiráiyé.

“taíbaq ummaa-yátááqá pááq íniye.” téna Îtuma tiráiyé.

⁷ yemá Îtumma maará téta ítama aónaraae: “yiráátinako, náa-kanaararaq mi-qtátááqá pááq ínáyô? áqnaabaqa nóin-awaameraq pááq ínataa aónétaa mi-qtátááqá pááq íné iyé ténúnataabiyo?” téta tirááe.

⁸ ániibo Îtuma maará-tiraiye: “keráwáqá yabíqma arútáaro. yemá keráwáqá kaaqaari téta makatébo. taíbaq-wayukama ketíwíkaq iréta maará-tinoe. ‘kemá wemúne. maami-kánáámá íbêqa pááq kéiyé.’ tînômanibo kerawáqá íma yinaaémma ko wáraaro. ⁹ anaaékaqa webómá kéeta anón-aiiqa kéoe tíyan-aimma itánómanibo kanaarác íma ikatîqa oro. mirái-qtataaqa áqnaabaq pááq ínîmanibo aqtó-kánáámá páátákáámmá íma pááq

íniye.” téna Ítuma tiráiyē. ¹⁰ móragaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama itó-uma ááiqa umáyikanoe. ánibo móra-kinini waayúkama itó-uma káqo-kinini wayúkate ááiqa ínoe. ¹¹ ánibo maa-márábímmá anómma márûma kéyínana yaímma-aukapaq-marabaqa aáwaqa ánataginata yáayaba kéeta anó-karima mayánoe. ánibo taíbaq anómma táiyataaqa aabayákáqá anón-awaameq-yataaqa pááq kéinana kéqokeq-yataaqa pááq ínna-waigoma keráwáqá mamá táaqa kamátikaniye.

¹² miráimanibo mirái-qtataaqa íma pááq uráinayaba yemá keráwáqá yáqtoketa mamá táíq umátiketa monoqnáúpáq mamá tíkareta aamá ítama yainéta mamá ánnánaupaq tikánoe. yemá téta ketíwîqtaba mamá kínikayukararabi kámááni-wayukaraq tiwíqmeta wínoe. ¹³ ánibo mirá íya-waigoma keráwáqá mamá keqtábá kámááni-wayukama timá-yiminioe. ¹⁴ miráinaq keráwáqá mi-kánáaráqá átê-wataama Áánûqtutaba kanaaráq timá-yiminioe. ¹⁵ kemá kenamáárîq arupú-aimma túyánákáq mamáráanana itaí-yátááqá timíniye. ánibo minnámo timá tíménna-aimma keráwáqtí namuro-wáyúkámá kanaaráq íaratinoe. ¹⁶ keqtibomá keqtinóma keráwáqtí móra-naaegoma keráwáqtí tibâqawaayuma keráwáqtí aanábómá mamá keráwáqtí namuro-wáyúkátí iyáápi mamá tikáiyata keráwáqá tíkamma keráwápkémá yaímma puínoe. ¹⁷ kekákéné téta máqte-kayukama keráwáqá tiwáágínomanibo ¹⁸ keráwáqtí tiqnótáugoma mórama íma múkiniye. íma tíkamma puínoe. ¹⁹ keráwáqá akoqnáá umá kéyaqtorapoata keráwáqtí túwaraimma paá mánoe.

“Yérútááre-maruqa táíq íniye.” téna Ítuma tiráiyē.

²⁰ miráimanibo anaaékaqa keráwáqá aónáiyata áaiq-i-wayukama Yérútááre-maruqa yaikutíyaqa keráwáqá kanaaráq mikáq aónéq márûqa mamá táíq í-kánáámá pááq iyé tínoe. ²¹ mi-kánáaráqá Yúria-marupaqa máraiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ánibo yaímma-wayukama Yérútááre-marupaqa máiya-kayukama mi-márúqá yuwéraq ôpaq kóoro. ánibo márûkoni aumépaqa máiya-kayukama ókaraq yauwéqma mi-márúpáqá íma úyoro. ²² maami-kánáámá anónnáma táí-meyamma mayái-kánáábóana máqten-aimma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímá wáin-aikoma abarokáq pááq éna arammá iyániye. ²³ mi-kánáaráqá aaramá yímûkaraq máa-noinikaraq iyápóma náamma kéyime-noinikaraqa tirunô. anómma ummaa-yátááqá maa-márábímmá pááq ínata mi-kánáaráq Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuma áyamma umáyikaniye. ²⁴ yaímma-wayukama tokóru-yakaa-punapo yemá yíkamma képuyeta yaímma-wayukama namuro-wáyúkámá yemmá ánnáma yímituweta Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mó-yikanoe. ánibo káqo-kayukati yítaukoma Yérútááre-maruqa yamá igárîq kéiyana mi-káyúkátí kanaamá ánataniye.

anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

²⁵ ókon-okomma awaaméq-yátááqá aabaúrarábi wíyokakaraq wiyókákáráqá pááq íniye. ánibo maa-márábímmá únókómá anó-iyama kémetailata máqten-anna-wayukati iyákoma táíq kéinata ikatîq ínoe. ²⁶ maa-márábí máqte-qtataaqa pááq inéna ínayaba taíbaq-yuyanamma kéiteta ikatîq kéiyana yúgabaaq ínata kekaa ínoe. aabayákákémmá wiyókómá kanageq ínipoata yeqtí aakakémá yaráqme wéyáwé ínoe. ²⁷ mi-qtátááqá pááq ínata káonaiyana Waayúkagoni Áráaqa móra-konnakaq

kumínímma anómma akoqnáágarag tágama-yataakaraq kumíniye. ²⁸ anaaékaqa mi-qtátááqá áaimma átáma pááq ínaqa mi-kánááráqá keráwáqá itó-ureq múte aónaaro. Áánûqtuma yauwéqma tiwirání-kanaama íbêqa waaqókáq wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

píki-yagoma-kanaama pááq íni-waigoni awaaméq yámiye.

²⁹ móra waéqma itái-áímmá Ítuma maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá warímukaraq káqo-tagaraq aónaaro. ³⁰ aónáawana aúgen-anama amúmma máráitaqa ‘íbêqa yó-kánáámá iyé’ téq káonaae. ³¹ móraiq umá keráwáqá aónáiyana mi-qtátááqá pááq ínaqa kanaarác keráwáqá aónanoe. Áánûqtuma yabíkái-maruqa waaqókáq áaimma átáma yínéna kéiyé.

³² kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá maa-kánááráqá íma pukáiyata máqtemma mi-qtátááqá Yérútáárebaq pááq ínoe. ³³ aabayákarác maa-márágárác ánatanimanibo ketáagoma íma ánataniye.

yemá iyápó-annama atéráaro.

³⁴ miráimanibo keráwáqá atéráaro. keráwáqá paá túraq wáni-qtataaqtaba taíbaq-tuyanamma itáabo. íma netuqá omác-ááwákáqá wááeni-nokaraq íma nánómanibo mirá-qtátáákómá mamá yawáaq-umatikainanama kanaarác uyátárai-nakoni kumíní-kanaagoma páátákáá keráwáqá yáqtoraniye. ³⁵ mirá-kánáámá maa-márábí máiya-kayukaraq waakákora umá pááq íniye. ³⁶ aati-aatimá keráwáqá kawáá umátuwe máero. miráinaq keráwáqá mirái-qtataaqa pááq ínna-waigomma kótanoqtabama Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéiyana akoqnáama timíno. Waayúkagoni Áráakoni aúbáq kanaarác itó-inoe.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ máqte-kanaaraq ūtuma anó-monoq-naupaq aarawaamá kéyiraatena nokáámma Órībēti-anuraq aúmá ko kéwaine. ³⁸ ánibo aarawaamá nokáapaq itó-uma ūtunopaq iréta wení watáama anó-monoq-naupaq yama itéwaone.

22

Yúqtaatima timá akoqnáá éna anó-kayukaraq 'ūtumma awíqma yiménúne' tiráíye.

¹ aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá áwíqqa kótámaki-kanaama pááq inéna uráíye. ² uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq ūtumma ikamínónaqtaba abáá-uraamanibo aarawaatí yáaqa ikátaae. ³ ánibo Tááqtaama Yúqtaatini áyáqnoaq pékaima óq-awíqqa Itikááriotie. wemá tiyááka umá abapaké kaayaq-íyápó-ánnábíkéné. ⁴ ánibo wemá Yúqtaatima uréna uyátárai-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupake kawáá-wáyúkágáráq watáama téna ūtumma mamá yeqtí iyáápi maránín-aimma mó-tiraiye. ⁵ miráitata yemá yimuqá kémareta yaímma-moneqa Yúqtaatimma amínón-aimma téite urááe. ⁶ ánibo yeqtí yáaraq Yúqtaatima kanaararé timátuwena ūtumma awíqma iyáápi maránín-aqtaba abáá-uráíye. taíbaq aarawaamá ūtute íma yagaroqtamá máiyana-awaatare téna awé uráíye.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá kótámaki-aawaqa yokaa urááye

⁷ aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá pááq uráíye. mi-kánááráqá mórama tipi-típi-naateqa ikaméwaone. ⁸ miráitana ūtuma Pítaayaa Yóáanemma timáyíkáitata óyana maará-tima-yimikáíye: “kenákámá uréka kótámaki-kanaaraq-aawaqa móma yokaa íyataa

naano.” téna tiráíye. ⁹ ániibo yenákámá maará-tiraaye: “kerátámá náakaraq aáwaq mó-yokaa óyúyô?” téta tirááye. ¹⁰ ániibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “ítáakao. kenákámá anó-marupaqa Yérútáárebaq uyáberaiyana móra-nakoma anó-tawebi nommá yaqména kéinarake aapaqá kenákámá timónái-nakama kenákámá min-nákóní anaaé waqmé wíyana wemá ko peráinna-naupaq ko péráákao. ¹¹ min naakóní aboámmá maará téka timá ámekao: “yirááti-nakoma eqtábá maará-tiye. ‘ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa nánúnnama umá aráqmata-namma náanaq wáiyó? tiyé téka timá ámekao.’ ¹² mirá tíyana yanaa móra amá aráqmatama anón-namma aáwaqa naí-yááregáraraq abíqtátágáraraq wáinamma tiráátino. miráinaka kenákámá min-náúpáq kótámaki-aawaqa mamá yokaa okao.” téna Îtuma tiráíye. ¹³ ániibo min-nákámá uréta Îtuma tiniq umá aónatuweta yenákámá kótámaki-aawaqa yokaa urááye.

Îtuma wení iyápó-annama írêq-kanaaraqa aáwaqa yímikaiye.

¹⁴ kanaamá pááq umágitata Îtuma wení iyápó-annagaraq yaareráq máqe-uraae. ¹⁵ ániibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “kemmá keráwáqtábá ôriq umá tíkáiipoaq kótámaki-aawaqa áqnáabaq keráwátê nátuweq anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánúne. ¹⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. kemá kótámaki-aawaqa ókaraq íma nanúnamanibo kótámaki-kanaagoni awaaméqá pááq ínna-yupaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa ókaraq nánúne.” téna Îtuma tiráíye. ¹⁷ ániibo Îtuma móra-kaapuma maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena maará-tiraiye: “keráwáqá maaminnáma matéraq yaímma

timakaq oro. ¹⁸ kemá keráwáqá kétima-timune. wááéni-nomma ókaraq íma nánúnamanibo Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma pááq íni-kanaaraqa wááéni-nomma ókaraq nánúne.” téna Îtuma tiráiyé. ¹⁹ ánibo keqnáámmá Îtuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapámma yímítuwena Îtuma maará-tiraiye: “maannáma ketúmiye. keráwáqtábáé téq kétimune. keráwáqá mirá kéeraq keqtábá túyánámmá itáaro.” téna Îtuma tiráiyé. ²⁰ anaaékaqa yemá nátuweta keqnáámmá wááéni-nokaraq káápuma maténa maará-tiraiye: “maakáápumá Áánûqtuni aúgemma anón-anon-aimma timá kéyarutikaitana ketí naaenápó mamá káraapaiye. miráitana ketí naaegómá keráwáqtábá kátigiye.

²¹ miráimanibo aónaaro. paá-tubi marání-nakoma ketê aáwaqa naí-yááréráq máiyé. ²² owé. Waayúkagoni Áráaqa naayóbáqá Áánûqtuma timákárain-amma waránéna kéiyé. miráimanibo min-nákóma kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo marání-nakoma anómma táimeyamma wemá mayániye.” téna Îtuma tiráiyé. ²³ Îtuma mirá-timatuwaitata iyápó-annama yéiyáá wenita-wenita kéeta “náawaq mirán-ááímmá tarôq ínáyô?” tirááe.

iyápó-annama aamá téite kéeta ‘náawaq áqnáabaq-naqa máiyó?’ tirááe.

²⁴ ánibo iyápó-annama móra aamá téite kéeta náawabi yeqtí aúkáapimma uyátá-maqma anómma máiyé téta téite kéowana ²⁵ Îtuma maará-tima-yimikaiye: “káqon-anna-wayukati anó-kinimma wení akoqnáárake waayúkama yabíqyíkarena maami uyátáraa-kayukama ‘waayúkati aanábóé’ téta yenamááriq yetábá kéte. ²⁶ miráinaq keráwátê móraiq íuraiye. ímiye. keráwáqtí aúkáapimma uyátá-maqma anó-nakoma paá-nakoraa umá maíno. áqnáabariq umá maínna-nakoma wemá

paá kaayóq-nákáá umá maíno. ²⁷ náawaq uyátá-maqma anómma máiyó? aáwaqa naíráqô máí-narabi mayai-nákómá aáwaqa ikámmena máma ámínarabiyo? min-náqá aáwaqa naíráqô maraq máí-nakoma wemiye. miráimanibo kemá keráwáqtí aúkáapi kaayóq-nákóráá umá máune.

²⁸ taíbaq-kanaama kekáq táí-yataakoma pááq kéítaq keráwáqá ketê máqe uréq kemmá íma tiyúkaane. ²⁹ ketibomá Áánûqtuma wé yabíkái-maruqta náapaamma kemmá tímikainiq umá keráwáqá mórai q umá kétimune. ³⁰ annaékaqa kemá yabíkáuna-marupaqa aáwaqa naí-yááréráq máeq aáwaqa néq nommá néq ínoe. ániibo keráwáqá náápaakaraq-abitataraq maéq Ítiráaeobake tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkátí aamá ítama yaináí-wáyúkámá mánnoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma téna Pítaaqtaba ‘anaaémma umátikaniye’ tiráiyé.

³¹ Pítaamma Ítuma timá ámikaiye: “Tááímonio, Tááímonio, emá itaao. Tááqtaama keráwáqá makaténa ítama aónéna itana Áánûqtuma ‘mirá-uwo’ timá ámikaiye. ³² kemá Áánûqtukaq nunamummá tiráunaboana áwáqnaa ínana ení itáíq-itaiq-yataakoma íma puíniye. anaaékaqa emá yauwéqma kekáq yéma kanaaráq enabáqâwaayuma mamá akoqnáá umáyikaa.” téna Ítuma tiráiyé. ³³ ániibo Pítaama maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, kemá etê ánná-naupa q ónáae téq yokaa kéune. kemá etê puyónáae téq yokaa kéune.” téna Pítaama Ítumma timá ámikaiye. ³⁴ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “Pítaao, kemá emmá kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama ítirainaa emá té ‘kemá Ítumma íaonaraune’ té kaumobáq tinóne.” téna Ítuma tiráiyé.

kápi-unakaraq anón-unakaraq tokóru-yakaa-pugaraq yeqtí watáama

³⁵ maa-márábiké ummaa-yátááqá yeráwákáq pááq ínitanapoana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “naayóbáqá kemá móra-aukapaq keráwáqá timátikaunaq uráamma keráwáqá kápi-unamma anó-unamma títauq-anaakaraqa íma mamé uráamma mi-kánááráqá móra-yataaqtabama uráanabi iyabiyo?” téna Ítuma aónaraiye. ániibo yemá yauwéqma maará-tiraae: “ímiye.” téta tirááe. ³⁶ miráitana Ítuma maará téna timá yímikaiye: “íbêqa móra-nakoma kápi-unamma makénama paá mayáino. anón-unamma makénama paá mayáino. ániibo móra-nakoma tokóru-yakaa-puma ímo makénama wení kúberai-unamma mamá waayúkama keyimena minnárake móneqa maténa mórana tokóru-yakaa-puma mayáino. ³⁷ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá keqtábá maará kétéiye. ‘otaa-káyúkábí ákaraae.’ tiráiniq umá maamin-áikómá kekáqô pááq ína-yaqtaaqtabama áraimma pááq éna arammá iyaíno. owé. máqten-aimma keqtábá timá agatáan-aikoma íbêqa arammá iyáné iyé.” téna Ítuma tiráiye. ³⁸ ániibo yemá maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá aónaao. ketáámá tokóru-yakaa-puma kaayaqá matokáunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “kínna kanaaráqíye.” téna tiráiye.

Ítuma Keqtêmani-yopaqa nunamummá kétéiye.

³⁹ Ítuma máápaq kumá yaúbarena aati-aatimá mirá éwainiq umá Óríbêti-anuraq uráiye. ániibo wení iyápó-annama anaaé waqmé urááe. ⁴⁰ min-áúkápáq iréna Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétiyana keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwáqá íma makáqma aónáino.” téna

tiráiye. ⁴¹ mikáké Îtuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama iyuwéna pááqyamma abákákáá uráiyé. mibáq araayutaúmmá aténa nunamummá téna maará-tiraiye. ⁴² “ketiboó, emmá akáinaama kemmá tíqa í-yátááqá káápubikema ketôpake paábaq matuwaa. áaqibo ketí túyánámmá íma waréaq enaúyánámmá waraao.” téna Îtuma nunamupí tiráiyé. ⁴³ ánibo mórama Áánûq-tunopake kaqtó-naqa kukéna Îtumma mamá akoqnáá umákaraiye. ⁴⁴ Îtuma áúnobaq maqmqá aónaimma ôriq umá ummaa yamágitana nunamummá akoqnáá umá kêtítana áúnobakemma imutigómá naegóráá nommá auména marabí kuqturáiyé.

⁴⁵ nunamummá timátuwena itó-uma wení iyápó-annama máápaq uráiyé. ánibo uréna aónaimma yemá yú waguráawana yimónaraiye. yeráwáqtí íyákoma ummaa yamágitataboata yúmá wagurááe. ⁴⁶ ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá túmá wagurááô? keráwáqá itó-urera keráwáqá makáqma aónai-yataakoma makáqma aónaiyaba Áánûqtukaq nunamummá tero.” téna Îtuma tiráiyé.

Yúqtaatima Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyé.

⁴⁷ Îtuma aamá kétena máitata taíbaq-wayukama Yúq-taatini anaaé irááe. min-náqá Yúqtaati wemá minná tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnábíkénápóana wemá Îtuni-amakaq iréna ámôqnana uráiyé. ⁴⁸ miráimanibo Îtuma maará-tima-amikaiye: “Yúqtaatio, Waayúkaqoni Áráaqa paá-aubi maré á/môqnane kéono?” téna Îtuma tiráiyé. ⁴⁹ iyápó-annama Îtute máqeo-kayukama mi-qtátááqá áaimma átáma pááq íné immá aónatuweta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, tokóru-yakaa-purake maami-káyúkámá yíkamonunataabiyo?” téta tirááe.

⁵⁰ ánibo iyápó-annati aúkáapike móra-nakoma uyátárai-monoq-nakoni mayai-náqá ikákena ayáánurapake aáqa áaipike agáutukaimanibo ⁵¹ Ítuma minná aónatuwena maará-tiraiye: “ímira uwo.” téna tiráiyé. ánibo Ítuma min-nákóni aákaq ayáámma anékuitana min-áárárakómá keqnáámmá íráqôniq uráiyé.

⁵² uyátárai-monoq-wayukayabagaraq anó-monoq-naupaq-kawaa-wayukayabagaraq anó-kayukayabagaraq iréta Ítumma yáqtorane o-káyúkáyábá Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá tokóru-yakaa-pugaraq yaákáráq umá mamé iréq kemmá otaan-áráq yákéikuto?” téna Ítuma tiráiyé. ⁵³ máqte-kanaama kemá keráwáqtê anó-monoq-naupaq máqé uráunamanibo kemmá íma tínêkukaane. miráimanibo maamin-áwáátáqá minná keráwákaráq kumayuq-yátáákóni akoqnáágaraq páaq iyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Pítaama téna ‘kemá Ítumma íaonaraune’ tiráiyé.

⁵⁴ Ítuma mirá-timatuwaitata yáqtoqma awíqmeta kóuraae. yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq urááé. ánibo Pítaama anaaé waqména uréna nékaq ko máqé-uraiye. ⁵⁵ kurumá umá yáútúmakaapapoana naamátúpaq iramá agamaréta yaímma-wayukama máawana Pítaama mibáq ya máqé-uraiye. ⁵⁶ móra-inikoma aónaimma Pítaama iraráq máitana min-ínímmá mayai ínípóana Pítaamma káonena maará-tiraiye: “maa-nákógáráq Ítute máqé-uraiye.” téna tiráiyé. ⁵⁷ miráitana Pítaama ‘ímiye’ tiráiyé: “maan-íníkkô, kemá Ítumma íaonaraune.” téna tiráiyé. ⁵⁸ anaaékaqa pááqya-kanaama matáaena káqo-nakoma Pítaamma káonena maará-tiraiye: “egáráqá emá Ítun-annabikemone.” téna tiráiyé. miráitana Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, kemá ímiye.” téna tiráiyé. ⁵⁹ anaaékaqa

pááqyamma aayáqtáá-kanaama yáwitana móra-nakoma akoqnáá-aimma téna maará-tiraiye: “áraine. maan-nákómá Ítute máqe-uraine. wemá Kááriribake-naqiye.” téna tiráíye. ⁶⁰ ánibo Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, minnámô ténnama kemá íma káonaune.” téna Pítaama kítitana páátákáá kokórigoma áama tiráíye. ⁶¹ ánibo uyátárai-naqa Ítuma waéqma Pítaamma aónaraiye. naayóbáqá wemá maará téna Pítáaqtaba tiráíne. ‘mi-nókáámmá kokórigoma áama íma tiráinaa kaumobáq té keqtábá íaonaraune tinóne.’ tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. ⁶² ánibo Pítaama máá-paq kumá yaúborena ibiqá ôriq umá yakáíye.

yemá Ítumma wíráa kéumaketa ikákaae.

⁶³ Ítumma yáqtóráa-kayukama aábê-aimma kétimaketa ikákaae. ⁶⁴ yemá tabaráábenapo Ítuni aúrapi yawááq-umakareta maará téta ítama aónaraae: “emá amuné kutuwo. emmá náawa kéikamiyo?” téta tirááe. ⁶⁵ ókaraq-okaraq umá táí-aimma timá awááguraae.

káánítôre-wayukati yúrakaq Ítuni aamá ítama yaíkaae.

⁶⁶ aaqá utamákaitata Ítiráaeobake anó-kayukagaraq amáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq mórabi áikuteta yemá Ítumma awíqmeta yeqtí káánítôre-wayukaraq uréta maará-tiraae: ⁶⁷ “emá keqtáá timá-timiyo. emá Metáiyabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ánibo Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá timá tíménaqa íma ítama arutéq tirummá timínoe. ⁶⁸ ánibo kemá keráwákáq yaímma-aimma ítama aónanaqa keráwáqá ketáaraqa íma yauwéqma tínoe. ⁶⁹ miráimanibo íbêkaraq anaaékakaraqa aati-aatimá Waayúkagoni Áráaqa máqten-akoqnaagaraqa Áánûqtuni ayáánurapaq maraq mániye.” téna Ítuma

tiráiye. ⁷⁰ máqtemma maará-tiraae: “miráitaa emá enamáárîq Áánûqtumma áanikowabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá mi kête. minnâ kemúne.” téna Ítuma tiráiye. ⁷¹ ánibo yemá maará-tiraae: “ketáámá ókaraqa nóin-ainaq itánátaawaq kéuno? wenóyaupike min-áímmá titaqtaa áqa ítátuwaunataae.” téta tirááe.

23

Pááíratini aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

¹ miráitata máqtemma itó-uma ánateta Ítumma awíqmeta Pááíratikaq urááe. ² yemá áaimma átama aamá ítama yainéta maará-tiraae: “ketáá maan-náqá aónáunataama ke-ánná-wáyúkábímmá túyánátáá mamá táítawaa kéiye. táákiti-moneqa Títaamma amíyábá aammá káutikaitaae. ánibo wenamáárîq wetábá téna ‘kemá Metáiyama kínimune kétiye.’ téta tirááe. ³ ánibo Pááíratima Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati kíninabono?” téna tiráiye. ánibo Ítuma maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “emá enamáárîq mi kéténe.” téna tiráiye. ⁴ miráitana Pááíratima uyátárai-monoq-wayukagaraq aarawaamá maará-tima-yimikaiye: “maan-nákóní otaa-qtátááqá íma káonaune.” téna tiráiye. ⁵ áaqibo yemá akoqnáá umá maará-tiraae: “wemá aarawaamá watáama kétima-yimitata Yúría-aukapaq-wayukama yaíkaaq uréta ááiqa urááe. Kááririri-aukapake áaimma átárena mirán-ááímmá tarôq umáena maa iráiye.” téta tirááe.

yemá Éróitini aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

⁶ Pááíratima min-áímmá itáá ena maará téna yemá ítama aónaraiye: “maan-náqá Kááriribake-narabiyo?” téna Pááíratima tiráiye. ⁷ ánibo Pááíratima ítaraimma

Îtuma min-áúkápáqá Êrôtima yabíkáin-aukapakenapoana
 Îtumma timákáitana Êrôtinopaq uráiyē. mi-kánáaráqá
 Êrôtima Yérútáárebaq máqe-uraine. ⁸ Êrôtima Îtumma
 aónatuwena amuqá ôriq umá kémarena naayóbáqá
 wemá Îtun áama ítátuwena ‘wemmá aónanaae’ tiráine.
 Êrôtima téna Îtuqtaba móra awaaméq-yátáárîq înaq
 aónanaae tiráiyē. ⁹ miráitana Êrôtima máqte-qtataaqtaba
 Îtukaq ítama aónaraiye. miráimanibo Îtuma íma
 móra-aimma yauwéqma Êrôtimma timá ámikaiye.
¹⁰ uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-
 wayukagaraq Îtuni amakaq ya itó-ureta akoqnáá umá
 Îtumma aamá timákaraae. ¹¹ ánibo Êrôtigaraq wení
 ááiq-i-wayukagaraq Îtumma mamá aábê-aimma timáketa
 ánnánaiq kéumaketa yemá mórama íráqô-kaqtoma
 matéta Îtumma iyákátuweta Pááíratinopaq timákáawana
 yauwéqma uráiyē. ¹² naayóbáqá Êrôtima Pááíratite
 namuroíq urááyane. ánibo íbêqa maan-áwáátáqá min-
 nákáma aanábómá aúkááye.

Îtuma Pááíratini aúbáq itó-uraiye.

¹³ Pááíratima uyátárai-monoq-wayukama kawáá-
 wáyúkámá aarawaamá yááyaitata ya áíkutaae. ¹⁴ ánibo
 Pááíratima maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá maan-
 náqá ketôpaq awíqme iréq maará kéte ‘aarawaatí
 yúyanámmá mamá táíq kéiyē.’ kéte ánibo min-
 áíqtábá keráwáqtí túrakaq wemmá ítama aónaraune.
 ánibo ítáaro. keráwáqá aamá ítama yaináa-waigoni
 áaimma maami-nákópíkémá otaa-qtátááqá íma
 káonaune. ¹⁵ Êrôtigaraq miráuma otaa-qtátááqá
 íma aónaraiye. miráitana wemá ketôpaq timákáitana
 yauwéqma iráiyē. ítáaro. maan-nákómá móra-
 yataariq íuraipoataa íma ikámma puyónúnataae.

¹⁶ miráinaq kemá tebûqa ámítuweq timákáanana wíniye. ¹⁷ miráimanibo mórama maarán-ááímmá wáíye. máqtemma kótámaki-aawaqa naí-kánáaráqá Pááíratima móra ánnábike-naqa ayúbákainana kóiniye. ¹⁸ ániibo máqtemma aarawaagárq yemá maará téta anókaq ááyama tirááe: “min-náqá ikámínana képuinaa Baráábatima ayúbákénana ketôpaqtaa yíno.” téta ááyama tirááe. ¹⁹ Baráábatima móra-marukaq kámááni-wayukate ááíqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánná-naupaq ákáraane. ²⁰ ániibo Pááíratima ókaraq mi-káyúkámá aamá timá yímikaiye. wemá Ítumma ayúwáanana kóikaae tiráimanibo ²¹ yemá maará téta ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma aráápao. kaapaq-yátáq ikámma aráápao.” téta ókaraq-okaraq umá tirááe. ²² ániibo kaumobáq Pááíratima timá yímikaiye: “nôraq inábiyo? maamin-nákómá nóin-otaanaq kutáiyô? mórama otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboataa íma ikámma puyónúnatae. miráinaq kemá tebûqa ámítuweq ayúwáanana kóiniye.” téna Pááíratima tiráíye. ²³ miráimanibo yemá uyátá-maqma akoqnáá anókaq ááyama téta ‘kaapaq-yátáq ikámma íyakaao.’ tirááe. ániibo yeqtí yáagoma Pááíratin áama uyátáraiye. ²⁴ miráitana Pááíratima aamá ókaraq íma téna yeráwáqá teníq uráíye. ²⁵ min-nákómá kámááni-wayukate ááíqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánnáma ámíkkaa-naqa yauwéqma awiránáae téta aarawaamá tewana Pááíratima ayúwáitana yetôpaq uráíye. ániibo aarawaatí yúyánámmá waréna Pááíratima Ítumma yeqtí iyáápi makáíye.

kaapaq-yátáq Ítumma ikámma itaae.

²⁶ yemá Ítumma awíqmeta kówana móra-naqa Táái-monimma Tairínibake-naqa yáqtokaamma min-nákómá

íbêq wení naaópake iréna anó-marupaq wínéna kéitata yemá min-nákóní ábûkaq kaapaq-yámá abákáawana aqména Îtuni anaaé waqmé uráíye.

²⁷ taíbaq-wayukama Îtuni anaaé waqmé kéowata taíbaq-noinimma ibiqá kéyareta yiruqtabá umákaraae. ²⁸ miráitana Îtuma waeréna maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Yérútáárebake-noinine. keráwáqá keqtabámá ibiqá íma yaráaro. paá keráwáqtabábi keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yaráaro. ²⁹ Ítáaro. anaaékaqa mi-kánáámá páaq ínatama keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yaráíya-kanaaraqa maará tínoe.

‘aaramá íma kanaaráq iyápóma

ákáraiymma anaamoq-nóinímmá

iyápóma náamma ímo kámiya-noinimma

yemá yimuqá maránóe tiráine.’

³⁰ mi-kánáaráqá anugóqtábá maará tínoe. ‘keráwáqá kítímera tímûraataa yama yawáaq oro’ tínoe. ánibo pááqyan-anugoqtaba maará-tinoe. ‘keráwáqá keqtáá yawáaq oro.’ tínoe. ³¹ Íbêqa kemá íráqô-tagoma anommá wáinna-yagoqtabama mirá éqa keráwáqá aayámmá kamáguraina-yagoqtabama anaaékaqa náaraq índô?” téna Îtuma mirá-tiraiye.

³² yemá káqo-nakaratagaraq otaamá kuyóyanakaboata yiwíqmeta urááe. mi-kááyáq-nákárátágáráq Îtukaraq mórabi yíkamineta urááe. ³³ yemá móra-marukaq uráámanibo mi-márúkóní áwîqa aqnón-ayaaqtapare. mi-márúkáq Îtumma ikámma kaapaq-yátáq iyakaraae. ánibo yemá otaa-nákárátágáráq yíkamma kaapaq-yátáq ítaae. móra-waigomma Îtuni ayáánurupaq ikámma iyéta káqomma ayáánepaq ikámma iyaketa urááe. ³⁴ ánibo Îtuma maará-tiraiye: “ketiboó, emá yeqtí kúmiq-yataaqa

mamá paábaq yuwé awikátuwaa. maami-qtátáárîq o-wáígóní áaimma yemá íaonaraae.” téna Ítuma tiráíye. áníbo yemá aábêma yaréta Ítuni unáákáqtôma yáátáá urááe. ³⁵ aarawaamá itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae. áníbo kawáá-wáyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa maará-tiraae: “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá Metáiyamo máenama kanaarâq wemá wenamáárîq áwáqnaa íno.” téta tiraae. ³⁶ ááiq-i-wayukagaraq Ítumma aábê-aimma timákaraae. yemá waaqókâq iréta ikaa-q-wááení-nómmá aminéta ³⁷ maará-tiraae: “árimma emá Ítiráaeo-wayukati anó-kinimma máema kanaarâq enamáárîq áwáqnaa uwo.” téta tirááe. ³⁸ aqnókâq agamaráa-waigoma maará-tiraiye: “maan-náqá Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare.”

³⁹ mi-kááyâq-nákámô yíkamma ímaraa-nakaratabike móra-nakoma maará téna Ítumma áyoqa atáíye: “Metáiyawabono? kanaarâq emá enamáárîq áwáqnaa kée kekárátágárâqá tíwáqnaa uwo.” téna tiráíye. ⁴⁰ miráitana kâqomma móra-nakoma min-áímmá ítátuwena maará téna awááguraiye: “emá wetê mórai q umá ummaa-yátááqá kémayaane. emá Áánûqtuní áaqa íya kéikateno? ⁴¹ kerátátí anónnáma ummaatamá mayaúye. miráimanibo maan-nákómá Ítuma otaa-qtátáárîq íuraiye.” téna tiráíye. ⁴² min-nákómá keqnáámmá Ítumma timá ámikaiye: “Ítuo, anaaékaqa emá anó-kinimmo auréma mi-kánáárâqá emá keqtábá aúyánámmá itaa.” téna tiráíye. ⁴³ áníbo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “kemá árimma kétimamune. íbêqa emá Áánûqtuma yabíbái-marupaqa ketimakaq mánone.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma pukuráíye.

⁴⁴ íbêqa aabaúgómá aúkáamakaa kéitana aabaúmá pékitana máqte-marabaqa kumayuqá aúqma wáqe-itana aabaúgómá kaumoráq kumáwéna énáikariq uráíye. ⁴⁵ ánibo Áánûqtunopaqa aammá aúmareta oqtaráq anó-tabaraabema anó-monoq-naupaq abíkúmaraamma aúkáapike yakáqma kaayaq-átóiq uráíye. ⁴⁶ ánibo Îtuma anókaq maará téna ááyama tiráíye: “ketiboó, kemá ketí taama enayáapi kémaraune.” kétena Îtuma pukáíye. ⁴⁷ áaiq-i-wayukati kawáá-nákómá mi-qtátááqá pááq immá aónawaena Áánûqtuni áwîqa múte yauyéna maará-tiraiye: “árainé. maan-náqá arupú-nare.” téna tiráíye. ⁴⁸ máqte-kayukama yagutéta omáqá aónémáa-kayukama mi-qtátááqô pááq immá aónatuweta yiruqtábá kéeta yaákaq keyabiteta naaúpaq kóuraae. ⁴⁹ máqtemma Îtuni aanábó-wáyúkágáráq yaímma-noinimma Kááriribake iréta Îtuni anaaé waqmé ye-nóínkáráq yemá nékaq ya itó-uma máeta máqte-qtataaqa pááq immá aónaraae.

yemá Îtuni arááq-auma óqtakoni muríanóbáq makááe.

⁵⁰ móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Yótêbie. wemá Ítiráaeo-wayukati móra-maruqa Aarimaatébake-nare. wemá íráqômma arupú-napoana káánítóre-naqiye. ⁵¹ miráitana wemá káqo-kaanitore-wayukati yúyánámmá íma warénamanibo Áánûqtuma yabíkái-kanaama awé éwaine. ⁵² miráitana min-nákómá Pááíratikaq uréna Îtuni arááq-auma mayániqtaba ítama aónaraiye. ⁵³ miráitana min-nákómá arááq-auma maména kukéna wayá-tábáráábénápó múqmútuwena móra-oqta-murianobaqa mó-utamakaraiye. mi-múriánóbáqá anmón-oqtamma kubaútuweta tarôq urááe. ánibo naayóbáqá móra-naqa íma uqtamákárapine. ⁵⁴ minnáma aokaq-kánáágóní kótámaki-aawaqa yokaa kéiyana Tabaatimá pááq inéna uráíye.

⁵⁵ Kááriribake iréta Ítute ye-nóinímmá yemá Yótêbimma anaaé waqmé uréta mi-múriánóbáqá aónaraae. ániibo Yótêbima náaraq umáwaq Ítuni arááq-auma uqtamákaníyo téta minnágaraq ko aónaraae. ⁵⁶ yemá aónatuweta yeqtí-naaopaq yauwéqma kóureta átê-akuqa i-mátáwémmá Ítuni arááq-auraq pérakaneta mamá yokaa urááe. ániibo ámáan-aikoma tiráiniq umá Tabaatiráqá paá aagarááe.

24

Ítuma yauwéqma pukáipike itó-uraiye.

¹ Tótaaraqa nokáapaq yaúbatuweta aaranaammá Ítumma uqtamákaraa-murianobaqa urááe. yemá áqnáabaqa átê-akuqa i-mátáwémmá yokaa umaráapoata maméta urááe. ² yemá aónaamma óqtamma muríákóní ótaq aúyaqmaraan-oqtamma paábaq aukátukaae. ³ ániibo yemá mi-múriánóbáqá kumábéketa aónaamanibo uyátárai-naqa Ítuni arááq-auma íaonaraae. ⁴ yemá minnáyaba taíbaq-yuyanamma kéitaawana páátákáá kaayaq-nákórátá yimakaq itó-uraayamma yeqtí unáákáqtôrakemma aakáá kamá tágaraiye. ⁵ mi-nóinímmá ikatîq éta awaúteta yúramma marabí aónarae. miráitata mi-kááyáq-nákórátá maará-tima-yimikaaye: “pukáa-kayukati aúkápimma nôraq itaráq paá máina-koqtaba abáá kéoo? ⁶ wemá maakáqá íma máibo wemá yauwéqma itó-umaguraiye. naayóbáqá Ítuma Kááriribaq máena keráwáqá timá tímikain-aimma túyánámmá itáaro. ⁷ wemá téna ‘yemá Waayúkagoni Áráaqa kúmiq-wayukati iyáápi mamá yikaíyata yemá ikámma kaapaq-yátáq ímaraiyana kaumo-kánáámá ánatainanama itó-iniye.’ tiráine.” téta tirááye. ⁸ naayóbáqá Ítuma mirá-tirai-poata yúyánámmá ítátuweta ⁹ yemá muríánóbáké

yuwéta yauwéqma kóuraae. ániibo mi-qtátááqá aónatuwe yeqtábámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma paá-wayukagaraq mó-tima-yimikaae. ¹⁰ Maríaa Mááatarini Yóáanaama Maríaaama Yêmitimma anóama min-nóinímmá yemá máqe-uraae. min-nóiníkáráq káqo-noinimma yetê máqeokake yemá Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mó-tima-yimikaae. ¹¹ miráitata Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama téta paá aaramá uwáá-aimma kéte tiráamanibo min-áíqtábámá íma itáíq-itaiq umá yirummá yimikaae. ¹² miráitanamanibo Pítaama itó-uma muríanóbáqá aónanena uyaaténa uréna ko awaútena kúreq umá aónaimma paá tabaráábe-waqtoma múqmqúyakaama wáqe-uraiye. ániibo Pítaama yauwéqma naaúpaq ko máena minnýaba taíbaq-auyanamma ítaraiye.

kaayaq-nákórátá Eméati-apaq Ítumma aónaraaye.

¹³ mi táoq yeqtí aúkáapike kaayaq-nákórátá maréta móra pááqya-maruqa Eméati urááye. min-ákómá Yérútáárebaqa yuwéna Eméatibaq uráimma ayáqtááqa (11 km) ayátáákakaane. ¹⁴ yenákámá kéweta aapaqá mi-qtátááqô pááq iqtábá téite umáeta urááye. ¹⁵ yenákámá aapaq kéweta wenita-wenita utéta kéoyana Ítuma wenamáárîq yimakaq iréna yenákátê yagaroqtamá uráíye. ¹⁶ miráimanibo Ítue téta yenákámá kanaaráq íaonaraaye. ¹⁷ ániibo Ítuma min-nákámá maará-tima-yimikaiye: “kenákámá nôi-qtataaqtabawaq aamá téite umáekawaq aapaqá kéoyo?” téna ítama aónaraiye. Ítuma mirá-timatuwaitata min-nákórátátí íyakoma ummaa yamágitana yóikoma waemmá amáguraiye. ¹⁸ ániibo móra-nakoni áwîqa Karíopaatie. wemá yauwéqma maará-tiraiye: “taíbaqa ópaken-opake-kayukama Yérútáárebaqa máamanibo emá enamáa maami-qtátááqá

Yérútáárebaq íbêqa pááq i-qtátááqá íyaq aónaraano?” téna tiráíye. ¹⁹ mirá-timatuwaitana Ítuma maará téna min-nákámá Ítama aónaraiye: “nói-qtataarabiyo?” téna titata yenákámá maará-tima-amikaaye: “mi-qtátááqá Ítuma Náátárêtibake-nakokaq pááq uráíye. wemá Áánûqtuni amunénápóana wemá Áánûqtuni aúrakarabi aarawaatí yúrikaqa akoqnáá-aimma tiréna akoqnáá-mayaima maténa kéíye. ²⁰ ánibo ketáái uyátárai-monoq-wayukawabi anó-kawaa-wayukama yemá kámááni-wayukati iyáápi mamá ákáraae. ánibo kámááni-wayukama ikámôwana púitata yemá kaapaq-yátáq níri amá íyakaraae. ²¹ miráimanibo naayóbáqá maará téqtaa tiruqtáá ámikaunae. wemá maamin-nákómá yauwéqma Ítiráaeo-wayukama tiwiránénataa tiráíne. ánibo móra-aikaraq wáíye. máqtemma mi-qtátááqá pááq urái-waigoma minnâ íbêqa kaumokánááráqá pááq kéíye. ²² ánibo íbêqa keqtáábíké yaímma-noinimma Ítuni anaaé waráa-noinimma yaímma-aimma timá tíméwataa iyánáaq kéunataae. aabáyaanapimma nokáapaq yaúbatuweta muriánóbáqá uréta ²³ Ítuni arááq-auma íaonaraae. ánibo yemá yauwéqma iréta maará-tiraae: “ketáá yaímma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yimónáunataa kaqtó-wayukama maará-tiraae. ‘Ítuma paá máíye tirááe.’ téta tirááye. ²⁴ ánibo keqtáábíké yaímma-wayukamma muriánóbáqá uréta aónamma aaramô teníq umá paá wáqtôma aónaraae. yemá wemmá Ítumma íaonaraae.” téta tirááye.

²⁵ ánibo Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá íma túyánámmá kéitaaye. naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqten-aimma tiráa-waigomma tirummá amíyábámá kenákátí tíyakoma yaáka-yaaka kéíye. ²⁶ minnâ yauwéqma tiwirái-náqá

Metáiyama áqnaábaqa áíqa í-yátááqá maména anaaékaqa wení tágama-yataaqa mayáñîqtabama íyaq kenákámá ítaraayo?” téna Ítuma tiráíye. ²⁷ mikáké áaimma átárena Mótetini watáagaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama Ítuma timá yímikaiye. máqtemma agamatá-kánnáágómá wemá Ítuqtaba tiráimma máqtepaq áaimma timá yímikaiye.

²⁸ óya-marupaq mi-káúmómá uráámanibo Ítuma miráuma abákákáá wínéna uráíye. ²⁹ miráitata kaayaq-nákámá Ítumma timá yáqtoleta maará-tiraaye: “emá kerátátê mááo. aabaúma kumáberane ipóana pááqya-kanaabi aaqá enániye.” téta tirááye. ³⁰ anaaékaqa aáwaqa nánéta owana Ítuma yenákátê maraq máqe-uráíye. ánibo Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapámma min-nákámá yímikaiye. ³¹ Ítuma mirá-umatuwaitana min-nákátí yúrakoma tágamagitata Ítumma aónaraaye. ánibo Ítuma páátákáá aúyokena náakarabi kóitata min-nákámá íaonaraaye. ³² ánibo maará-tiraaye: “kerátámá aapaq kéyuyana wemá watáama kétima-timenarata agamatá-kánnáábíkén-áímmá áaimma titaka kétauyana kerátái tíyakoratama íraqôniq uráíye.” téta tirááye.

³³ mirá-timatuweta é mi táoq itó-uma Yérútáárebaq urááye. ánibo yenákámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma yeqtí aanábó-wáyúkágáráq áíkuma máawata yimónaraaye. ³⁴ mi-káyúkámá maará-tima-yimikaae: “áraine. uyátárai-nakoma yauwéqma itó-umaguráíye. Tááímonima wemmá aónatukaiye.” téta timá yímikaae. ³⁵ miráitata min-nákámá máqte-qtataaqa aapaqô pááq itata aónáaya-waigoni watáama téta wemá Ítuma yammá kítíma yímitata kéneta mikáké wemmá aónáayan-aimma tirááye.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

³⁶ yemá min-áímmá kététa máawana Ítuma yeqtí aúkáapi itó-uraiye. ³⁷ miráitata yemá iyánaaq umáreta waátáwaq káonaunaa téta ikatîq urááe. ³⁸ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq kégarateo? keráwáqá nôraq itaráq kaumo kááyaq-tuyanamma kéitaao? ³⁹ keráwáqá tiyáánaa títauqa aónaaro. kemá Ítuma máune. tiyáama yuwáiyana ínaq maqmá aónaaro. kemmá túwaa tiyáátamma wáiniq umá waátágomma áúwaa ayáátamma íma wániye.” ⁴⁰ Ítuma mirá-timatuwena ayáánaa aítuqa níri-abuma yiráátiraiye. ⁴¹ yemá ‘áraine’ téta yimuqá kémaretamanio yirummá íma améta yemá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá yaímma-aawaqa maakáqá makááô?” téna ítama yimónaraiye. ⁴² ánibo yemá noyááqa agamáráamma áméwana ⁴³ Ítuma mi-nóyááqá mamá naitata mikáq aónaraae.

⁴⁴ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá naayóbáq keráwáqtê máeq keráwáqá timá tímiqma ánatarauae. naayóbáqá Mótetini ámáan-aipinabi yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí agamatá-kánnáábímá Tébitigaraqa keqtábá tiráama minná máqten-aimmo tiráa-waigoma arammá iyaíno.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁵ ánibo Ítuma iyápó-annati yúyánámmá mamá tágamayikaitata yemá Áánûqtuni agamatán-áúbámá yoráuma aónaraae. ⁴⁶ ókaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá kánnáágómá maará-tiráiyé. ‘Metáiyama yauwéqma yiwirai-nákómá aíqa í-yátááqá mayéna pukáinabike kaumo-kánááráqá yauwéqma itó-iniye.’ ⁴⁷ ánibo áwîqtabama máqten-anna-wayukabi kétéyata yemá yirummá waeraiyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa

mamá paábaq matuwéna awikamáyikaniye. maamin-áímmá Yérútáárebake áaimma átáma téraq ⁴⁸ keráwáqá aónaraa-qtataaqtabama min-áímmá timá yíméro. ⁴⁹ ítáaro. naayóbáqá ketibomá Áánûqtuma akoqnáá umá tirái-qtataaqqa keráwákáq kenamáárîq timákáanana kumíniye. ááqibo keráwáqá mi-márúkáq máiyana Áánûqtuni akoqnáágoma keráwáqtôpaq kumíno.” téna Îtuma tiráiyé.

Áánûqtuma Îtumma awíqmena wení márûpaq utáiyé.

⁵⁰ Îtuma wení iyápó-annama yiwíqmena Béqtanibaq uráiyé. wení ayáámma múte yaútena wení iyápó-annaraq waaroqá yímikaiye. ⁵¹ wemá Îtuma waaroqá kényimitana Áánûqtuma Îtumma awíqmena wení márûpaq utáiyé. ⁵² miráitata yemá Yérútáárebaq yauwécma uréta yimuqá makááe. ⁵³ ánibo taíbaq-kanaama yemá anó-monoq-naupaq máeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

aúgen-anona-anon-aimma
Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa Language of
Papua New Guinea

Nupela Testamen na sampela hap Buk Stat long tokples Usarufa
copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Usarufa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 20 Jul 2019 from source files dated 19 Jul 2019

0cfecb85-a1ae-5e2f-a3f0-4c221d1d6c84